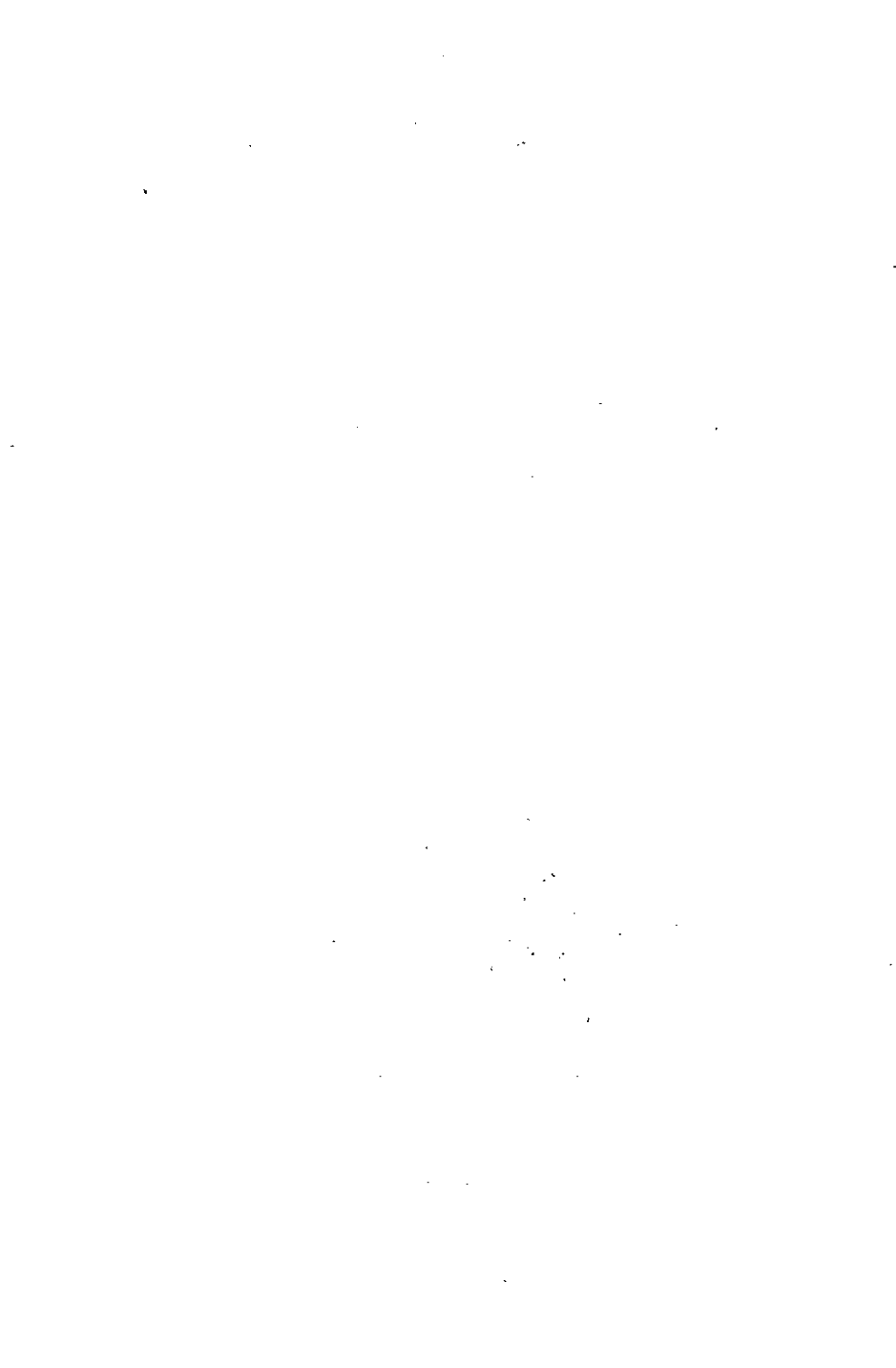

Horváti Békés János
diáknaplója

Szeged

1990

Horváti Békés János
diáknaplója

PEREGRINATIO HUNGARORUM

6.

Szerkeszti
Herner János

Kiadja a József Attila Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kara

Horváti Békés János diáknaplója

Kísérő tanulmánnyal közreadja
PINTÉR GÁBOR

A sajtó alá rendezésben közreműködött
GÁCSI HEDVIG

Szeged
1990

Lektorálta
KESERŐ BÁLINT
LÁZÁR ISTVÁN DÁVID
SZŐRÉNYI LÁSZLÓ

Technikai munkatárs
MACHAN ESZTER
SZÜCS JÓZSEF

MEGJELENT A KULTURÁLIS ÉS TÖRTÉNELMI EMLÉKEINK
FELTÁRÁSA, NYILVÁNTARTÁSA ÉS KIADÁSA KUTATÁSI FŐIRÁN
TÁMOGATÁSÁVAL

Bevezetés

Az itt közölt kéziratot, amely a bázeli egyetem könyvtárában található,¹ már régóta számontartja a szakirodalom. Szalay László 1855-ben, a svájci hungarika-anyag számbavételekor említi,² de megemlékezik róla Dezsényi Béla is.³ Mintegy 25 évvel ezelőtt Zsindely Endre ígérte a napló sajtó alá rendezését*, de egy rövid ismertetőn kívül mást nem publikált a szöveggel kapcsolatosan.⁴

Horváti Békés János személyéről kevés bizonyosat tudunk. A töredékes adatok segítségével azonban összeállíthatjuk feltételezhető életútját.

1648 körül született az Abaújvár vármegyei Erdőhorvátiban. Származása, szüleinek neve, társadalmi helyzete mind ismeretlen előttünk. Naplójában a gyakori levélváltások említésén kívül egy konkrét esemény kapcsán ír apjáról, amikor Sátoraljaújhelyen némi pénzt, 7 imperiálist és 1 dukátot kap tőle.⁵

Hazai tanulmányait Sárospatakon⁶ és Kolozsvárott a református kollégiumban⁷ végezte. Egyetemjárásáról viszont még naplójának publikussá válása előtt sok mindent megtudhattunk azoknak az erdélyi ifjaknak írásából, akik hosszabb-rövidebb ideig társai voltak peregrinációjában.⁸

Szerzőnk — Bánffy Dénes alumnusaként — 1671. március 10-én indult el Kolozsvárról ötödmagával.⁹ Társait nem nevezi meg, de három név kikövetkeztethető: Otrókócsi Fóris Ferenc, Pányoki P. Mihály és Selyki Péter.

* Füzetünk címét is Zsindely Endrétől kölcsönöztük.

Az utazáshoz az ifjak részletes magyar nyelvű instrukciót kaptak, amelyet Horváti Békés János naplója elejére másolt. Az útmutató feltételezhetően Kovásznai I. Péter erdélyi református püspöktől származik, aki maga is Hollandiában tanult 1643–46 között.

A javasolt útvonal Kolozsvár–Nagybánya–Sátorlajújhely–Eperjes. Ott, „ha taláztatnak bürös szekerek, azok olcsóbban viszik kegyelme-
teket. Ha oly kalmár, ki kocsin viszi kegyelme-
teket, az drágább, de a kettő közül valamelyik lesz. Ezen hamarabb mehetni Baraszlóban, a bürös szekerek három hétig mennek.” Peregrinusaink 1671. március 25-én érkeztek Eperjesre. Két útvonal között választhattak: „ha Lengyelország felé megyen kegyelme-
tek Baraszlóban, az bátorságosabb. Sziléziára fel félőbb, de a mostani zűrzavaros állapothoz képest meg kell tudakozni... Ha Sziléziára megyen kegyelme-
tek, úgy az út lészen Lőcsére, onnan Zsolnára. Míg odaér kegyelme-
tek, többet megyen szálon [= tutajon] a Vágon... Onnat kiindulván hamar végére jut Magyaror-
szágnak.” A Jablonkói hágon kell „által menni, s azután Sziléziában esik le Jablonkóra... Jablonkót elhagyván nem lesz osztán félő útja kegyel-
meteknek, ha a császárnak kvártélyozó hadai nincsenek Sziléziában.”

A 17. századi erdélyi peregrinusok az itt leírt útirányokon jutottak el Nyugat-Európába. Szepsi Csombor Márton, Debreceni Syderius István és mások Lengyelországon át utaztak, míg pl. Apácai Csere János, Bethlen Péter a Szilézián keresztül vezető úton mentek.

Az ifjak ezt az utóbbi útvonalat választották. Különösebb izgal-
mak nélkül április „23-án érkeztünk Boroszlóba, ahová — miután elő-
ször a szokásos módon megvizsgálták útleveleinket — beléptünk és a
következő napon bemutattuk ajánlóleveleinket nagyságos Ernest és Ge-
org Schemann uraknak... Május 2-án a Polcos Zsófi fogadóban talál-
koztunk négy magyarral, akik belgiumi és angliai akadémiákról tértek
vissza, mégpedig Hunyadi Pállal, Szenczi Pállal, Abádi Istvánnal és
Szoboszlai Sámuellel, s 4 napot töltöttünk el velük. Egyiküktől német
ruhákat vásároltunk.”¹⁰

Május 7-én hajóval folytatták útjukat Horvátiék. Az Odera menti
Frankfurt érintésével „17-én érkeztünk Berlinbe, ahol felkerestük az [er-
délyi] fejedelem levelével a nagyságos Harsányi Jakab urat, a felséges
választófejedelem magyar tanácsosát... aki jóltartott kenyérrel, borral
és sörrel.”

Berlinben egy hétig időztek. „Megnéztük a választófejedelem palotáját, a sok ritkaságot, a fegyvertárban a különféle fegyvereket, melyeket hosszú lenne leírni; a díszkertet, ahol a pálmaházban különleges fákat, ritka virágokat láttunk.”

Egy hajóssal sikerült megegyezniünk, s így a Havelen, majd az Elbán hajóztak Hamburgig. Horváti számára különösen említésre méltó esemény volt, hogy Dömitz városában egy Antón Göchene nevű katonatiszt a hajóskapitánnyal együtt őket is „hurkával, vajjal, sajttal, hallal és sörrel jól és gazdagon megvendégelte”.

Június 6-án kötöttek ki Hamburgban, de hamarosan továbbhajóztak Amszterdamba. Az útiinstrukció szerint „kell penig venni sodarakat, bis coct kenyeret [kétszersültet] és usualist [élelmiszert], bort... amelyre vagy egy pincetokot, vagy egy nagy, szorosabb szájú kancsót vészen kegyelmetek. A bort pincében kell venni, nem vendégfogadóban”.

A tengeren útközben éjjel „rettenetes vihar támadt, de végül Isten irántunk való különös kegyelméből elmúlt”. 12-én az amszterdami szálláskeresés közben „két honfitársunkkal, Losonczy [Istvánnal] és Enyedi Jánossal találkoztunk, akikkel... 3 napot töltöttünk együtt”.

1671. június 14-én (több, mint három hónappal azután, hogy Kolozsvárról elindultak), végre megérkeztek utazásuk célállomásához, Utrechtbe. „Felkerestük a magyarokat, Gyöngyösi Péter, Varsányi Dániel, Viski Pál urakat, akik a következő napon, mely hétfő volt (a mi új időszámításunk szerint június 15-e, a régi szerint 5-e), szállást kerestek nekem... Ezen a héten ruhaanyagot, kalapot, lábbeliket, szükséges könyveket és egyebeket vettem”. (Az instrukcióban a vásárláshoz is találunk jótanácsot: „ruhát csak őt, de jót vegyen kegyelmetek a zsibvásárban, hazára vehet megint jobbat, noha igen jó ide is nem kívánatik”).

Hollandia — vagy ahogyan akkoriban nevezték: az Egyesült Provinciák — 1671-re már megteremtette azt az Európában egyedülálló gazdasági alapot, amely nemcsak lehetővé tette a kultúra komoly támogatását, hanem igényelte is a sok jól képzett szellemi munkást. Őt egyetem és kilenc athenaeum — másképpen gymnasium illustre — (filozófiát és teológiát tanító főiskola) működött a kis országban.¹¹

A legnagyobb történeti múlttal rendelkező Utrecht már régóta Németalföld szellemi központja volt. Érdekes módon mégis itt nyitotta

meg kapuit legkésőbb az egyetem: 1632-ben főiskolaként, majd 1636-tól, amikor orvosi karral bővítették, egyetemenként működött.

A 17. századi magyar utazók nem sokat írtak Utrechtről. Szepsi Csombor Márton el is került a várost, Bethlen Miklós pedig, aki egy évig tanult itt 1662–63-ban, csak személyes élményeit jegyezte fel önéletírásában. A városról részletesebben Keresztési József írt a 18. század utolsó negyedében.¹²

Idézzük itt fel a 18. századi Utrechtet, hogy némi képet kaphassunk, mit is láthatott száz évvel korábban Horváti Békés és a többi magyar peregrinus.

A város központja, a „Dom-kerke vagy Cathedrale Templom nevezetét vette valami kőtől, mellyen ezen betűk lévén D. O. M. az akkori tudatlan világban Dom-nak olvasták. Ez rettentő nagy épület... a' Pápastaság alatt igen pompás volt, de már pusztás sok helyen... más Belga Templomokhoz képest ez nem szép, a' minthogy Trajectumban legkevesebb gond van a' Templomok csínosságára. E' mellett, de nem hozzá ragasztva vagyon egy felette magas Torony, mellyhez hasonló nints Belgiumban és a' Strasburgival vetekedik... Ezen Dom-kerknek vagyon egy négy szegeletű Udvara, mellyen keresztül járnak; ez az úgy mondatott Akadémia... Egyébb részei ezek:

1. Az Académiai Templom, az hol rend szerént szoktak lenni némelly Juridica Disputatiók; Doctorálások; Magnificus Rector tétel etc.
2. Ezen Templomból nyílik Délre egy Ajtó, abba a' Házba, mellyben a' Senatus Academicus szokott lenni... Itt adják ki a' szegény Magyaroknak is a' Beneficiumot.
3. E' mellett vagyon még egy kissebb Auditorium, hol némelly Philologica Disputatiók esnek... Ugyan itt a' felső Contignátzió vagyon egy Medicum Auditorium; melly most arra való, hogy a' Magyarok Vasárnaponként idejárnak könyörögni.
4. Ezen Kapuk és Auditoriumok ajtaira raggatják ki a' Professorok Collégiuminak rendit és óráit. Oratiokat. Doctorálást. könyv Auctiókat. etc. Dél felül tsak nem a' Város végén vagyon a' Hortus Botanicus...
- β. Ezen kert szélén a' Physicum Auditorium az ehhez tartozó drága Physicum Instrumentumokkal együtt...
- γ. A kertben vagyon a' Laboratorium Chemicum az hol sok réz és üveg edényeket és Destillált liquorokat lehet látni...

6. Itt vagyon a' Theatrum Anatomicum a' kapuja felett egy Sceleton fekvé kitsínálva az Acad. Czimere... Lehet itt látni sokféle Sceletonokat mind emberekét, mind állatokét..."

„a' Jeans-kerke nem a' szebb és legnagyobb, de a Városnak leg-szebb részén van és Trajectumnak az Elei jár ide... Ezen Templomnak napkeleti része a' Bibliothéca... sem a' Theca sem a' könyvek rendi nem a' legderekasabb. A' véle való élés is tsekély..."

„Anglicána Ekklésia, ez kitsiny gyülekezet... Ezen Ekklésiának Tagjai a' Magyarok Trajectumban, és itt szoktak communicálni; De-ákul mondván az Anglus Pap az Ágendát... Ezen Templom roppant formátlan régi épület, melly volt a' Sz. Mária Abbatriája... Vagynak itt némelly emlékezetes dolgok:...

Egy felső házban régi Bibliotheca, az hol többnyire mind nagy fo-liáns kézzel írt és régi nyomtatású könyvek pulpitusokon, ódalántzolvá régi rezes és vasas kötésekben vagynak."

„A' Város háza szép tornyával együtt nem utolsó. Vagyon ezen egy olly szép Justitia, hogy majd megszóllal. Itt vagyon a' Posta ház is. A' Város háza előtt akasztanak, fejet vesznek, seprűznek etc. arra készítettett theatrumon..."¹³

Ez az a keret, amelyben Horváti Békés János és társai éltek 1671 júniusától 1672 júniusáig.

„Június 24-én, vagyis a régi számítás szerint 14-én voltunk az ez idő szerinti Rector Magnificusnál, Gisbertus Futiusnál, vagy amiként írják Voetiusnál, ahol az Akadémia anyakönyvébe mindenki saját kezével beírta a nevét..."¹⁴

Az utrechti egyetemet kedvelték a magyar peregrinusok, de nem mindenki iratkozott be, ugyanis Utrechtben az akadémiai polgársággal nem sok szabadság és privilégium járt.¹⁵ Rendelkezésükre állt viszont a Von Frankendaal-féle alapítvány, amelyből komoly összegekkel támogatták a magyar diákokat.

Az egyetem említett rektora, Gisbertus Voetius (1589–1676) a kor „nagy öregje” Horváti Békés János idejében. 1634-től tanított az egyetemen. Tudjuk róla, hogy mindig rendkívül barátságosan viseltetett a magyarokkal, szívesen támogatta őket anyagilag is, nemcsak a segélyalapból, hanem a sajátjából is.

A „nagy öreg” a református ortodoxia legnagyobb alakja volt, nem ok nélkül nevezték *Papa Ultrajectinusnak*. „Hatalmas ismeretanyag fölött rendelkezett, bámulatos munkabírással írta terjedelmes köteteit,

vívta tudományos csatáit, bár ellenfelei szerint inkább az olvasottság, mint az értelem, inkább a vakbuzgóság, mint a józan megfontoltság jellemezte őket. A hagyománytól egy vonalnyira sem volt hajlandó eltérni, s minden újító mozgalmat, vagy csak a szokottól eltérő gondolatot is, az egyházi és társadalmi rend felforgatásának vádjával illetett.”¹⁶

A legélesebben fellépett Descartes és a karteziánus filozófia ellen, és később szembeszállt Coccejussal is.

Ezek a viták inkább ellenségeket szereztek számára, de az utrechti egyetem érdekében végzett áldozatos munkáját és anyagi önzetlenségét elismerték. Magánórái és disputációi mellett heti nyolc nyilvános előadást is tartott.

A magyar puritánusok állandóan hivatkoznak Voetiusra, hiszen ő is többször nyilatkozott mellettük. Apácai Csere Jánossal pedig annak ellenére jó viszonyban volt, hogy tudott az erdélyi ifjú Descartes-rajongásáról.

A beiratkozás után Horváti Békés János látogatni kezdte az egyetemi előadásokat, különösen Johannes Leusden héber és Franciscus Burmannus teológiai kollégiumát.

Johannes Leusden (1624–1699) az ifjabb professzor generáció képviselője, Apácai Cserénél egy évvel volt idősebb. Voetius környezetében nőtt fel és 1647-ben elnyerte a magister artium fokozatot. Hosszabb időt töltött Amszterdamban, ahol a zsidó tudósokkal érintkezve tökéletesítette ismereteit a héber nyelvben és a Talmudban. 1650-ben már a keleti nyelveknek rendkívüli, 1651-ben pedig rendes tanára az utrechti egyetemen.

Bán Imre szellemes okfejtése szerint a keleti nyelvek tanszékére Apácai Csere János is jelölt lehetett, de Leusdennel, pontosabban Leusden protektoraival szemben nem volt esélye.¹⁷

Leusden később nagy pártfogója volt a magyaroknak. Tanítványai közül őket tartotta legtöbbre. *Compendium Biblicum* című könyvének harmadik kiadását (Leiden, 1685.) a magyar diákoknak ajánlja és Apafi Mihály fejedelemnek dedikálja.¹⁸

A *Philologus Hebraeo-Mixtus una cum spicilegio philologico* második kiadását pedig Teleki Mihálynak címezte, akit az erdélyi ifjak hollandiai iskolázása leghatalmasabb előmozdítójának nevez. A harmadik kiadás Teleki halála után, 1699-ben jelent meg, ezt Leusden Teleki özvegyének és gyermekeinek ajánlotta.¹⁹

A nyár folyamán kevés feljegyezni való akadt. Októberben három ízben is ünnepélyes doktoravatásokról számol be, valamint arról, hogy „október 20-án elkezdtük a káldeus kollégiumot”.

„November 11/21-én az Akadémia nagy előadótermében kétszer vitatkoztam. Délelőtt a magyar Tarczali [P. Pál] ellenében Burmannus elnökletével. Délután a groningeni [Petrus] Alberthomával, Andreas Essenius elnöklete alatt.” Ebben a hónapban még több más alkalommal is vitatkozott.

„December 9-én a régi számítás szerint elkezdtem látogatni az anatómiai bemutatókat, amelyeknek tárgya egy 25 éves nő [hullája] volt, neve szerint leány, az anatómia professzor [Aerte] beszámolója szerint azonban asszony... Elkezdte a gyomornál... majd a hashártyához, innen pedig a belekhez és a nemi szervekhez jutott, amelyeket először a helyükön mutatott meg... Ezek a bemutatók 13 órán át tartottak, aki látni akarta ezeket, 20 stifert fizetett”.

„18-án disputált Viski [Pál] úr, ... akivel én, Tarczali [Pál] úr és Gyöngyösi [Péter] úr vitatkoztunk.”

„December 26-án (vagyis január 5-én) meghívtunk vendégségbe két professzort, Burmannust és Leusdent és jól lakomáztunk 8 órától majdnem éjjel 11-ig.” Beszélgetés közben sok szó esett a várható háborúról is.

„December 30-án (a régi időszámítás szerint) a harangok a 42. zsoltár — Mint az szép híves patakra — dallamát játszották.²⁰ ... Szilveszter éjszakáján az éneklő ifjak serege járt körül és koldult. Az új év éjszakáján pedig rettenetes durrogtatások zavarták fel az egész várost: a puskák és muskéták dörgése.”

1672 elején egyre gyakrabban érkeztek hírek a franciák háborús készenlétéről. Magyarországról is rossz hírekről számoltak be a rokonok, ismerősök levelei, különösen, ami a magyar protestánsok helyzetét illette. Január utolsó napjaiban keserűen jegyzi fel naplójában: „tehát vagy meghalsz, vagy pápista leszel, bizony... ez a mi szomorú dilemmánk”.

A bizonytalanságot, a hamis híreket és a tájékozódás nehézségeit jelzi az a párbeszéd, amelyet leír naplójában.

„Május 28/június 8-án a szentírás magyarázó előadáson a hallgatók jelenlétében Burmann professzor ezt kérdezte tőlem: Vajon a ti Apafi fejedelmek is a pápát imádja-e már, Istenéhez pedig hűtlen lett? Ezt feleltem: Semmi bizonyosat nem tudunk erről a dologról, de

nem is hisszük. Erre ő: Néhány újságban legalábbis ezt olvastam. Válaszoltam: Bécsi újságokban! Ezt felelte: A pápisták minden esetre ezt szeretnék. Én: Egyelőre semmit sem hiszünk belőle. Erre megkérdezte: Mit remélhet ettől a tettétől, kinek lehet valami haszna belőle? Így feleltem: Nem kérdezzük, mi haszna lenne, mert még azt sem hisszük, hogy igaz.”

Április elején végül kitört a háború Franciaország és szövetségesei valamint Hollandia között. A holland hadsereg, amely ekkor kb. 37.000 főből állott, nem volt képes felvenni a harcot a 120 ezres francia sereggel szemben. (A bajokat csak fokozta a köztársasági és az orániai párt vetélkedése.)

Ekkor még fel sem merült szerzőnkben a távozás gondolata. Május 5/15-én szállást változtatott, ennek okait hét pontban fel is sorolta. Az indokok között szerepelt az is, hogy könyvei számára nem kapott elegendő polcot.

Június végére Hollandia három déli tartományát elárasztották a franciák, akik az erős nijmegeni várat rövid ellenállás után bevették és Utrechtet is megszállták.

Horváti Békés János és barátai nem várták ezt meg. Még június elején, amikor a francia csapatok csak közeledtek a városhoz, elmenekültek. „Június 4/14-én... a legszükségesebbeket összekészítve az útra, minden más holminkat (könyveinket, ruháinkat, stb.) Isten nevében hátrahagyva hajóra szálltunk két berni emberrel együtt, hogy Amszterdamba menjünk. Amszterdamban láttam macskához hasonlóan játékos tigrist, leopárdot... jegesmedvét, orrszarvút, mely az elefántok ellensége, hatalmas állat...”

Június 11/21-én indultak tovább Hamburg felé. Útközben „bálnákat láttam... és játszadozó delfineket, amelyek teljesen feketék voltak... 28-án elmondták nekünk, hogy a francia király bevonult Utrechtbe, ahol négy templomot a katolikusoknak adott, hármat meghagyott a reformátusoknak”.

Hamburgból Kassel érintésével Marburgba utaztak, ahová július elején érkeztek meg. Marburgi tartózkodásáról, tanulmányairól naplójában szinte semmit sem jegyzett fel. Utólag említi, hogy „Marburg városa a hegy keleti és déli oldalán fekszik. A hegy tetején van a vár. A városban olcsó az élelem. Nem különösebben szép, nem erős, legfeljebb a vár miatt, amelyből jól lehet védeni más földeket is. A szükségesnél is több igen gazdag kertje van. Az Akadémia három kollégiumra van

osztva. Itt lakoztam 7 hónapig és két hétig... Henricus Holensteinnél a Weiße Ross vagyis Fehér Ló fogadó mellett, a Sarutlanok utcájában... a Barfüßengasson." Az egyetemi anyakönyvben azonban megtaláljuk az Utrechtből elmenekült magyarok nevét, köztük Horváti Békés Jánosét is, aki 1672. július 3-án Selyki Péter és Pataki István társaságában iratkozott be.²¹ „A Magnificus [Rectornak] a beiratkozásért 1 tallért [fizettem].”

1673. február 8-án Horváti Békés János, Veresegyházi Tamás és Pápai Páriz Ferenc és egy porosz ifjú együtt indultak el Marburgból, hogy Darmstadton, Heidelbergben, Strassburgon át Bázélbe menjenek, részint gyalog, részint szekéren, amint Pápai Páriz írja: „megindulánk az apostolok útján négyen, egy talyigára rakván egyetmésunkat Isten nevében”.²² „Heidelbergában hagytuk a magyar Pápai Páriz Ferenc urat, a mi barátunkat.” Pénzük ekkor már annyira fogytán volt, hogy általában gyalogosan vándoroltak a februári hol fagyos, hol sáros utakon. Horváti Békés lába teljesen kisebesedik. „Talpam vérzett... térdem, lábam fájdalmát lehetetlen elmondani.”

Az útközben érintett városok közül legjobban Strassburg tetszett neki. „Argentoratum igen nagy város, ha nem tévedek császári, jól ellátott, népes, és bár csodálatosan gazdag lehet, mégis olcsó az élelem. A templom oly csodálatos mesterséggel készült, hogy aki ezelőtt ilyet nem látott, elámul. Óra van a templomban, amely a világ egyik csodája is lehetne. A hét napjai szerint a költői képzelet szerint ábrázolt bolygók jelennek meg lovak, sárkányok vontatásán. Fölül áll egy angyal, az óraütéskor megfordítja a homokórát. Egy másik, amikor megszólal a harang, botjával tekintélyesen annyiszor int, ahány órát jelez a harang. Feljebb harangok sorát helyezték el, amelyeket hirtelen felbukkanó vitézek vernek meg. Legfölül egy újabb sor harang van, ahol minden órában megjelenik Krisztus, akit a Halál egy lábszár csonttal követ, amellyel Krisztust megütni nem tudván, a harangokat veri meg. Belül harangjáték is van, mint Belgiumban, de nem különös. Az óra fölött balról egy kakas van, ami az óra ütését meghallva, szárnyával csapkod és kukorékol.”²³

Február 24-én érkeztek meg Bázélbe, ahol azonnal jelentkeztek Gernler professzornál, aki „igen emberségesen” fogadta őket, gondoskodott szállásról és ellátásról. „26-án aláírtam az Akadémia törvényeit és fogadott a rektor úr...”²⁴

A városról nem jegyzett fel naplójában semmit. Idézzük fel a száz évvel későbbi szemtanú, Keresztesi József benyomásait.

„Basilea igen nagy, szép, gazdag, de nem felette népes város... Az Erasmianum Collegium nem messze a' nagy Münsterhez, mellyben az Erasmus fundációjából 18 vagy 20 ifjak jó-gondviselés alatt, de tanulókhoz illendő bőséggel, azok között magyarok is tápláltatnak... Basilea nem csak szép, hanem igen víg és lakásra kellemetes város. A' lakosi nyájassok, vígak, tzifrák, pompások.”²⁵

Gernler különösen törődött Horváti Békessel, akit az utazás nagyon megviselt. „Negyed meszely bort rendelt nekem, mellyel ebéd és vacsora idején éltem.”

Bázeli tanulmányairól részletesen beszámol naplójában. Látogatja Johann Jacob Buxdorf héber előadásait, Lucas Gernler teológiai kollégiumát és Verenfels óráit. Naplója végén táblázatos kimutatást vezet az óralátogatásairól. Ez a legtermékenyebb időszak Horváti Békés János életében.

„Júniusban elrendelték, hogy nyári [canicularis] professzor legyek, amiért is július 21-én elkezdtem magyarázni Dávid utolsó szavait”, vagyis a Zsoltárok könyvét.

Augusztusban két hét fürdőkúrát vett Bad Vellerinumban [Velleratban], de szeptember végén ismét betegségről panaszkodik.

Szeptember „22-én a tisztelendő Lucas Gernlerus úr rendes ösztöndíjat szerzett nekem... és mivel a múlt évben egyetlen hallgatót sem jelöltek erre az ösztöndíjra, öméltósága kiutaltatta nekem a múlt évi stipendiumot is...”

Decemberben több ízben szerepelt a nyilvános vitatkozásokon, pl. „18-án respondens voltam a téli teológiai kollégiumban, a szokott módon nyilvánosan, a Sirák fia könyvéből... Gernlerus elnöklete alatt.”

1674 első felében a szokásos egyetemi eseményekről, diáktársairól tesz említést. Beszámol a kisebb pénzkölcsönökről, melyekkel a fiatalok rendszeresen kisegítették egymást; a levelekről, melyeket írt és kapott.

Anyagi helyzetében március 13-án kedvező változás történt. „Megkaptam a tekintetes Bánffy úr által Frankfurtba küldött 200 tallért.”

„Május elsején inaugurális disputációja volt Veresegyházi Tamás úrnak, akinek opponáltam.”

„Június 11/21-én nyilvánosan disputáltam a helvét hitvallásról, a disputációért 7 és fél tallért fizettem, gondoskodtam 6 pint borról, a fiúnak néhány fillért adtam, a köttetésért pedig 1 tallért és 5 fillért.”²⁶

Június végén (Pápai Páriz szerint július 1-én) Bernbe utazott, hogy Langiusnál, a híres sebésznél ágyéksérvét kezeltesse. „Itt, miután a sebész meggyőzte, műtétnek vetette alá magát, ami július 11-én reggel 8-kor elég szerencsésen folyt le. Könnyen viselte egészen nyolcadnapig, amikor görcsök kezdtek kínozni. Ezek tovább súlyosbodtak a műtét utáni kilencedik napon. Igen nagy kínok között, de teljes öntudattal és beszédkésséggel, miután javairól rendelkezett, Istenhez buzgón és szüntelenül könyörögvén, ugyanazon a napon jámborul kiszenvedett. Ez július 20-án, hétfő este fél öt órakor történt, s a következő napon a tiszteletre méltó bernai gyülekezeti közösség által kikísérve, eltemették. Tetemét vállukon vitték a bernai diákok. Ezeket nekünk Basileában a valósághoz híven megírták a kiváló Johannes Nicolai úr, az ottani első teológiai professzor, a hívő lélekkel elhunytak vendéglátó gazdája és hasonló nevű fia, aki a mi megnyugvásunkra utolsó leheletéig szüntelenül mellette volt, s utolsó szavait és kéréseit figyelmesen megjegyezte. Ez az annyira váratlan hír minket, honfitársait, engem és Kopis Kálai János urat, akik ekkor Basileában időztünk, felette megrendített. Részben mert elveszítettünk egy igen kedves barátot, aki ily gyötrelmek között s méghozzá tőlünk távol pusztult el, részben s legfőképpen a veszteséggel sújtott hazára gondolva, mely a tudományok minden ágában ily kiváló férfiút, jeles teológust, a latin, görög és héber nyelvben kivételesen jártas, az egyházatyák irataiban igen tájékozott tudós férfiút, ékesszavú prédikátort, felette kemény, buzgó hitvitázót s mindezen felül jámbor, alázatos, szerény embert veszített el. Legyen meg Isten akarata!”²⁷

Horváti Békés János utolsó naplójegyzete az operáció előtt készült. Ekkor írja be naplójába végrendeletét is: adósságait fizessék ki, „poharam legyen a bázeli teológiai fakultásé, tudományos könyveim szolgájanak a magyar református hallgatók épülésére”.

Halála előtt két nappal azonban még írt egy ékes latinságú üdvözlőverset barátjának, Pápai Páriznak doktorrá avatására.

Hattyúdala Pápai Páriz Ferenc doktorrá avatásakor

Békés őszintén kívánja, hogy olyan egészség

Jusson Pápainak, amilyet ő se kapott.

Ha netalán meglep, hogy mért ily gyatra betűkből

Álltak elő soraim: így írtam, betegen.

Bern egyik kertjében, hol megtört a betegség,
Nagy válságba került életem már ezelőtt.
Meg fog lepni, hogy elfojtotta a szómat a könnyem,
Mert sem a nyel, sem a kéz művét nem leled itt.²⁸

Egy hasonlóan elegáns latin levélben elbúcsúzik patrónusától, Bánffy Dénestől is. „Az volt az eltökélt szándékom, hogy majdan Nálad Isten szolgálatában Veled együtt dicsőítsük az Urat; de mivel Istennek másként tetszett, és itt akarja számonkérni lelkemet, legyen meg az Ő akarata... Lelkedre kötöm a szent életet, a hitet, a kegyes jámborságot... Isten Veled és örvendj, hogy szolgálád közül egyet előre-küldtél az égbe.”

Pápai Páriz nem feledkezett el fiatalon elhunyt barátjáról. Kis kötetet szerkesztett a Horváti Békés halálára írott versekből és gondoskodott kinyomtatásáról is.²⁹

Az itt ismertetett napló a tanulmányút számos más érdekes eseményéről is beszámol. Mivel nagyon sokféle bejegyzést tartalmaz, omniáriumként is jellemezhetjük. Horváti Békés nemcsak utazásai során szerzett élményeit örököltette meg nagy részletességgel (néha csak utólag, összefoglalásképpen), hanem számontartotta kiadásait is. Így tudjuk meg, hogy jelentős összeget költött könyvvásárlásra, s hogy kisebb-nagyobb kölcsönökkel többször is kisegítette diáktársait.³⁰ Nyilvántartotta azt is, hogy egyetemi tanulmányai alatt milyen órákat látogatott s melyiken hányszor vett részt. Több üdvözlőverset is írt honfitársai és barátai disputációira illetve doktorrá avatására. Néhányat naplójába is bemásolt.³¹ Diáriumának utolsó lapjain találjuk egyetemi társainak album-bejegyzéseit és könyveinek teljes jegyzékét.

Függelékként közöljük a bázeli kéziraton kívül hozzáférhető írásait.³² Az igazi omniáriummal bővülő diáknaplónak egyik nagy értéke, hogy e — már kortársai által is kíválóan tartott — férfiú korán megszakadt életpályának számos dokumentumát őrizte meg a kor kutatói számára.³³

Jegyzetek

1. Jelzete H V. 74. — A 8° kézirat 64 számozatlan levél terjedelmű.
2. Szalay László, *Hungaricák a' lausannei cantoni könyvtárban*. In *Új Magyar Múzeum* 1855. II. 380. Idézi Herepei János, *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* II. Bp.-Szeged 1966. 62.
3. Dézsényi Béla, *Magyarország és Svájc*. Bp. 1946. 69.
4. Zsindely Endre, *Horváthi Békés János diáknaplója, 1671-74*. In *Református Egyház* 1964. 65-66. — Vö. még: Herepei János, *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* III. Bp.-Szeged 1971. 338. Megjegyzés a 10. pontnál. — A Ráday-levéltárban a Zsindely-hagyatékban megtalálható a napló fotokópiája, valamint Zsindely Endre előmunkálatai a kiadáshoz (C 206 IX. doboz). Kiadásunkhoz a napló mikrofilm-másolatát Monok István bocsátotta rendelkezésünkre, segítségét ezúton is köszönjük.
5. Az erdélyi ifjak átlagosan 23 éves korukban indultak peregrinációjukra. Ennek alapján valószínűsíthetünk 1648 körüli születési dátumot. — Horváti nevű helység Magyarországon Abaújvár, Hont, Torna és Zala vármegyékben található. Erdélyben nincs ilyen nevű település. A magyarországi születés mellett szól, hogy 1672-ben a marburgi matrikulában „Ungarus” megjegyzés áll a neve után, míg útítársai, akik vele együtt iratkoztak be, mind „Transylvanusok”. A debreceni születésű Veresegyházi Tamás „Hungarus” doktorrá avatására 1674-ben írott héber nyelvű üdvözlőverset Johannes Bekes, Horváti Ungarus alakban szignálja (RMK III. 2647.) A legvalószínűbb szülőfalunak az abaújvári Erdőhorvátit tarthatjuk. Ezt támasztja alá, hogy 1671. március 22-én éppen Sátoraljaújhelyen kapja atyjától az „útisegélyt” (Sátoraljaújhely országúton kb. 18 km-nyire fekszik Erdőhorvátitól). 1673. december 2-án pedig megemlíti, hogy Horvátiban lakott.
6. 1673. december 2-i naplóbejegyzés. — Sárospatakra 1666. január 21-én iratkozott be. Vö.: Gulyás József, *A sárospataki főiskola diákjai* V. In *Egyháztörténet* 1944. 343.
7. *Adattár* II. 62. és *Adattár* III. 338.
8. Elsősorban Pápai Páriz Ferenc naplója (általam használt kiadása: Pápai Páriz F., *Békességet magamnak, másoknak*. Közzéteszi Nagy

Géza. Bukarest, 1977.), valamint Pataki István diáriuma (ismertette Török István, *Történelmi Tár* 1887. 144–154.) szolgált adalékokkal Horváti Békés peregrinációjának történetéhez, bár ez utóbbi kiadásából éppen az Utrechtben töltött időszakról készült feljegyzések hiányoznak. — Az ismert adatokat Herepei János gyűjtötte össze: *Adattár* II. 61–62. és *Adattár* III. 338.

9. Az indulás dátumát Herepei tévesen határozta meg 1672. márciusában. Vö. *Adattár* II. 61. és *Adattár* III. 338. — Bánffy Dénesről vö. Szilágyi Sándor, *Bánffy Dénes kora és megöletése*. Pest 1859. valamint Zsinka Ferenc, *Losonczy Bánffy Dénes és kora*. Bp. 1914. — Horváti Békés disputációját is Bánffy Dénesnek ajánlotta (RMK III. 2642).
10. Ezt és a következő idézeteket a napló latin szövegéből fordítottam.
11. Egyetemek: Leiden, Franeker, Groningen, Utrecht, Harderwijk. Athenaeumok: Deventer, Amszterdam, Dordrecht, 's-Hertogenbosch, Breda, Middelburg, Zutphen, Rotterdam, Maastricht.
12. Keresztesi József naplóját *Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII. század végén* címen Hoffer Endre adta ki Pesten 1868-ban. Ebben az „akadémiai útra indulás” és az „akadémiai út” a 6–19. oldalon van közölve, roppant vázlatosan, úgyszólván csak az út folyamán érintett helyek felsorolásával, ugyanis Hoffer a „kevésbé közérdekű” helyeket kihagyta. E kihagyott részeket Csikesz Sándor közölte később a *Theologiai Szemle* hasábjain.
13. *Keresztesi József akadémiai utazása a külföldön*. XIX. folytatás. In *Theologiai Szemle* 1932. 552–555. — Keresztesi 1779. szeptember 27. — 1780. június 2. között tartózkodott Utrechtben.
14. Az utrechti matrikula szerint a beiratkozások:
 - VI. 25. Horváti Békés János
 - VI. 25. Orokocsi Főris Ferenc
 - VI. 21. (!) Panyoki P. Mihály
 - VI. 25. Selyki Péter
 - VI. 25. Kolosvári Sárospataki István

Közli Segesváry Lajos, *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen*. Debrecen 1935. 21. — A 17. században Magyarországon már a Gergely-naptár volt használatban. A protestáns államok azonban általában még a Julianus-naptárt alkalmazták. A két számítás között ekkor 10 nap volt a különbség. — A napló és a matrikula

közötti egy nap eltérésnek az a magyarázata, hogy Horváti Békés utólag, napokkal később jegyezte fel az eseményeket, s nem mindig emlékezett a helyes dátumra.

15. Henk von de Graaf, G., *A németalföldi akadémiák és az erdélyi protestantizmus a XVIII. században 1690–1795*. Kolozsvár 1979. 35. — 1670-ben hat magyar volt az egyetemen, közülük egy iratkozott be. 1671-ben hat új beiratkozás történik, és az előző évben beiratkozott ifjú is szerepel újabb beiratkozás nélkül. 1672-ben egy beiratkozás sincs, az 1671-ben anyakönyvezettek közül hárman szerepelnek és egy újabb magyar társul hozzájuk. 1673-ban egyetlen magyar sincs Utrechtben. V.ö.: Segesváry, i. m. 21. A tévedések lehetőségére figyelmeztet, hogy bár 1672-ben a napló szerint Horváti Békés is Utrechtben volt, de mivel RMK III. nyomtatványban nincs nyoma, Segesváry nem tud róla.
16. Bán Imre, *Apáczai Csere János*. Bp. 1958. 124.
17. Bán Imre, i. m. 142–143.
18. Goldziher Ignác, *A keleti tanulmányok történetéhez hazánkban a XVII. században*. In *EPhK* 1883. 42–44.
19. Goldziher Ignác, *Teleki Mihály erdélyi kancellár és Leusden János utrechti tanár*. In *EPhK* 1884. 666–667. — Teleki Mihály egyébként egy aranyozott serleget küldött Leusdennek ajándékba.
20. „... az Óra Machina áll az 66 harangból. A' kótája vagy Dobja felette nagy hordó forma vas machina minden óra előtt valami 'Soltárból két verset énekel, fél órát, fertályt, fél fertályt danol. Egy-egy 'Soltárt mond egy kántorig vagy 3 holnapig.” *Keresztési József akadémiai utazása a' külföldön*. XIX. folytatás. In *Theologiai Szemle* 1932. 552.
21. 1672. 3. Jul. Johannes Horvati de Békes Ungarus
Petrus Selyki Transylvanus Ungarus
Stephanus S. Patakinus Transylvanus Ungarus
A következő hónapokban más magyarok is érkeztek.
29. Jul. Michael Eperjessi Trans. Ung.
17. Aug. Thomas Veresegyházi
Georgius Vásárhelyi
Paulus Bedő de Bölön
Johannes Dalnoki
Samuel Benckeo de Bölön

17. Nov. Franciscus Pariz de Pápa

Közli Zoványi Jenő, *A marburgi egyetem magyarországi hallgatói 1859-ig*. In *Irodalomtörténet* 1955. 344-349. — A marburgi időzésre vő. Pápai Páriz Ferenc és Pataki István 8. jegyzetben említett naplóját.

22. Pápai Páriz, i. m. 152. — Horváti Békés szerint február 9-én indultak el. — A február 8-i időpontot Pataki István naplója is megerősíti: i. m. 145.

23. A híres strassburgi óráról részletesebb leírást ad Szepsi Csombor Márton az *Europica varietasban*. (Kiadása: *Szepsi Csombor Márton összes művei*. Sajtó alá rendezte Kovács Sándor Iván és Kulcsár Péter. Bp., 1968. 257-258.)

24. 1673. Febr. 26. Johannes Horváti de Békés theol. A naplóban említett barátai később érkeztek Bázellebe.

Apr. 23. Franciscus Pariz transylv.

Dec. 4. Johannes Copis Cállai ung. theol.

1674. Jan. 29. Thomas Veregyházi Hungarus theol. de Debreczen.

Közli Zsindely Endre, *A bázeli egyetem anyakönyvéből*. In *Sárospataki Füzetek* 1860. 154-165.

25. Keresztesi József, i. m. II-III. folytatás. In *Theologiai Szemle* 1925. 158, 262-263.

26. *Disputationum exegeticarum in Confessionum Helveticam Decima ad cap. II. 2.3.4. De usu sanctorum patrum et conciliorum in theologia; Quam Deo, cui sua veritas curae est, benigne adjuvante et post Deum Praeside Plurimum Venerando atque Excellentissimo Viro Dn. LUCA GERNLERO, SS. Theol. Doctore...* Basileae 1674. — RMK III. 2642. Ajánlja losonci Bánffy Dénesnek, Kolozs és Doboka vármegye főispánjának. — Magyarországon nincs belőle példány.

27. Pápai Páriz, i. m. 157.

28. Pápai Páriz, i. m. 591. Tóth István fordítása. Eredeti kiadása: *Vota solennia...* Basileae 1674. — RMK III. 2649. — Herepei megjegyzése, hogy Horváti Békés 1674. július 18-án már halott volt, tévedésen alapul. Forrása itt Pápai Páriz naplójának korábbi kiadása volt (Koncz József, *Pápai Páriz Ferenc naplója 1649-1691*. In *ItK* 1892. 388-399, 499-516.)

29. „Nov. 11. Kézhez vettem a nyomdából a kegyes emlékezetű Horváti uram halálára írt halotti versezetet.” Pápai Páriz, i. m. 161. — Az említett mű: *Iusta piis manibus...* Basileae 1674. — RMK III 2643. (Lásd a mellékletben.) Itt jegyzem meg, hogy a Bod Péter által a *Hungarus Tymbaules continuatus* (Nagyenyed 1764.) 84–86. oldalain közölt latin versek az előbbi nyomtatványból származnak. — Vö.: még *Adattár* II. 62.
30. Például Pápai Párizt 23 tallérral 1674. május 9-én, említi Pápai Páriz is i. m. 156. — Otrókócsi Fóris Ferenc 1672-ben sajátkezüleg írt magyar és latin nyelvű elismervényt hatodfél tallérról Horváti Békés naplójába.
31. Nyomtatásban megjelent: Kállai Kopis Jánoshoz, Basel 1674. (RMK III 2644. Egyetlen példányról tudunk, melyet Sárospatakon őriztek. A II. világháborúban megsemmisült.), Veresegyházi Tamáshoz héberül, Basel 1674. (RMK III 2647. Ld. a Függelékben.) és a 28. jegyzetben említett vers Pápai Páriz Ferenchez. — A naplóban található: Jacobus Risoldushoz és Samuel Wildthez 1673. augusztusában, valamint Johann Jakob Hottinger disputációjára, dátum nélkül.
32. A Bánffy Déneshez írott búcsúlevél fotókópiája a Ráday-levéltárban őrzött Zsindely-hagyatékban található. Az RMK III. 2642. számú, Marosvásárhelyen őrzött (unicum) disputáció nem vált hozzáférhetővé e kiadás számára (ld. a 26. jegyzetet).
33. A további kutatások során felbukkanhatnak még levelei, melyeket naplójában a címzettet ill. a feladót feltüntetve mindig megemlíti. Különösen a bázeli egyetem könyvtára és levéltára jöhet a kutatás szempontjából számításba, hiszen a napló utolsó, végrendelkező szakaszában a bázeli egyetemet nevezi meg könyvei örököséként (ld. 72. p.) Elképzelhető, hogy egyéb iratai — köztük a levelezése — is ott találhatóak.

DIÁKNAPLÓ

Horváti Békés János peregrinációjának útvonala

↓	Kolozsvár	1671. 3. 10.	1674. 7. 1–20.	Bern †	↑
↓	Huszt		2. 24.	Bázel	↑
↓	Munkács		2. 17.	Strasbourg	↑
↓	Sátoraljaújhely		2. 14.	Heidelberg	↑
↓	Eperjes			Darmstadt	↑
↓	Lőcse	3. 27.		Frankfurt am Main	↑
↓	Késmárk		1673. 2. 8.	Giessen	↑
↓	Csácza		7. 3.	Marburg	↑
↓	Jablonkó	4. 19.		Hamburg	↑
↓	Briga		1672. 6. 14.	Amszterdam	↑
↓	Boroszló	4. 23.	6. 14.	Utrecht	↑
↓	Kloga	5. 7.	6. 11.	Amszterdam	↑
↓	Berlin	5. 17.	6. 6.	Hamburg	↑
⇒	⇒	⇒	⇒	5. 25. Spandau	⇒

[Borítón belül]

Püspökne Asszonyom neve Putnoki Juditth
Csokos Eörsebett Kecz[eli] Gergely Uram felesége

Spectabili ac Generosissimo Domino Dyonisio Banfi de Losoncz
Celsissimi Principis Transilvaniae consiliario intimo, Comitatum Co-
los et Doboka comiti supremo, confiniorum Kolosvar, Somlyo, Szamos
Ujvar et Szeek capitaneo itidem supremo.

Nomen Principissae Bornemisza Anna
Bornemisza Kata
Vér Judith
Bonczhidai Tisztarto Josa István

[Első szennylevél rektóján]

Nota Bene

1. Quousque extendi possit ius Patronatus?
2. Ministerium quae officia habeat et quousque se extendere possit?
3. Catholizationes Belgarum frequentandae quandoque
4. Biblia cum notationibus Belgicis

Georgius Mohacsi
D. Kecz[eli]

Aen

Monsieur Monsieur Adamus Franke Wonende in de Paepenbrug
steegh het tweede huys van de Paepenbrugh Tot Amsterdam.

1. Humanitas est <pileum> caput detegere
2. Praestat domi sedere, spatium, lectitare vel foris solitarium versare, quam cum aliis extra domum autem.
3. Vinum absit: sic cerevisia melior.
4. Noli peregrinari: ut et ...
5. <Seq> Sine magna causa majorem nummum in missum commutare. Haec sunt Belgicae notabene.

Instructio pro itinere Belgico

1. Nagy banyara menven T. Horti Uramat kell köszönteni, levelemet meg adni, s eő Kegyelme forgodik benne hogy a' szekeresrel jól lehesen az alkuvas. Az eo Kegyelme atyafiságában is vagyón Horti nevű szekeres ember.

2. Új helyben menven az Eperjesi kalmároktól kell meg' kérdezni, ha nincsenek ott Baraszlai szekereken avagy kocsin menő Baraszlai kalmár[ok]. Neha oly kalmárt is találni, a ki csak < ... > Kegyelmetekertis kocsi fogad, lovat veszen: noha ez kölcséges, de nem tehetni rula. Ha ki találtatnak ki fel fogadna Kegyelmeteket, meg' kell tudakozni az Eperjesi emberektől ha oly emberé hogy Kegyelmetek reá bízhatta magát.

[3.] Úgy nem kell ha lehet olyan emberrel alkunni hogy maga adgyon ételtis s asztalt, hanem maga Kegyelmetek visel arra gondot. Ha Új helyben ilyen alkalmatosság semmi nem találkozik, kérdezze meg' Kegyelmetek az Eperjesi kalmárokat, ha mostanság' adatnéke alkalmatosság' Baraszloban való menetelre Eperjesről. S ha Kegyelmeteket semmiben nem assecurallyak, jobb az Hegyallyan varakozni Szentharomság napig. Ott Kegyelmetek Szómmal Vadaszi Simon Uramat köszöncse. Levelemet Radi István Uramnak adgya.

[4.] Eperjesre menven leg' elsőben a' levelet, kit az Ur Teleki Uram ír meg' kell adni, s az után tüle tanacsot kerdeni, az útnak jobb modgyarul, és kérni mint hogy levelet adgyon, kivel a' Nemet orszagi Varosokon salvus conductus gyanant el Kegyelmetek, mint penig' hogy maga commendallya Kegyelmeteket vagy a' szekeresnek, vagy a' kalmarnak a' ki Kegyelmeteket fel fogadgya, és adgya Kegyelmetek mele az Inassat mind szallas mind szekeres vagy kalmar keresesnek, noha maga-is rea igazittya Kegyelmeteket. Ha talaltatnak бүрös szekerek, azok olcsobban viszik Kegyelmeteket. Ha oly kalmar ki kocsin viszi Kegyelmeteket az dragab, de a' kettő közzül valamellyik lesz. Ezen hamareb mehetni Baraszloban a' бүрös szekerek harom hetig mennek. Az alkuvasban mást adhibeallyon Kegyelmetek, olyat a' ki tudgya a' dolgot jól. Az vén Nemet predikator, nevet nem tudom most, köszöncse szepen, igen emberseges Ember. Szandokat Kegyelmetek meg' mondvan, s kerven segítségét mindenekben szolgal. Ha akkor жүне valaki ala Nemet orszagbul Eperjesre, <vagy> az jól szolgalhatna, s Instructiot írhatna Kegyelmeteknek.

[5.] Ha Lengyel orszag felé megyen Kegyelmetek Baraszlóban az batorsagosab. Silesiara fel felőbb, de az mostani зүрзавaros allapathoz kepest meg kell tudakozni. Azt a' kalmarok tudgyak.

[6.] Ha Silesiara <men> megyen Kegyelmetek, ugy az ut leszen Löcsére, onnan Solnára. Mig' oda ér Kegyelmetek többet megyen Szalon a' Vagon. Solnan a' harminczadra talan be hijak Kegyelmeteket, de semmit sem fizet, mert kalmár marhat nem viszen. Onnat ki indulvan hamar vegere jutt Magyarországnak, Csacsara, ott kell egy <ne> nagy hegyen által menni, s az után Silesiában esik le Jablonkora. Itt kell a' két helyen serre adni mikor kernek a' Totok, csak ittis felöb. Jablonkot el hadvan nem lesz osztan felö utya Kegyelmeteknek ha a' Csaszarnak quartelyozo hadai nincsenek Silesiában. Ha hol kiseröt fogad a' szekeres, Kegyelmetekis ne sajnallya a' fizetest neki, de parat, hogy se szekeres se mas eszben ne vegye a' dolgot. Löcsen tul sub Carpaticis montibus fogad neha kiseröket, s itt Csacsan. Nevezetes varost Silesiában Baraszloig Brigat lattya Kegyelmetek, de a' közel Baraszlohoz.

[7.] Baraszloban jutvan a' kapuban elő kerik a' Testimonialist, s adgya oda Eperjes Varosa levelet. Be bocsataván vezettesse magát egy emberrel, kit két polturaért ott fogadhatt Smetauhoz, kinek az Ur levelet adgya meg, enis irtam. Ezt plenissime kell köszönteni, és kerni hogy mutattasson Kegyelmeteknek leg' ocsob vendeg' fogadott, egy vagyон

10 polturas egy napra, el hiszem azt mutattya. Tovabba azon kell kerni hogy mentül jobban lehet igazicsa utban Kegyelmeteket. Ha akkor oly hajjos lesz, ki az oderan terhet viszen, arra committallya Kegyelmeteket, az ocsob. Ha nem, land kocsin, de alkudgyon meg Frankofurtumig vele s kerje, hogy mind Frankofurtumban irjon a' Factoranak s mind <Hamburg> Berlinben s mind <Bri> Hamburgumban. Frankofurtumig mig' Kegyelmetek menné addeg' talal Kloga nevü varosra, a' holott a' Csaszar praesidiumja, de nem kell felni, hanem ha a' Magistratushoz hiják Kegyelmeteket producallya az Eperjesi levelét de mostan oly embernek concredallya Kegyelmeteket, ki aztis elvezgi. Ha Baraszlobul landkocsin indul Kegyelmetek, az valtozik Frankofurtumig, de ugy kell alkunni ha lehet hogy csak edgy legyen.

[8.] Frankofurtumban jutvan a' Smetau Factorahoz, az szallast mutat, s szekerest kerestet Berlinumig'.

[9.] Oda jutvan vezettesse Kegyelmetek magat Harsanyi Jakab Uramhoz. Kit sub nomine Consiliarii Hungarici <keresse> Celsissimi Electoris, keressen. Eö Kegyelmet Kegyelmetek köszöncse, levelemet meg' adgya. Mind az eö Kegyelme succursusa, mind az Smetau Berlinben irt levele Kegyelmeteket promoveallya Hamburgumban.

[10.] Ott kerni kell azt a' ki Kegyelmeteket oda viszi, hogy Kegyelmeteket vezesse Vouters hazahoz, a'kinek el hiszem Smetau Uramis fog' irni. Ha othon tanal lenni az ifjabbik, ki én időmben Leydaban lakott, kell szommal in plenissima forma köszönteni. Ez Vouterst kell mindgyart kerni, hogy jo szallasra vitesse Kegyelmeteket, es maga commendallya Kegyelmeteket tengeri hajjosnak, olynak ki Kegyelmeteknek mint tengerhez nem szoktagnak gondgyat visellye. Ott az tengerre valo ételnek italnak procurálása attul függ. Ha serundus vagy contrarius tutus fog' lenni a' tengeren. Ha serundus, kevesebbet kell venni, ha contrarius többet. Kell penig' venni sodarakat, bis coct kenyeret és usualist, bort Francicumot Rhenanumot, a' melyre vagy egy pincze tokot vagy egy nagy szorossab szaju kancsot vészen Kegyelmetek. A' bort pinczében kell venni, nem vendég' fogadoban, a' melyre ad Kegyelmetek melle embert Vouters Uram. A hajjossal ugy kell alkunni hogy az felsőbb kis ház, csak Kegyelmeteké legyen. Arra penig hogy eleg' sert adgyon penzert a' tengeren, a' hajos gazdat kell promovealni, hogy elegendő sert szerezzon a' hajjora.

[11.] Ha Kegyelmetek Ultrajectumban akar menni, Amsterdamig' kell alkunni. Meg' Hamburgumban penig' kell arra kérni Vouters Uramat, hogy kerje a' hajjost, hogy Amsterdamban ki szalvan, Kegyelmeteket vezesse vagy a' Comenius szállására, vagy Wasbeerg Typographushoz, vagy Bassecurhoz, a' ki Gallicus Pastor Amsterdamban és közel lakik az Ultrajectumi Portushoz. Ezekhez akarmellyikéhez vigyék Kegyelmeteket, post salutationem declarallya magat Magyaroknak lenni, és kerje hogy Ultrajectumi portusra igazicsa.

[12.] Ultrajectumban jutvan, kerdezze Kegyelmetek a' Voetius hazat, s egy Belga két stiferért oda vezeti Kegyelmeteket. Voetius Uramat köszöntven, Magyarokat kell kérdezni es eő el igazitya Kegyelmeteket magyar szállására. De reliquo azok utban igazitjak Kegyelmeteket. Ha hol < ... > az én regi Baratomat Tolnai Mihaly Uramat talalna Kegyelmetek, az mindenekben ugy gondolom igaz Informatora lenne Kegyelmeteknek. Ha hol talaltatnék penig' köszöntöm, én meg' élek s várom.

[13.] Otfen egy asztalnál szaporab lenni haromnak s négynek, és mig' Kegyelmetek hozza nem szokhatik az orszaghoz, egy emberseges jo lelkű Magyarot melle venni, ki ott mar tudgya a' dolgot s Kegyelmetekkel commensalis legyen, addég avagy csak mig' hozzá szokik Kegyelmetek a dolgokhoz.

[14.] Ruhát csak őtt, de jot vegyen kegyelmetek a' sib vasarban, hazára vehet megint jobbat, noha igen jo ideis nem kivantatik.

[Napló]

[1671. március]

10. Martii coepimus iter Claudiopoli eodem noctavimus apud honestum Virum nobilem Dominum Gombos Szamos-Ujvarini. Pransimus Desini, Ibi Generosus Dominus Alexander Szeki cedit nobis fl. 69 Imperiales 6.

Noctavimus Borsomi inter Valachos.

Ivimus Nagy Ilondainum et quievimus apud primo morosum sed postea satis honestum Szaltusz Laszlo Valachum Nobilem.

12. Appulimus Kővarinum ubi honeste sumus excepti, hospitium-que habuimus apud Procuratorem illius Possessionis Fiscalis etc.

13. Equis movendo vias ivimus ad prandium sed circa horam 1. pomeridianam Regio-montem, inde digressi ad alpes ivimus transcendo Karancsonyfalvainum ibidem noctavimus.

14. Dum cognovimus quid Generosus Dominus vice-comes Gasparus Pogany esset Szer falvaini eo ivimus et ibi honeste excepti mulso vinoque bene tractati ivimus honestissime excepti cum Generoso Domino Georgio Mohaczi et apud eundem ultra meritum etc. trasped (sic!) tractati noctavimus. Ibidem habui notitam cum honestissimo Domino Andreae Accepimus litteras Principis et Generosi Domini Teleki ibidem.

15. Honesti excepti Hoszu mezeini et tractati insperate apud Generosum Dominum Toth Mihaly Dux Hoszu mezeinis est Komlosi Thamas. Eodem venimus Teczinum et ibi noctavimus.

16. Venimus Theczino Husztium ubi magna cum difficultate sed tamen per Vice-Capitaneum praecipue vero per Generosum Dominum Stephanum Nagy Idainum et honeste excepti hospitio et tractati et pro via commode praeparati.

Equos 4. (?) hic honestus Vir Generosus nobis conduxit, et Viros nobis Ductores quaesivit cum quibus a Huszt ad usque Ujhely convenimus flor. 6. quos tenemus dare duobus Equitibus nomen unius erat Ladislaus Varsvai alterius Franciscus Csirke.

17. Iter cepimus Husztino et venimus Ilosvainum ad Franciscum Ilosvai, tunc ebrium et accepti non satis grate ibi notitiam habuimus cum Generoso Domino Gabriele Ilosvai ibidemque noctavimus.

18. Venimus Munkacsinum et extra Munkacs in vico post longas moras devenimus ad hospitalium Virum nobilem Andream Varsanyi Eodem noctavimus Szeregnyeini.

19. Venimus Szeregnyeino Helmecinum noctatum.

20. Ujhelyinum et ad triduum honestus Dominus Csarnatoni nos laute tractavit Ibi conduximus Virum honestum Dominum Danielelem Poloni Kesmarkinum usque ut duceret.

22. Ujhelyino pedes novimus ad longam viam et noctavimus Kozmaini. Dominus Parens dedit Imperiales 7. ducatum 1 Ujhelyini.

Frater Johannes katona dedit ducatum 1. ibidem Tanczos Joannes ducatum 1. Ibidem Dominus Keczei ducatos 5. Claudiopoli Clarissimus Episcopus florenos 10.

23. Kozmaino per multas vias propter pluvias lutum viscosum et alias incommoditates devenimus Györkeinum miserrime ibi pastorem

convenimus ebrium <ex> de eodem pago vocato et noctavimus penes diversorium in tertia domo.

24. Györkeino ad prandium cum venissemus Rozgoninum honestissimum ibi pastorem habuimus qui nos <...> sine ulla instantia invitavit <...> sine ulla salutatione, ad prandium nomen viri <Inde bene> Reverendus Dominus Michael Tallyai ibi bene tractati devenimus Somosinum ad Reverendum Dominum Michaellem Nemethi Concionatorem honestum ejusdem loci ibique noctavimus.

25. Eperjesinum intravimus sine ullo examine Germanorum, ibi prandio finito venimus noctatum Comogettinum (sic!).

26. Inde continuo eundo pransi sumus Siraini latine vocato pago amplo ubi nos deprehenderunt aliquot magnates Hungarici qui ad diem properabant nomine proprio Milik Sigmond Divini Peter et Becski György unde post prandium itineri nos deditos (sic!) per vallem Branyicska modo tuto alias a Sicariis et praedonibus obsessam dum transissemus penes arcem <spe> Sepes per Sepes varallya per Capitulum excepit diversorium pagi Kolcs ubi per campum cum non observasset contra rectum (?) ad communem viam, fugati sumus ab aliquo rustico sclavo. Interea astutum quendam hominem deprehendimus sub monte in Pago Korotnek ejusdem nominis (Francisco tamen addito) qui nobis mira ni fallor falsa narravit de Hungaria ejusdem statu Transylvaniaeque. Tota haec via fuit pedestris potius propter viarum malitiam.

27. Pacifice intravimus 10. hora ante prandium Leutschoviam ubi urbis diversorium intravimus ibique commorati sumus 28., 29. pridies proximus fuit festo Resurrectionis Christi.

28. Convenimus cum pristino hospite ut nos quinque deveheret Vratislaviam usque pro talleris 12. <quorum partem dominalibus nummis igitur ita solvere tenebamus partem vero argentea moneta vel Caesareanis grossis Vratislaviae> Leutschoviae reddidi hospiti imperiales 3.

30. Pede movimus Kesmarkinum et hic convenimus ut hospes nobis prandium et coenam pane cerevisiaque admotis det pro 3 poltris.

[1671. Aprilis]

Aprilis 7., 8., 9. Male valui nimis et incepti convalescere 9., 10. Litteras scripsi Clarissimo Pataki, Generoso Domino Domino Halmagyi,

Parenti, Domino Csarnatoni et Clarissimo Episcopo. Solvimus Hosti Imperiales 15 restant imperiales 27 ita tantum ut ex debito nihil amplius tenebamus solvere.

14. Aprilis Késmarkino viam versus Vratislaviam aggressi sumus noctavimus eodem die Popradini. Eodem die equi impetum fecerunt < ... > quo impeto pene in Urbem retro iverant.

15. Noctavimus in Hibe.

16. Inde ad rates nos commendati egregie per fluvium Vagum ivimus pransum Rosemberchum et noctavimus in comitatu Trinciniensi super fluvium.

17. Inter montes tentaculum sumsimus strectemini hic falsissimus praedo est Divertorii hospes et pransi solumini.

Noctavimus in Pago Erama (sic!) vocato.

18. <per fluvium> Per Pagum Praedonibus famosum Csacsca vocatum transcendimus montes terminantes Hungariam. Ibi deprehendimus in vallo Germanos. Pransi sumus eodem die Jablonkini et noctavimus Thersenyini. Ubi prievimus die Dominico die nempe Aprilis 19.

20. Thesenyino (sic!) Vias aggressi emetiri (?) pransi sumus Oderfortini et noctavimus in pago Kvarcs (sic!) vocato.

21. Noctavimus Loskovicsini (sic!).

22. Noctavimus Brigae ubi forte illam < ... > urbem et ponsporum (?) sane arcem Scholamque revidimus.

23. Venimus Vratislaviam: Ubi primum more solito examinati litteris testimonialibus exhibitis intromissi sumus et sequenti die convenimus litteras commendatitiis Generosum Dominum Ernestum et Georgium a Schemann. Ex quibus Nobilissimus Dominus Georgius <tum> nobiscum narravit omnem suam benevolentiamque premittendo.

Iisdem diebus, quibus sumus commorati Vratislaviae ad instantiam Generosi Domini Scheman nos circumtulere ubique per fortalitia omnia per valla fortia, < ... > supra et infra, ubique Praecedente quodam Germano clavigero et Praestantissimo iuvene praeceptore Puerorum Generosorum Dominorum Schmetau, qui vel in Jentaculo Simila atque Vino hispanico tractavit ea qua par erat humanitate. Iisdem diebus quibus ibidem commorabamur conversationem pene quotidianam cum eodem Homine Juvene habuimus.

Vratislaviae fuimus in diversorio Polcos Sophi: et cum placuit ibi comedere ibidem curavimus, nobis cibum, cum vero secus placuit

ivimus in plateam, nobilium ad Aureum anserem ibique si placuit ad unum aut duos Caesareanos habuimus bonas carnes assas etc. in platea <Nobilium> quae vocatur Nobilium.

[1671. május]

2. Maji quatuor hungaros reduces ex academiis Belgicis, Anglicisque recepimus in idem Diversorium Polcos Sophi, Nempe Dominos Paulum Hunyadi, Paulum Szenci, Stephanum Abadi, Samuelem Szobozslai et nobiscum per quatuor dies sunt commorati, quorum uno vestes Germanicas sumus mercati. Tertias litteras exaravimus in Patriam etc.

7. Maji Navi ac aquae nos commisimus et per dies undecim Urbes Clogam fauste et sine omni noxa militum, Crasnam (quae est pertinens ad Electoris Brandenburgici Marchiam) et ejusdem Regionis Früsbon Valdd quod significat latine Sylvae dorsum et 17. venimus Berolinum, ibi eodem Generosum Dominum Jacobum Harsanyi Consiliarium Hungaricum Celsissimi Electoris litteris Principis convenimus, qui nos honestissime exceptos curavit deduci in platea Spiritus Sanctis <apud> ad Joannem Römer et ibi sumus commorati per septimanam. Ubi dedit pro prandio unusquisque nostrum quatuor grossos et pro lecto duos etc.

Interea dum hic commoramur revidimus Palatia Electoris, Raritates multas in Armamentario, arma varii generis etc. quae describere longum esset et viridarium ejusdem Serenissimi in eodem domum aquariam raras arbores raros flores. Item armilustrium aliquot millium militum conductitorum.

Atque bene sum tractatus aliquoties a Generoso Domino Jacobo Harsanyi cibo, vinoque, cerevisiaque.

Hic vidi ludentem pila filium serenissimi Electoris adolescentem supra omnes quos ibi videbam formosissimum pulcherrimum. etc.

Hic debuimus commorari per 6 dies post vero aquae iterum nos dedimus conveniendo cum Nauta Hamburgensi usque Hamburgum in imperiali uno cum dimidio ita tamen ut pro servo solvantis iterum medium imperialem quinque.

25. Maji. Eodem die, quo iter sumus aqueum aggressi navigavimus in Urbem Spandau Electoris ubi pene recentem ejusdem nominis arcem vidimus incogitatae fortitudinis ibi nequissimus nos diversorii hospes

pene tribus pro coena imperialibus nos tres spoliavit. Quarto tandem post ingressam aquam die propter adversitatem ventorum continuorum Venimus mature quidem Brandenburgum, quae <op> Urbs est triplex sed nec fortis nec formosa nec dives.

29. Brandenburgi in edito Vinearum colle vidi et perambulavi stupendum quoddam et propter secretas inter muros ambages vias sursum, deorsum circumque ducentes templum Mariae a Papistis honoratum quod per totam Marchiam iam nunc nisi fortitudo compactorum <...> laterum et latitudo murorum columnarumque obstaret iaceret dirutum.

29. Brandenburgo secundo flumine Sprair [recte: Havel] sed adverso vento maxime, tamen post difficultates multas venimus meridie ad civitatem Plan ejusdem Electoris. ibidem quid etiam erat arx aliqua mala etc.

Nobilis cujusdam, Ubi et civitas et arx erant in Insula aquarum circumjacentium undique late satis superque Hic contentio fuit cum nauta E<...> et incolis custodibus et male nauti sortes forte nisi capitaneus fuisset nobiscum. <...> secundo <tertio> die postquam Plano venimus. Venimus in Urbem Electoris marchicam Schpa<...> cemberg ubi per aquas disputavimus. Tertio postea die secundo vento descendimus in Chavelberg ubi prandio sumpto licet non lauto, ubi praeter vinum quod erat bonum sed pretiosum et panem cerevisiamque nihil potuimus habere tanta est opulentia Urbis late celebratae. Eodem vento involavimus Albim Germaniae Majoris fluvium Ubi eodem die velocissime delati per ventum noctavimus nocte pluviis ventoque saevientibus intempesta et sequenti die mutato vento vix duo miliaria profecti propter nimbos noctavimus in quodam pago sito ad ripam fluminis praenominati. Ubi influit Sprair Albim praeterlapsi sumus Civitatem Ratnau.

Postea diebus sequentibus invisimus ad ripam Abbis (sic!) sitas Civitates miseras Lencz Celsissimi Electoris <Dömöcz> Vittenberg Electoris Serenissimi Dömöcz quae est pertinens ad Ducatum Maklenburgensem Hötskö pertinentem ad Ducatum Luneburgensem inde Blek eodem pertinentem tandem Maklenburgum pertinentem civitatem ad ducatum eodem nomine vocatum. Nota Bene, Dömöcsini quidam ex militibus officialibus invitato Generoso Domino Capitaneo, qui in eadem navi nobiscum vehebatur nos quoque propter easdem sine nummis pernas, farcimine butyro caseo, et piscibus cerevisiaque optima et eo

animo et copia tractavit ut dignus sit memoria. Nomen ejusdem officialis est Antonius Göchene. In pago in quo noctavimus egressi a Dömöcz matutino tempore cum navem conscenderem per asseres una cum vidulo et aliis lectistragulis itineri <acomatis> accomodatis incidi in Albim etc.

[1671. június]

4. Junii venimus in possessionem Electoris Saxonici ubi primo occurrit Civitas Sasleunburg.

6. Junii venimus Hamburgum Ibi hospitem Hungarorum Valemannphium requisivimus et statim nos honeste exceptos, navique Ams-terdamiensi quae sita nobis una nocte detentos aequori commisit secundo die hospes Valemannphius.

Et quanquam dimissi Hamburgo habuerimus contrium (sic!) ventum cum tamen ad mare venissimus secundum ventum plenaque velo habuimus praeterquam quod semel nocte fere media ingens erat tempestas exorta, quae tamen Deo nostri miserante exigua mora praetereunte siluit.

11. Venimus Amstelodamum quod tamen intrare non potuimus erat nam nox fere media.

12. Cum hospitium quaesivissemus cognovimus quod duo nostri populares Loszoncsi (sic!) et Joannes Enyedi sint ibidem quos quaesitos invenimus et cum iis duos dies commorati 3 die qui erat.

14. <die> Ultrajectum versus per canales deducti sumus equis navem oneratam multis hominibus trahentibus.

Ubi invenimus hungaros Dominum Petrum Gyöngyösi, Danielelem Varsanyi, Paulum Vizski qui sequenti <diebus> die qui erat dies Lunae.

15. Junii nostro stylo in novo; 5. vero stylo veteri mihi hospitium quaesiverunt ut videtur hactenus satis commodum prope Academiam in Domkerk Garde apud Antonium Woutersz qui <...> et gest vendidit.

Ea septimana pannum pro vestibus, petasum calceos libros necessarios sum mercatus et alios etc.

Clogovia usque Trajectum habuimus quendam Adolescentem qui nostras operas ubique perfecit, gnarus lingvae Germanicae <suffi> Cse-fingensis. Cujus nomen Georgius Dlikkens ex helvetiis Oriundus.

20. Domino Paszthai dedi mutuo imperiales 8.

Emi istis diebus libros

- Biblia interlinearia Tal. 6 stif. 15.
Amstelodami Lexicon Cocceji etc. Tall 4.
Essenii compendium cum Grammatica hebraea Altingii Imp. 1. et
13 stif.
Essenii systema Tal. 1 et stif. 40.
Burmanni systematis theologici Tomum primum Tall 1. et stif. 20.
Grammaticam Hebraeam Leusden stif. 16.
Cocceji foedus stif. 14.
Ovidii opera omnia stif. 24.
Virgilium Hamburgi Octo grossis = circiter 17 stif.
Institutionem Justiniani grossis Hamburgicis tribus = 6 stif. et
medii.
Cluverii Historiarum Epitomen. Tall 2.
Biblia latina Tall 1. et stif. 2.
Theologiam Cocceji Tall 2.
Ursini < ... > Catechesim. den 51. stif. 17.
Tuli mecum ex Transylvania.
Biblia Hungarica.
Scriptos libros 3 et 4 hunc. (?)
Grammaticam hebraeam Buxtorffii ab eodem contractam Authore
Georgius dedit Januam Commenii Latina-Germanicam
In summa librorum emptorum precium solutum
Imperiales 22 demptis stif. 4.
Pro vestibus Germanicis novis tall. 25-<16>19.
Pro petaso tall 4. stif. 20.
Pro capillis tall 3. stif. 25.
Pro calaris tall. 1.
pro soleris stif. 36.
<pro duobus ... alibus et 6 cellaribus Tall. 3. stif. 12.>
<Pro ligulis ad collare stif. 3.>
<Pro renovato colore Bruch coriacei stif. 12.>
pro dari stif. 16.
<Pectinem pro adventitiis crinibus 8.>
In summa Tall. 35. stif. 16.

Biblia hebraica Tall 3.

Enervatum Bellarminum stif. 15.

<Tecam Petasi stif. 5 döst 4.>

24. Junii seu 14 ejusdem stylo veteri, fuimus apud Rectorum Magnificum pro tempore Gisbertum Futium seu ut scribitur Voetium. Ubi Academiae Albo nomen inscriptum unusquisque manu sua reliquit.

25. Petivimus Collegium pro lingua hebraea a Celeberrimo Viro Domino Joanne Leusden, qui primam horam a meridie licet non satis aptam pro ea lectione praescipit.

Eodem accepi litteras Domini Michelis Eperjesi Lugduno etc.

Papyrum stif. 6.

26. Fui primo in Collegio hebraeae linguae apud Celeberrimum Virum Dominum Joannem Leusden et in Collegio Theologico apud Celeberrimum Virum Dominum Franciscum Burmannum.

Eodem curavi aquam juniperi stif. 10. et döstis 4.

<29. Emi atramentarium>

28. Emi fraga stif. 1. et 4 döstis

29 Emi atramentarium in idquae atramentum et tres <...> calamos anserinos stif. 4. Eodem merasa stif. 1. et cerevisiam döst. 4.

30. Fuimus apud Burmannum qui nos hoste exceptit et promovit ora quibus nobis prodesse possit.

Eodem commutavit unum Ducaton. Ex quo statim cerevisiam döstis 4. curavi <...> duo (?) Pat (?) 4.

Videbitur quousque istud Ducaton <...>tatum durabit.

Puellulae quod actulerit collaria stif. 1.

Pro cabacho stif. 1.

<Pro ligulis ad collare unum stif. 3.>

Pro cerevisia döst 4.

Pro vino 6 stif. Juli (?) <...>

Junii circa 24. Junii exposui ad communem victum Ducatonos 10. pro quadrante unius Anni.

[1671.] *Julius*

Pro caseo stif. 7. döst. 4.

<Pro renovato colore coriacei Bruck et hosen stif. 12.>

Pro hoznere stif. 1. oriphane (?) sole excerto

Pro cerevisia in diversorio stif. 2.

Pro aqua-vita stif. 1.

Cubebas stif. 3.

Pectinem pro adventitiis crinibus stif. 8.

Aquam juniperi stif. 10. döstis 4.

Quartam vini 4 malevalui.

Merasa stif. 1. et döst. 4.

Merasa stif. 1. et döst. 4.

Philologum hebraeum Imperiali 1.

Emi Philologum Graecum stif. 19.

<hon> emi < ... > papillates stif. 7.

Item quod nimis male inceperam valere sed aliquot dies curavi res gestas vini stif. 18.

Cerevisiam Angliam stif. 8. et < ... > stif. 4. multis vicibus malum citrium stif. 3.

hospitae occasione Nundinarum Imperialem medium.

Ancillae majori stif. 7. minori 3.

Ad vanitates vel potius miravidenda stif. 10.

1. Quod viderim < ... > felem indicum similitudine lyncis aut pardi. ovem pedum quinque, vitulum pedum sex. sed henes (?) <cornu tamquam> ungves pedum superfluum sicut cornu incurvum non bifidos.

2. Ursum cum canibus maximis congregientem satis animose et equum cum iisdem canibus sed generosius, ut qui si liber potuisset fieri omnes istos tres ad equum vincti (?) semel solitos occidisset canes.

3. staturae humanae modum excedentem puellam satis formosam.

4. histriones ligneos, saltantes, condites invicem narrantes, stertendo (sic!) dormientes invicem compligentes, conviciantes, res multas ut vici disponentes.

5. simiam omnia mandata exequentem.

Emi controversias Socinianas refutatas per Hoorrenbechum Tomus 3. florenos 8. talleros 3 et stif. 16. 7 döst.

Emi <...> caseum stif. 17. döst. 4. pro parte mea.

Curavi vinum unius justae, quod hic curant hungari stif. 6

Tobachum stif. 2
 Philologum Mixtum stif. 37 döst. 4
 Brighthmannum in Apocalypsin stif. 20
 Grammaticam Golii Graecam stif. 9
 Iam iterum librorum emptorum summae expensa Tall. 8 stif. 23
 Iterum ad vestes necessarias scilicet ad Collaria 6 et 2 Indusia Tall.
 3. stif. 12.
 Pro ligulis ad unum collare stif. 3
 Pro renovato colore coriacei bruch stif. 12
 Pectinem pro adventitiis crinibus stif. 8.
 Thecam Petasi stif. 54
 Summa Tall. 3 stif. 40 döst. 4.
 Curavi vinum <eodem> uno die justas 2 stif. 12
 cerevisiam stif. 2
 Iterum curavi vinum sed male fui.
 Emi Papyri 4 scapos
 Psalterium Hebraicum stif. 6
 Maresium in Tirenium stif. 25
 Testamentum Graecum stif. 10.
 Iterum curaveram alio nuper justas vini 4.
 Iterum vasculo (sic!) nos tres ex quo mea pars justae circiter quator
 stif. 40 quod erat Canaricum
 Et ibidem et eodem bibimus justas <...> aliquot unde mea pars
 stif. 27.

[1671. *augusztus*]

4. Rumores auditi praecipue de terra Patria <...> Dabreviczius
 decollatus lingua <lingua> execta, calcata a carnifice. Corpus affixum
 clavo patibulo combustum cum libro qui divinationes 19 ejusdem ha-
 bebat et scilicet causa mortis ipsius dicebatur.

12. Mortuus Vir Clarissimus, piissimus, Zelosissimus Dominus Pa-
 ulus Czeglédi, cum veheretur Posonium, eoque prope singulari Dei mi-
 sericordia, ne a carnifice lanicaretur.

28. Stylo veteri mensis augusti vero 8 Septembris audivi quod
 omnes magnates fugitivos tunc in Transylvania occiderunt. Idquae ex

litteris ut dictum est a meis amicis perceperunt ex Clarissimo Csuzi Ministri Komamariensis (sic!). Falso relata scilicet haec omnia nuper (?) haec ille bonus vere dixit < ... >

Item aliunde auditum id est ex litteris, quibus erant descripta mortes Dabreviczii et Czegledi, quod Turca arcem Eger Mezző comitis quondam Nicolaus Zerini expugnare tentet in Croatia. Item quod haec postulatam Turca a Caesare iduum die militibus Germanis <ex Tur> Hungaria. Post audiui capitalem sententiam esse latam de his nuper Csernel György, Barczy Mate, Fai Laszlo, Nagy Andrass et quod occupata sunt Templum non haec a Papistis. Patakium, Helmeczium, Liskaium, Eczedium, Bathorinum, absolutus Rakoczi hoc conditione ut persequuta (?) sit in sua ditone.

[1671. szeptember]

In Septembris 11. habui ex litteris Domini Eperjesi, quod omnia nostra (?) sit Austria propter Turcam et Transylvaniam et quod Mag-nates profugi gratum adopti sint apud primum Vezierum.

17. Ejusdem ex litteris Batorkeszi, quod ex novellis ipse habuerit, omnes Pastores et studiosos esse proscriptos in Hungaria, imo et ex litteris Eperjesi noveram quod orthodoxia aperte jam non licite proponatur in Hungaria, nempe quae tanquam crimen latae mortis nomen subiit.

11., 12., 13. Ventis seu Tempestas hic Trajecti etc. tanta fuit qualis non ab anno 16. et ante annis 100, ut quae converterit in medio urbis plurimas arbores, imo in Academiae Curia me vidente Murum etiam penes templum Academiae subverterit Caminos lateritios plurimos dejecerit. Omnes per totam Provintiam fructus arboribus abstulit, et Cannabem prof < ... > sit (?).

Verbo: immensum damnum tulit incolis.

23. Septembris habuimus obvium cum egressi fuisset ex Collegio historiae Ecclesiae a Voetio Celeberrimo Ungarum mancipium nomine Nicolaum Warallyai quem quae fata huc tulerint, ignoro, forte venit quaestus ergo et cetera. Ante hunc habuimus alterum sclavum cum uxore vel meretrice ungarica nescio ejusdem farinae.

22. Dominus Petrus Gyöngyösi olim satis prudenter fecit eum fere Duos Professores Clarissimos Burmannum et Leusden in Ungaros studentes commovit, de vita (?) non possum pronunciare: hoc saltum scio, a Clarissimo Leusden ablatum Philologum hebraeum hoc sine ut coemeret forte post 4 menses restituit et non solvit pro eo.

Apud Burmannum accusabatur ab ipso Professore ideo quod ipso petente prius, suscepit collegium scripentium (sic!) quod in ipse prius, in quidem gustatum, vel semel auditum reliquerit etc.

[1671. október]

13. Octobris solemnibus Majorum ritu in Doctorem creatus utriusque Juris quidam Belga ut solet Professore ad id electo, primum insigniter de literarum praestantia e chathedra majori perorante post designatum pro Doctore ex inferiori subsellio ad se vocavit, tandem aureo Numismate aureae catenae appenso dono nempe senatus Urbani ornavit ante domum hoc tamen fecit eum inducte Pallium Toga (?) ta< ... > Professorum et cappam capitium vel magis perasurculum (sic!) Doctorum. Insuper dedit ei donum senatus Academici annulum aureum, post librum complicatum quo ostendit non oportere doctorum semper ad librum confugere, iterum explicatum, quo ostendit eum hactenus non omnino edidicisse (?) sed discere et ultra proficere debere. His finitis ut in initio hujus actus intersonuit tubarum clangor, quo finito Doctoratus juvenis <ora> peroravit, (materiam habens de Grammatices (sic!) praestantia) ex charta tamen olim ut professor ita armillatus, clangdatus (sic!) etc. Qua peroratione finita, tubarum clangor usque strepuit donec Doctoratus inter Professores in tallos (?) tertius e Templo Academiae exivit et omnes pene turbam etc. qui deductus per plateas aliquot inse (?) < ... > inter Professores magnificos et qui ipsum Doctoravit, circa dies primos hujus mensis mercatus sum candelas stif. 5 unius librae. Frequenter solenti actum Doctoratus vidi postea.

16. Iterum mercatus sum libras 3 stif. 15. Tabach 2 stif. <Aquam vitae stif.>

Hosen exceptis stif. 2 Imperiali 1.

Eodem audiui habere regem Galliarum castra 3 et quod in unis habeat castris armatorum 80000 in aliis 40000 in tertiis 30000, summa 120000 (sic!) armatorum, a Rege in tres forte partes mittenda contra

Belgas et auditur, ad expugnandam coloniam 3 < ... > ad fines regni sui, per quos auxiliares copias forte mittendas a Caesare Romano pro Colonia intercipiat, haec audita.

Emeram pellicium stif. 86.

17. Octobris stylo veteri Medicinae Doctor constitutus est quidam juvenis Trajectinus [Gerardus Dömpsalaer], quem Doctoravit Regius, de variis ingeniis hominum satis habere orationem prium perlegendo et ille item < solutis > finitis ceremoniis festinendis peroravit de origine, successu nomine etc. Urbis Trajectinae.

19. Itidem alter Trajectinus [Gerardus Snoeck] doctoratus est < ... > ejusdem vocationis.

Quem promovit medicus Professor Aerte tamen solito more peroravit de quaestione tunc inter Juridicos et Medicos flagrante. An per Titium sexagenarium mortuose (?) ante mortem per biennium febribus conflictatum per < ... > spatium tamen < ... > in convalescentem bene comodentem imo pingvessentem datus sit sibi haeres ex uxore formosa circiter 30 annorum. Cetera erat, quod mortui < ... > consanguinei spurium dicebant et causabantur infantem, quod Titius fuit sexagenarius, per biennium morbis conflictatus infans post mortem Titii sex mensibus natus. Satis robustus cum ille morbidus esset < ... > haec autem fecerunt consanguinei ut expilarent omnibus bonis Respondit et infantem et mulierum. Respondit medicus affirmans Rationes 1. quod in juventute Titius fuit salacissimus ante derelictum Doctorabundus peroravit de Chimia.

Habuit 2 uxores, ex quibus filios et filias dedit. In talibus autem vis grandi omnis tollitur ad annum sexagesimum et ultra, exemplis et experientis ostendit Belgarum Provincia. Vir donec ultra plantas pedis < ... > ere potest, potest etiam collem veteris colere.

2. Morbus non fuit frigidus et soluens sed magis calidus et inflammans unde etiam si cessare fecit ad tempus virum ab uxore, non tamen ita sustulit ut vim grandi < ... > recuperare non (?) posset.

3. Ante mortem per duos menses convaluit, pingvis factus est Titius, una cubuit cum uxore formosa, verbis blandiente etc. quae his adnexit (sic!) ut vel semimortuum ad actum veneris excitasset.

4. Quod nunquam < ... > aliud ita uxorem et tam miserte dilexit quam ante mortem, quod non fecisset < ... > si vel minimam habuisset suspicionem, cum erat nimis zelotypus.

5. Quod et cum morbis dum est conflictatus saepe dixit, se aliquotiens velle et habere si anno ut cum uxore ingreditur, tantum modo timuit ne in disgratiam Medicorum incidat etc.

Objectiones solvit adversariorum et conclusit, in gustisse impiam esse Consanguineorum causam nec aliud agere eos, nisi ut per impietatem justos haeredes ex haereditate.

Defuerunt huic oratione Senatores Urbis, coram quibus haec causa eodem tempore fuit inflagranti.

Eodem curavi stif. 1. Vitte broot et stif. 6. vinum.

13. Octobris vel etiam prius frigida et < ... > tempora coepere esse.

18. Vidi glaciem etc.

20. Octobris stylo veteri campanas < ... >erunt et direxerunt ad melodiam Psal. 25. szivemet hozzad etc. proxime nostras psallentes Psal. 50. Cum autem huc veni Psal. 102.

20. Incepimus habere collegium Chaldaicum. Eodem respondentem < ... > egi in Collegio Disputantium sub Clarissimo Essenio in Auditorio superiori.

28. Emimus unum suem florenis 17. stif. 15. Quod quidam ibi in foro expertus est an sit sanus vel non, extrahendo linguam suis, propterea solvimus stif. 2. Vocatur < ... > Verses.

Pro Wosden (?) non post quod data est libertas occidendi solvimus florenos 2. stif. 13.

Lanioni floren. 1.

Mulier <f...> praeparanti intestina seu exta (?) flor. 1.

<Et die> Et pro caeteris huc pertinentibus rebus omnibus in unam summam collectis solvimus flor. 24.

[1671. november]

Opposui contra Respondentem stif. 6. döst. 5. Alberthomam Groningensem in publico Academiae Auditorio 4/14 Novembris.

8/18 Ejusdem duos homines turbatores societates multis latrociniiis furtis, violentis in domos aliorum irruptionibus ante curiam suspende-runt. Ubi primo. Publicus Urbis notarius omnem confessionem et processum legis contra primum coram eo, dum is sub patibulo in scena (?)

staret e fenestra, audentibus omnibus qui proximius steterunt ex innu-mera multitudine clare recitavit condemnato priori, postea cum altero < ... > actum (aderant etiam Senatores in palatio et cujus fenestra lex proclamata) postea etiam mulieri, quae sciens volens (dum uxor esset unius qui suspensus est) participavit de malis partis, actio contra ipsam et sententia prolata est. Ita tandem senior suspensus dum de scala desertus est usque caput a carnifice messum et distortum donec sensum reliquit ita et cum altero actum. Cujus uxorem ligatis sursum manibus < ... > denudarunt ad usque ventrum a capite nempe dum interea pedes non tangerent terram, et virgis exiguis dorso tenus percusserunt post terram candens cujus forma erat insigne urbis humero dextero inasserunt et sic illam dimiserunt. Sed quod notabile. Sententia pronunciata in latrones, Pastor jam stabat a tergo, genibusque ea finita flexis toraque multitudine caput detegere Ac precatus est cum condemnatis.

11/21. Novembris. In Auditorio publico majori Academiae bis opposui, ante Meridiem contra Tarczali Ungarum, Preside Burmanno. Post Meridiem contra Respondente Groningensem Alberthomam praeside Andrea Essenio.

Autem 6. Novembris horrendum frigus fuit sequentibusque plurimis diebus, ut clauderentur naves in Canalibus.

Emi tibialia Germana stif. 48.

Iterum frigus evanuit, temperatusque frigidus < ... > aëri successit.

18. Novembris opponi iterum Publice, quo die coepimus habere Collegium Syriacum, sub Praesidio Clarissimi Veneratissimi Domini Johanni Leusden.

26. eiusdem curaveram trium (sic!) librorum. Justum aquae juniperi stif. 13.

29. Opposui contra Neomagum sub Praesidio Burmanni. Eodem die ex Multis habuimus hungaris auxilia Promisisse <Turcor> Turcas. Et quod unus ex magnatibus Ungaricis sex vexilla erexerit ex quibus uni adscriptum Deus mi ne me derelinquas in senectute mea. Ecce ex novellis colligitur is forte Balassa, vel Bocskai est.

28. ejusdem 21. fures introducti sunt, capti Trajectum sequenti die = 29. iterum duo.

<Ad hospiti Ducatones 25 mutatis vel pro hospitio>

[1671. december]

Iterum redierunt frigora maxima et durabilia.

9. stylo veteri. Coepi frequentare demonstrationes Anatomicas in subjecto muliebri 25. annorum, quae puella erat nomine se vero mulier ex relatione Professoris Anatomici illius, qui antea de Titio peroraverat. Incepit a Ventre, cui cutem duplicatam detraxit postea pingvedinem, quae digiti crassitie ubique cuti adhaerebat, postea quem haud carnosam, quae quod est intra pingvedinem in homine ideo non potest movere cutem ut boves qui muscas mutu cutis depellunt. Ubique dicebat illum esse pingvedinem praeter auris partem superiorem, palpebras, membrum virile, post descendit ad peritoneum, inde ad intestina et membra genitalia, quae omnia primo in loco suo demonstravit, post exempla: mensuravit intestina quae dicebat ordinario modo quator aequare hominis longitudinem esseque longa 14. ulnarum licet in hoc subsecto non erant. Post genitalia omnia loco ex empta in tabulam, duo foramina superius et inferius, vaginam, uterum, testes, clytoridem et omnia ostendit. Postea venit ad medium ventrem ibique viscus panchreatis (fejer maj) stomachum tenens (antea in loco ostentos nunc exemptos) jecur, hepar, corque una cum pericardio cui inerat liquor quasi subrubicundus aliquid aliqualiter cui cor innarat: in loco et extra locum vivide demonstravit, post caput una cum cute musculo et crenio cerebro ejusque ventribus, glandula etc. proposuit longis et doctis professionibus de singulis. Ex quibus observavi nihil prodesse Colicis clysterum cum intestinum descendens in alium vere ascendet spithamae longitudine recta sed statui deflectitur sic et secundo impossibile est vim Clysteri ascendere cum tota vita naturaeque cursus, mutulorum (?) per intestina ad pellendum excrementum inferius officium inverti deberent et quod maximum est <insaaniss> intestino tenuiori cum in crassius descendit <...>, ubi album ibi duae valvulae sunt, quae desuper venientes album demittunt, et inferiori loco vero in superius intestinum quod gracile est album nullo modo dimittere possunt. Demonstrationes faecerunt haec per horas 13. soluit qui illas demonstrationes videre voluit stifer 20. hoc pretio vero exposito primo introitu datum est plumbum cuique cui impressum subito hominis ex ossibus meris constantis erat.

Unusquisque homo habet viginti quatuor costas, sed ita per venas sibi adhaerentes ut pus in pectore existens felicius per costam perforatam eximi possit, nam laesio venae posset esse ut est saepe

mo< ... >era cerebrum hominis tam magnum est ut liceat mirari quomodo possit caput hominis tantum cerebrum additis crassum cute, cranio crasso continere.

Partusientium mulierum immanis dolor inde patet quod in partu ea ossae scindantur quae maxime cohaerent et quidem ibi quo in loco si quator equis homo traheretur in quatuor partes, nunquam laceraretur sed alio in loco: imo illud aptum os ibi non posset separari viribus quator equorum sed alio in loco, quod tamen suapte diffinditur sicut nucleus egreditur e fortissimo semine persici.

18. Disputavit Dominus Vischi Respondentis vicem habere egit, cui ego, Dominus Tarczali, et Dominus Gyöngyösi opposuimus. Et sic cessarunt studia publica propter frigus inmensum, collegia vero non sub Burchardino ad usque Sabbathum quod praece Nativitatis Jesu. At sub Clarissimo Essenio, et Collegium in Rijssenii Elencticum fructum eo Sabatho. In Collegio didactico Epistolae ad Romanos perget, ut et Clarissimus Voetius in Ecclesiastica historia Hornii Burmannus pertexit finitum Foedus Cocceji.

Ex litteris in Hungaria 5. decembris scriptis a Clarissimo Csuzi habuimus quod magnates Hungarici, qui Viennae captivi detinebantur omnes sunt dimissi ab Imperatore salvi in Hungariam, quod que etiam Ministri Reformati e custodia liberati, et officio suo restituti sunt.

26. decembris (seu 5. Januarii) invitavimus in convivium Professores duos, Burmannum et Johannem Leusdenum et bene tractavimus ab hora octava ad undecimam saltem < ... > nocti. Eadem vespera audivi, <quod> a Burmanno quod Colonienses liberum passum Gallo per territorium suum contra Belgas Venturo dederint quae res non parum auget Belgas. Iterum quod Svecus Belgis promiserit decem millia militum. Eodem expediveram litteras in Transilvaniam Spectabili Domino Banfi, Clarissimo Episcopo, Clarissimo Pataki, et Parentibus (litteras ad Parentes incluseram litteris Clarissimi Pataki) per Consulis Cibiniensis Georgii Simonis filium peregrinantem satis magnifice, tribus servis in his oris (quod huc ratione) versantem.

30. Decembris <stye> stylo veteri campanas direxerunt ad melodiam Psalmi 42. Mint az szép hives patakra etc. ad novum annum < ... > hic antecedente novum annum vespera, domatia puerorum catterva cantilans ambulavit et mendicavit. Nocte vero novi anni horrendo

fragore miscebatur Urbs tota propter tonitrua scopletorum musquetelorum. Pueros cantilantes Reformati ut plurimum vacuos inferunt, Pontificios forte grati fuere.

[1672. január]

15/5. Januarii ingressus est cum omnium exspectatione et in occursum tota Urbe tuente, tam faeminis quam viris omnis conditionis tam servis quam ancillis nautis, dragonibus seu merariis pedibus, equis, curribus, carpentis etc. egredientibus ad videndum Princeps Auriacus Vilhelmus 3 juvenis circiter 22. annorum complexionis militaris, sinus nasu, longus lateribus etc. sine superbia, exiguo comitatu. Quem receptum sequenti die omni laetitiarum apparatu, convivio lauto, aliquot turmis perpetuo musquateris tonantibus per diem labente vero die pyrobolis reliquisque ignitis < ... > instrumentis perstreptentibus quod hyems erat flores naturales adferri vix poterant, igitur artificialibus varii Coloris et generis oculos et nares delectabant. Additae erant etiam aliquot turmae hastatae omnes formoso habitu militari stantes ante aedes convivantis Principii per integrum diem.

15/5. Eodem vespertinis horis veneram in domum in qua Mnemonistae suo modo sacra sua peragunt. Unus legebat Biblia, ex quibus dum unum caput absolvisset, alter ex adverso e medio populo, non tamen statim surrexit, oravit, legit aliquot versus ex Bibliis, postea Reformatus quidam Studens Trajectinus Schipper nomine ad illo longe discurrit de quaestione. An Christum novam legem tulerit, qua disputatione intermissa, ille qui primus Biblia legerat preces instituit cui placuit ut mihi, et mulieribus et promiscuae plebi domum petiit suam, reliqui < ... > relictis forte adhuc longe disputarent etc.

8/28. Jejunium erat publicum per totum Belgium, indictum imminente bello Gallico.

ad finem Januarii Stylo novo melliora tempora inceperunt fieri stylo novo igitur glaciem urbe nauta magnali distractam expulerunt, sed raduit iterum in februario ita ut una nocte glacie optegeretur canalis inter medias domos et cellas in urbe ita ut in exiguum locum sine conclusi olores omnes prae glacie ubi se sustinerent ala < ... > (?) v< ... > (?) olores erant 31.

20/30. Januarii accepi litteras Domini Pauli Lisznyai Groninga in quibus scriptum erat, quod circa Tallya in regione submontana quingenti hungari sunt decollati qui obstiterunt Papismo, hoc iterum quod 10 nobiles capti a Rakoczio et ad necem servantur eadem de causa. Iterum quod ex Transylvania duos comitatus petat a Principe Turcae pro sustentandis militibus varidentibus, et hoc ipsum < ... > am ex novellis habuimus, Lisznyai a Maresio audivit. En subito aliud Vae.

24. Januarii / 3. Februarii accepi ex litteris Domini Enyedi scriptis mense Octobri 21. 1671. Rivulini quod a Transilvaniae Principe Turca Comitatus quinque petat quos si noluerit dare ferro tamen accipere minatus est. Ideo legatio facta ad Turcarum imperatorem, qua quod effectum vel non effectum dies docebit forte et me si vivam. Iterum quod concionatores Selmeeczino, Benyeino, Patakino etiam Liszkaino expulsi sunt a Papistis ministris. Primo etiam Scholae Saros Patakianae civibus Studiosis et Rectoribus nunciatum (cum jam accepissent vineas coetus) ut discederent si vivere vellent. Igitur studiosi dispersi, Dominus Buzinkai in nostram Patriam venit (idque factum 20 Octobris) Posahazi Debreczinum < ... > Andreas Szepesi Concinator Patakien-sis Kenezleinum ad Paulum Gaspar et sic caeteri. In univer < ... > toti tractui submontano nunciatum est: quod ad missam quivis se pararet si vellet incola esse illius terrae, ex quibus colligi potest illos minores quos habeo ex Lisznyei (sic!) litteris verissimos esse.

O Deus meliora! O Deus meliora!

Litterae illae scriptae erant septima Novembris.

26. Januarii / 5. Februarii in Collegio iterum ex novellis habui quod in Ungaria, qui papismum nolit amplecti habeat paratam mortem. Ergo vel morere vel esto Papista, sane cornutum et miserabile nobis dilemma.

[1672. február]

2. Februarii stylo Veteri fuimus quinque una cum Professore Leusdenio nostro per glaciem Viennam ultra Rhenum, eadem via intravimus tria diversoria, unum Vienense quod melius erat Belgicis, et vinum melius, nec ita charum, et panis et ignis leviori precio Vendebantur, pro vectura solvimus stif. 30 sex sch < ... > (?)

14. Februarii stylo novo: accepi litteras ex Transylvania quae plene materia tristitiae, et lacrymarum de Transylvanico ob Turcicum furorem et hungariam ob persecutionem Papisticam per Rakoczi, litteras in cista habeo. Quae latae sunt per Dominum Kolosvarium.

[1672. március]

Martii 6-7-8. < ... > habuimus ex novellis quod Imperator vellet restituere Reformatis libertatem religionis violatam ab aliis Magnatibus et Episcopis. Faxit Deus.

Martii 9. Dominus Panyoki disputavit, contra quem opposui. Eodem Dominus Kolosvari nummos pars mutuo dederam Domino Hunyadi in persona ejus solvit. Imperiales 18 et imperialem quem miserat Clarissimus Episcopus mihi.

11. Martii male valens consului pro valetudine virum Rhenanum ad justas duas ad quas in consumendo < ... > socios etiam alios habui. < ... >

14/24. 27. Martii venit huc Dominus Michael Gavai Groninga fui cum eodem in turri Urbis majori. In qua pro melodiis sunt campanae 35, praeterea vero quinque sunt major campana constat pondo 19000 id est novem decim librarum millibus. Pondus ferri autem quod trahit totam, pistillum libris <200> 500. Musicatiam est ex libris duobus millibus < ... >.

<18/28. Martii accepimus quod Anglici regis 12 naves irruerunt in naves Belgicas onustas mercibus Smirnensibus, Serico etc. quibus auxilio fuerunt naves Belgicae bellicae 5 et ex Belgicis 4 <una submersa> ablatae et una bellica obliqua, < ... > ex anglicis Admirallo una cum Admirallo Egregio se tuentibus Belgis et 8000 hispanis pro his stantibus, qui missi pro praesidio in Brabantiam Regis hispaniae Provinciam. Ita Rex Angliae curat jusjurandum forte triplicatum ut cum juratis se perpetuo Belgas adjuvatum, primus testis sit factum.>

20/30. Martii Convenimus cum Clarissimo Leusdenio, de Domino Gavai docendo litteras id est typos fundere, sculperere, matrices formare etc. cum Magistro Juvene Amsterdamensi Dirckt Voskens in summa 100 imperialium, quorum nunc exhibuimus tertiam partem id est 26 ducatonos, pro honorario autem dedimus ducatonos 4. Eodem die ad

prandium vocavimus Magistrum et Clarissimum Leusdenem vespere vero dimissimus Dominum Michaellem cum Magistro.

Hoc die mutavi ducatonem, cujus nec vela nec vestigium, propterea ante quam cum ego nullam necessitatem habeo, in gratiam aliorum est mutuis aliquid alteri concedam muto in stiferos. Bene factum! Unde Nota Bene Nunquam nisi necessitate cognete cum alter habet nummos paratos praesentes mutandos esse ducatonem vel alius generis pecunias. 2. Nunquam in Belgio convivandum, nunquam vinum vel melior cerevisia curanda de causa vana, ut hodie, diebusque multis in Belgio jam factum nisi necessitate.

28/8. Martii accepimus quod cum naves Belgicae venirent domum mercibus Turcicis ex Smyrna et aliis partibus multae forte plures quam 40 onustae, Anglici Regis naves bellicae impetum fecere in has non statim sed primo amice euntes una, donec una vice contra has ejacularentur bombardas 24. postea eas aggressi quatuor ex eis coeperunt, una diutissima quae erat submersa: etiam ex Anglicis una et multi homines perierunt, (Londinio in una platea vulnerati sunt 143.) inter quos ipse Admirallus, pluresque et his Angli coepissent sed Belgae habuerunt Bellicas naves 5. quae tenuerunt Anglicas etc. sic Rex Angliae fidem datam una cum Parlamento servat Belgae vero omnes naves Scottorum, Anglorum etc. detinuerunt in Belgio, quae damnum Belgarum decuplo recompensarunt. Ideo jam aperte bellum indixit Anglus Belgis, cum jus et tum si Deus me servaverent sequens pagina dabit. Non tamen certo haec habeo quidam dicunt, quod et Anglicis nulla navis periit ac Belgicis tres saltem ablatae.

[1672. aprilis]

7/17. Aprilis exposui pro Domino Paulo Wischi <imperiales> Ducatonem mutuos quatuor, per quem exaravi literas Domino Parenti, Domino Halmágyi, Domino Episcopo, Clarissimo Pataki, Generoso Domino Keczei et Generoso Domino Banfi. Misi <tres> libros quatuor Catecesin Cocceji, Clarissimo Domino Pataki. Clarissimi Episcopi filio Petro Clavem Graecam, et Colloquia Erasmi et Ulysses peregrinantem, quorum unum si placuerit Clarissimus Pataki det Georgio Banfi, si non relinquatur alterum Dominus Keczei filio. Proque vectura horum dedi imperialem medium et stif. 3.

6. Aprilis die primo Paschatis communicavi in templo maximo, ubi communicantes non obambulant aut stant sed longa mensa parata sedent in medio duo Concionatores qui distribuunt, ille hinc ille illinc panem, poculum vero ordine quisque dat vel mensae opponit dum bibit.

Pro calceorum refectione solvi 18 stif. Emi collare seu dasin stif. 14 pro subductura Tibialium 11 stif. pro refectione aliorum stif. 8.

14. Nocte circa 12 horrendum incendium fuit duae domus maximae combustae maxima flamma allaborantibus licet undique viris aliquot millibus tamen illa nocte et sequenti toto die vix potuisse extringvi. Ingentem ruinam passi hospitis, qui vesperi divites mane egeni maxime. Vidi hic instrumentum aquarium seu sclopetum aquarium. Praecedente quoque triduo similiter una combusta est domus hora meridiana 11. cujus rei tamen non antea eramus conscii, quam antequam illa < ... > extincta fuisset saltem mirabamur tam paucos studiosos <esse> apud Burmannum hora 11. in Collegio fuisse. Causam fuisse incendium postea cognovimus.

24. Aprilis / 4. Maji Domino Szigethi dedi mutuo ducatonos quinque hac ratione ut quamprimum remitteret.

Scripsi litteras Serenissimo Domino Banfi in quibus scripsi de hostilitate Anglorum, Gallorum, Belgarum inter se, de Belgicis navibus jam mari commissis, de notis circa Trajectum Fortalitiorum futurorum. De Mastrict imbelli aetate evacuata, et pro ea introducto virili sexu. Item misi Dominae per Dominum Szigetium Testamentum hungaricum cum Psalterio, compactum Scripsi Clarissimo Pataki de his addidi quod auditum hic fuerat < ... > (Principem Apafium contra intentibus subditis et honore Turcico Papistam esse factum.)

Scripsi Parentibus, Domino Episcopo, et Generoso Domino Keczeli.

26. Aprilis / 6. Maji Dominus Szigethi hora 7. matutina ingredi coepit viam in Patriam quae prospera sit preco.

[1672. május]

9. Maji venerunt item in Novellis harlemensibus, quod < ... > continue < ... > rumor de Abafio Principe Papista facto. Eodem lineamenta futurae fortificationis posuerunt circa Trajectum hanc urbem ubi nunc moror.

12. Maji iterum quod Turca per Moldaviam veniat in Poloniam et Transylvani victum et arma suppeditare obligentur.

5/15. Maji mutavi hospitium ob sequentes causas.

1. Quia tam inhonestus coeperat esse hospes uti per triduum mihi salutanti non reposuit bonum verbum.

2. bis insuper dixit de abitu meo.

3. Quia per 10 menses quotide stif. 3 et medio portavit nobis libram carnis, cum poterat semper tribus ferre.

4. Quia interdum per quatuor et dies plures immo et septimanam sapidum cibum non habuimus, ratio autem erat quod pigra hospita circa cibos non laboravit, sed totum negotium ancillis toties mutatis commisit.

5. Ultra in vicinam cameram, alterum studiosum conduxit, unde mihi jam nulla theca pro libris mereo.

6. Aestas est et haec mea camera soli aestivo objecta hominem reddit plane pigrum et pene liquefecit prae nimio calore.

7. Adde < ... > quod ipsi noster cibus foetebat etc. haec solum ideo scripsi, ne si quo pacto contingat mihi simile hospitium, dolium hoc reliquisse, studet quod quia ego crines non habui, et interdum vestes meae nationis indui, si mihi contigit (ut frequenter) per fenestram contemplari quae sicut erant visus enim spectaculum et quod non Natarum, pistorum, mulierum puellarum et puerorum etc.

5. Maji veni ad hospitium aliud in platea Lijn merck by Dirckt van Veyk in de Groene Mantel, pro septimana < ... > unum florenum ibi quoque solvam.

[*A lap szélén*] Pro sale insuper nequissus homo iniustisse accepit Imperialem.

18/8. Maji. In Collegio Scriptuario praesentibus studiosis exquirebat Clarissimus Burmannus a me. An etiam Vester Princeps Abafi Papam adoravit? itane est inconstans cum Deo? Respondi Nihil certi scimus de hac re sed tamen dubitamus. Dixit. Ita saltem habuisse semel atque alias ipsum in Novellis. Dixi. Viennensibus. Respondit Saltem Papistae ita vellent. Dixi nihil hactenus credimus de vate. Quaerebat. qua spe id fecisset et cujus utilitatis causa? Respondi Utilitatem non < ... > quaerimus, quia rem ita esse nondum credimus.

6. Maji incepimus Collegium Rabbinicum sub Clarissimo Leusden.

14. Auditum quod Anglicam navem unam Belgae acceperint in qua erant 30 tormenta, milites 150. una cum annona et reliquis rebus utilibus.

Naves in aresto detentas Anglorum remiserunt Belgae, quod vae erant Incolarum Angliae et Scotiae qui hoc bellum contra foedus iunctum aversantur nec libenter Regi operam praestant.

15. Auditum, quod Rex Gallorum unam Urbeculam Masny vocatam pertinentem ad Principatum Leodunensem Luyck occupavit, rationem hanc dans amicos cives expellens, quod ibi vult necessaria belli deponere, eamque pro refugio etc. belli fortificare.

18/28. Venit huc Dominus Eperjesi.

Rex Gallorum reliquit Urbem Trajectum seu Maastricht munitissimam, et militibus refertam.

Postea audivi quod adverso vento Belgis, naves bellicae Anglorum et Francorum visae sunt, quae tamen postea quaesitae nullibi sunt repertae in mari. Causa discessus refertur, quod < ... > Angli et Galli primum conflictum aggredi mutuo denegarunt. Angli urserunt Gallos, ut primum confligerent, si quidem eam res agatur;

Illi impares Belgis marinis viribus, Anglos hortati sunt ad primum conflictum ut pares etc. Et sic re infecta discesserunt. An vera causa nescio.

28. Maji / 8. Junij. Vidi auxiliares peditum hispanorum copias, circiter 800 viris constantes, sed quae erant miserrimae, laceris vestibus indutae, propter famem et sitim vix sclopetaria musquetaria bajulare valentes, propter aestum solis nigrae, quae clara accusabant Duces suos tanquam stipendi veri ipsis debiti fures etc. mystaces aequae habebant ac hungari, dolenda facie veniebant, tanquam mancipiis hungaris ex captivitate (sic!) Tartarica vel Turcica potius venientibus adderentur arma, aequae non satis aptae. Habebant secum mulieres aliquot (ut Germani solent secum in castra deducere uxores), certorum militum uxores etc. Quas copias cerevisia pane caseoque famelicis refecere Trajectenses.

29. Auditum quod Urbem Wesel Gallorum Rex a Belgis expugnasset, adeoque tota Urbs Trajectensis conturbata est; Eo tamen die dicebatur non esse expugnatam, sed attamen oppugnari. Quod ultimum verum prius hactenus falsissem. Eodem die aliqui Magnates Trajectenses, suos thesauros vasaque aurea et argentea volebant clam emittere ex Urbe hac; at populus se cognita, tantum tumultum excitavit per Urbem ut putaretur hostem in Urbe esse. Hi hac, alii alia contra fugiebant, imbellis aetas flebat, domus omnes et fornices mercatorum claudabantur per totam urbem et quid non factum repente? Postea

cives arma sumpserunt, armati per plateas quasdam circumambulantes, evixerunt undique (ex omni platea aditum intercludentes). Praetorium ubi tandem quid fecerint forte infra commemorabo.

Nempe ditiores tam clam, quam aperte aliqui suas substantias educi curarunt subinde, plebs inferior per hoc irritata, illis proditiōnis meditatae crimen inussit, ut qui forte vel urbem paratene hosti dedere vel cum instaret hostis personatim solum aufugere. Igitur etiam imposuit necessitatem magnatibus ablata bona reducendi. Plebem ad hoc plebiscitum irritarunt mulieres uxores nempe eorum, qui ab illis magnatibus in bellum se emissi ex hac Urbe. Illae indicebant. Nostros maritos periculo objectis communi et nos tamen non velletis defendere? fugam hinc jam incedit animi, nosque ut viros nostros periculo solos relinquere. Ut tandem melius fluerent omnia cohortes continuae ante Praetorium et passim ordinatae stabant: et nocte plures quam per diem.

Sequenti die par pene tumultus excitabatur. Omnes cives armati debebant esse, portas clausurunt, nec ullum, imo neque studiosum cum libris (ut tentarunt 3 Belgi Zelandi ut audivi;) dimiserunt etc. Eodem die auditum quod in praelio navali Deus pro Belgis steterit, eisque victoriam largitum est, cujus seriem cum melius cognovero notabo. Hoc est verissimum.

[1672. június]

4/14. Junii matutinis horis maximus tumultus occupavit Trajectum, quapropter ego quoque (quod constitit Gallum Rhenum fluvium transvadasse) cum reliquis hungaris consulimus viros pios, qui svaserunt abitum ideo, rebus magis necessariis compositis pro itinere, multisque multis substantiis relictis verbi gratia libris, vestibis etc. conscendimus navem cum duobus Helvetiis Jacobo Risoldo, Samuele Wilt, utrisque Bernensibus Amsterdamum versus, ubi venimus 15/5 in Arm Strat inde Harlinger kerk ad Conradum hospitem, apud quem quinque dies fuimus commorati, sexto die 11/21. Junii navem conductam Hamburgum usque pro binis imperialibus, ut illa vela faciores reliquit quidem Amsterdamum, sed non procul cum deprehendisset in authoris stare navem bellicam pro securitate in mari conductam stetit pariter, et sequenti die circa vespas solvit. Turcae iterum non longum profecti

ad noctem anchoras ejecerunt in mari quod vocatur mare de Norte, quod illud est incertae profunditatis, tamen profundum ibi sabulosum.

13/23. Appulimus Enchusam mane, Ubi comitatum bellicarum navium, duarum praeter praedictam expectare debebamus, ideo altero die inde solvimus et venimus Harlingam usque, e cujus die < ... > jecernus anchoras et ibi noctavimus.

Ut Enchusae cum intrassem vidi balaenae, < ... > os, quod est circa tempora, crassum spitamas octo, longum (in modum frameae (sic!) incurvum ut oportet esse circa tempora) pedes 25.; Ita in mari vide (sic!) Delphinos ludentes intra naves multos, qui nigri sunt toti, in denso sunt pinnae loco aliquam crassam pingvedinem puteretur e longinquo auris suum, caudas habent inversas non ut reliqui pisces, sequenti die idem factum est a pluribus.

25. Iterum noctavimus ad pagum aliquem piscatorum, in mari, ubi secundo vidi Delphines, et cum mare in medium rediret, vidi allatum cancrum, qui concham circa se habet, eamque incurvam et acuminatam, qualis in paludibus reperitur cancrum. Ibi expertus sum maris fremitum, quod cum ad littora excurreret, secundum horam reciprocationis suae tanto cum fremitu venit, ut tonitrua longinqua magna putarentur, eaque dixissem nisi coeli sonitum redarguisset me, boabat, tonabat, fremebat et quod non fecit, verbo omnem terribilem sonitum retulit.

26. Intravimus Oceanum secundo vento (Deo gloria!) et eodem die, nocte sequenti, et die sequenti scivimus nos in faucibus Albis fluminis, ubi secat colore suo, se a mari < ... > spectabiliter. Ubi noctavimus et tandem in flumine Albi Hamburgum versus velam dirixere nautae, 28 ergo sumus ad Urbem Daniae Regis Lynsd Stad, vocatam Germaniae, Ubi egressus aliquis Capitaneus retulit nobis, quod Rex Gallorum intra-verit Trajectum ubi habitavit, quator templa dedit Pontificiis, trium reliquit Reformatis. Hic cum quiesceremus naves bellicae nos comitantis alibi relictas apulerunt huc, et signum dedere sui adventus explodingo 4 bombardas, una quibus ex propugnaculo responderunt totidem soni, tormenti bellici, altera similiter fecit, tertia similiter. Inde circa meridiem solvimus, et non longe vento delati ad Urbem Svecorum Stade vocatam iterum anchoras ejecimus, In quam aliquot intravimus. In campo passim habent divites villas, in quibus lucri homines habitant. Cum in Urbem veniremus, missi sumus ex porta ad officiales, ab uno

ad alium donec apud Generalem nomine tenus descripti sumus examinati prius, postea rogati ut daremus nomen in militiam Svecicam ab ipso Generali, qui in honorarium hac de causa vellet nobis dari quinos imperiales vel sex vel forte plures. In Urbe illa comedimus, bibimus, postea cum ad naves ego cum helvetiis, (nam reliquos Ungaros reliqueramus) eas, non poteramus intrare, et rediamus in villam illam ubi antea lac ederamus, et denuo lac comedentes in horreo super stramina, decubuimus, postea parum dormientes ad naves rediimus.

29/9. Intravimus hamburgum. Ego cum aliquot meis sociis helvetiis et Ungaris partim pedibus, partim curru, reliqui < ... > navi.

Ubi quae erant videnda vidi templa moenia etc. vidi etiam leonem grandem ac instar vituli, colore non flavo ut scribitur plane, sed ut canes habent quidam pilos, flavos et majores nigros. Cauda est talis ut scribitur, petigitur sed juba ut habuit ut scribitur. Ibidem hamburgi comedi Cameros Marinos grandes nimium, ut pote ex quibus 4 emit. hospes 20 grossis: (caudae extremitas unius cancri erat unius spithanae) et comedi ibidem conchas marinas.

[1672. július]

Tandem cum nos deliberassemus tres, qui scilicet < ... > simul veneramus ex Transilvania, et duo helvetii, quod Marpurgicam Academiam penetramus tercio quo < ... > Julii harbugum (sic!) delati sumus per navem sed in tanta tempestate, ut in majore vitae discrimine nunquam fuerim, nam fluctus, non tantum in navem insiliit, sed et in os meum et fluctui non solum nave nostra exigua, sed et capitibus nostris erat superior.

Interea venimus hamburgum, ubi madefacti tam a fluctibus, quam ab aquis pluvialibus nos ipsos aliquantulum exsiccavimus et hora octava curru postea appositi, iter Marpurgum versus coepimus.

Et tum tantam pluviam, tantum ventum frigidissimum habuimus, ut pene toti madidi propter frigus interfissum emortui simus, ut illa nocte, ita toto sequenti die Intravimus in pagum Wicz Marck (sic!) ubi < ... > sumus tractati in prandio.

(Postarum autem mos est ut cum quos mutare volunt in certis locis, ibi tubam inflent suam, aliquoties sic cum Urbem intrare volunt.) Prandium in Wicz Marck erat 8 grossorum hamburgicorum. Eodem

die ad vesperum venimus in Urbem ubi Princeps Luneburgicus habitat velle vocatam [Lüneburg], ubi honestae mulieres ignem componentes, nobis via levi precio suppeditarunt. Inde die solis vesperi viam < ... > ingressi sumus et ad matutinum venimus < ... > in Urbem hanover vocatam. Ibi nostra posta nos nostra quas fecit currum, inde conduximus hilseinum versus, Inde Cassiliam usque, Cassilia Marpurgum usque Hamburgi dedimus Postae 2 Imperiales pro quibus duxit nos ad 17 miliarium 18-vum erat super Albim pro quo solvimus 4 grossos hamburgicos minores, ibidem grossum cum in via Agazonibus grossos aliquot hannoveriae (non hannoviae) solvimus tertiam partem Imperiales et deduxit nos hiltherium. Ibi quoque pro Agazonem grossi marianus. Ibi pro posta Callelas usque Imperialem <duos> unum medium. <et quadrantem> et 5 grossos majores = tanto una grossos duos < ... >. Inde Ita multos arces in summitate montis positas, et Urbes, inter quas Northern misisse a Sveco desecutum praeterivimus a helsen ad Cassel.

Ad Cassel quoque similiter post vero Dei gratia venimus Marpurgum; in diversorium Wessem Ross ditissimum et chartem maxime etc.

Amsterdami vidi naves bellicas plurimas circa quas partim restaurantes partim de novo aedificandas laborabantur. Item tunc ducebant murum longum circa urbem lateritium. Item vidi Tigridem vivum petulantem et sicut felis se insimiantem. Item Leopardum, nequum animal, immundum semper murmurantem etc. Item Ursum album. Item Rhinocerotem qui est hostis Elephantorum, grande animal, crassum nimis, et longum in fronte brevia duo cornua habentem ex inmedia fronte exeutia sic crassa omniaque hujus crassa, ut non animal sed pedes columnas, aures rupem aliquam totum corpus monticulum prolongem vel aedificium ostenderet.

Venimus Marpurgum usque ab urbe Gelle cum cive Francofurtensi, cujus prudentia retenti sunt unicuique duos Imperiales. Ille autem habitat Francofurtj ad Moenum. Fragen nach Hancz Henderik leep in Maul Beernhof, in dartinis Kas, csu er fragen. Scripsi haec ut si contingat nos venire Francofurtum, notum saltem hunc unum quaeramus, illoque dirigente, (nam est bene servilis et familiaris) nostra negotia bene dirigere possimus in omnibus.

Marpurgi habeo hospitium apud Henricum hollenstein, penes diversorium Veissen Ross, in platea nudipedum bar füszen gasz. Cui pro medio anno solvo 26 Imperiales, pro quibus mihi tenetur < ... > hantz duo lectum, domumque dare, et servire in rebus aliquibus.

[1672. augusztus]

Accepi litteras Clarissimi Episcopi Petri Kovasznai, qui etiam misit ducatum mihi per Dominum Bölöni. Iterum accepi 5. Clarissimi Pataki. Anno 1672. 24/14. Augusti Marburgi. 28. Misi litteras exaratas a me in Transilvaniam Spectabili-Domino Banfi, in quibus scripsi quod tres Provincias Belgicas proditoris caeperit Gallus, quod Sylvam d< ... > non expugnaverit, quod Rex redierit, quod Condaeus ad mortem vulneratus sit, quod Princeps exercitus Gallici sit loco Condaeus Marsalck de Türene, quod Episcopus Monasterensis Groningam obsideat, quod Elector Brandenburgensis se Gallo pro hoste declaravit, quod proditio per Wilt manifestetur, quod conditiones de templis, de gratiarum actione Galli Regis non acceptaverint Belgae.

Etiam scripsi Clarissimo Episcopo et Clarissimo Pataki, Ut et eisdem scripseram Hamburgi, Ubi et parenti exaraveram litteras.

24. huc venerunt tres Sociniani, Bölöni, Dalnoki, Benkö. Item Ornatissimi Domini reformati Veres-egy hazi et Vasárhely.

24. Aug / 4. Sep. Accepi litteras Clarissimi Episcopi per Dominum Papai mihi expeditas. Item Reverendissimi Domini Jacobi Harsanyi illas 5. Martii has 24. Maji scriptas etc.

[1672. szeptember]

6. iterum scripsi in Transilvaniam litteras quas <per> Hamburgum < ... > versus misi ad Generosissimum Dominum Harsanyi ut eas expeditet, in quibus scripseram casus Wictiorum.

13. Septembris accepi debitum Domini Otrokoczi tallerorum 5 et medii. Item Domini Wischi tallerorum 5. et ex debito Domini Pasztai taleros duos, quos Dominus Vouters misit per cambium Domino Baur Francofurtensi qui per Factorem suum hic nobis solvit, sed Cambium retraxit.

[1672. október]

In initio Octobris vidi exercitum Brandenburgici Electoris fortissimum, et etiam Templum Elizabetanum Marpurgae etc. Ubi est sepulchrum ejus, varii Principes etc.

Anno 1673. in quo da mi Salvator, ut tibi serviam.

6. Accepi Feb. littera ex Belgio.

9. Februarii coepi iter ingredi Basileam versus bono cum Deo. Marpurgio Giessam usque solvi pro persona mea et rebus propriis Capitata tres = 30 albos, <scilicet ad> scilicet 45. albi in imperiali.

10. Giessae convenimus cum altero auriga ut in carro deduceret substantias meas Francofurtum, cui promisimus ducatum, alias nos peditus Deo juvante ituri quatuor. Ego, Dominus Franciscus Paricz Papai, <et> Thomas Veresegyhazi, et Prussus quidam Anderson vocatus. Discessuro Zaunsiferii Fratres mihi Propemtica dederunt. Dominus Magister Brandenburgici Caeserae Regiae defensionem in memoriam.

10. Egressi Gissa sequente die transivimus Friburgum, unde appulimus circa tertiam Francofurtum ad Moenum; sed tamen plantarum, genuum, poplitum dolore ut effari sit impossibile. <...> Quod factum est quod viae erant gelatae durae, et celeriter coacti sumus ire (insveti autem eramus vias pedestres tolerare), propter aurigam deducentem nostra bona. Urbs Francofurtum est munita bene, non adeo fortissime ut cogitabam, sed magnati fuimus ibi in diversorio Wilde Phost hauss. Urbem hanc Moenus interfluit. Ubi cibus optimis, et vino optimo Moenano tractati sumus biduum et tertia die invenientes Aurigam Basiliensem illum conduximus hoc quidem pacto ut bona mea deferret Basileam usque pro duobus talleris, aliorum secundum suos compositiones, suas horum huc illorum illuc.

12. Bono cum Deo hora forte tertia vel quarta itineri pedestri nos applicuimus et noctavimus in aliquo vano pago forte secundo a Francfurt.

13. Transivimus Darmstadinam Urbem et noctavimus in Palatinatu.

14. Intravimus Hejdelbergam ubi telonium coacti sumus dare per Pontem Fluvii Nekker. Ibi pransi sumus. Inde appulimus Oppenheimum. Ubi non edere potui propter nauseam, an propter fatigationem dubiam.

15. Ex illo pago egressi praetergressi sumus Urbem Regis Galliae Philipsburgam munitissimam, et pransi sumus in pago aliquo bono tamen in diversorio ad Rheni silentis vel ut vocant mortui ripam sito. Inde post secundam egressi in campo latissime patenti, lutoso aquoso,

(et quis ora complecti posset) properavimus <ad> et viam continuavimus ad horam noctis nonam et ultra forte quadrante. Sed ego ita ut et reliqui eramus fessi propter vernalis temporis vias molles in parvo <...> calleono (?) Germanico, aqua madefacto, nimio luto ubi spatium erat pleno, ut ex plantis meis sanguis tanquam acubus laesis exiret. Nunquam in tota mea vita sic fessus fui. Hac mea et sociorum duorum Domini nempe Thomae Veresegyhazi Ungari et Georgii Andersoon Prussi calamitas coegit ut currum conduceremus Strasburgum usque seu Argentoratum. Igitur conduximus currum pro duobus imperialibus et tribus capitatis. Quo sequenti die 17 die non potuimus ad Urbem praedictam appellere sed sequenti demum ad vesperam.

17 die Strasburgi fuerunt aliquot Ungari nomine se vero omnes Scilavi. Ubi commorati per illum sequentemque diem, tertio 19 die egressi noctavimus in Pago Keel vocato ante Pontem Rhenanum Strasburgensem.

20. Igitur Deo vires sufficiente, itineri nos commissimus, et cum vidissemus, quod Auriga Basiliensis longe moretur in via licet lingvam non calleremus nos duo Ungari tamen currum reliquimus, et sic cum multas aquas nivales vadassemus <...> inter Friburg et Brisach

24. Basileam hoc est Urbs Imperialis (haec Gallorum) intravimus. <...> Ibi statim convenimus Clarissimum Dominum Gernlerum Antistitem Ecclesiasticorum, Professorem sacrosanctae Theologiae Doctissimum, qui nos ultra omnem spem, humanissime accepit omnibus bonis promissis. Mihi quod attinet promisit receptionem in Collegium Alumnorum ubi cibum et habitationem haberem, quod sequenti die etiam fecit. Intravi igitur in Collegium 25. et sequenti die = 26. legibus Academiae subscripsi exceptus humanissime a Magnifico Domino Rectore, etiam mensam accessi eodem die Alumnorum.

[1673. március]

Aliquot diebus elapsis a Clarissimo Domino Antistite mihi quarta vina ordinata est, qua usus sum semper tempore prandii et coenae, nam accepi dietini mediam mensuram. Ordinatio haec facta est 5. Martii quo die Dominus Weresegyhazi Tigurium se per postam recepit.

8. Martii dubiorum quorundam solvendorum gratia veni ad eundem Clarissimum Gernlerum qui mihi post dubia solide soluta sex Tal-
leros obtulit. Insuperata hac Dei benedictione ditatus sum cum jam
Patriis sumptibus praeter unum ducatem essem exhaustus. Deus hanc
pietatem suae Clarissimae rependat, qui hunc pium affectum erga me
esse credo extraordinum infudit.

Heidelberg est inter montes duos praeterlabente celerrimo cursu
fluvio Nekker. Arx est in summitate montis non adeo alti Electoralis.
Urbs amoena si aliqua amoena dici meretur. Hic reliquimus Dominum
Franciscum Paricz Papai Ungarum Amicum nostrum.

Argentoratum est urbs maxima ni fallor Imperialis, optime munita,
populosa et quod mirum licet dives, tamen facilis virtus. Tutum et
Templum habent mirabili artificio exstructa ut qui ea ante non vidit
obstupescat. Horologium est in templo, quod est pro miraculo mundi.
Nempe ex quo secundum dies septimanae Planetarum secundum Poeti-
cas fictiones sponte egrediuntur, curru, equis draconibus tracti subter
Planetas etc. Supra stat Angelus ad horam auditam clepsadium (sic!)
invertens: alter sonante campana sceptro genere inuens toties qu-
oties pro hora campana percutitur. Superius sunt campanae ordine
positae ad quas percutiendas milites aliqui sponte egrediuntur <...>
Supreme est alter ordo campanularum ubi hora praesente egreditur Ch-
ristus quem mors cum Osse surae insequitur cumque Christum percu-
tere non potest campanas ordine dispositas ordine percutit etc. Intus
interna est lusus etiam campanularum ut in Belgio sed insulsus. Ex
<alia> parte dextera supra horologium est Gallus galinaceus factus,
qui hora audita alas concutit bis et bis cucurit.

Marpurgum est urbs in latere montis orientali et meridionali in cu-
jus montis Vertice est arx. Urbs victus facilis; non speciosa nec fortis
nisi propter Arcem ex qua optime defendi potest aliud amoena, hortis
supra necessitatem <...> ditissima; Academia est in tria Collegia di-
visa; hic habitavi per menses 7 et septimanas duas, apud <Holenstein>
Henricum Holenstein honestissimum virum et bonum, religione Luthe-
ranum: penes diversorium in tota Hassia famosissimum Vejssen Ross
seu album equum.

Postque <hic> vero Basileae viverem aliquantulum temporis adve-
nit mihi dominus Franciscus Papai heidelberg, habui collegium apud
Clarissimum Dominum Buxtorfium Rabbinicum.

[1673. *április-május*]

Item habui collegium apud Venerabilem Dominum Gernlerum Collegium in syllabum controversiarum in quo pene altero quoque die tutor fui, a mense Majo ad mutuum — Item frequentavi collegium Disputatorium Reverendi Domini Verenfelsii. 7,8 misi litteras mense Aprili in Transilvaniam per Clarissimi Domini Hoffmani fratrem, mihi etiam Julii 7/17. quas Venerabilis Dominus Gernlerus expedivit. In fine Junii incepti habere scabiem quam unguento, primo purgationi sumpta non tam abstuli, qui frenavi ne < ... > mihi molesta esset et indecora.

[1673. *június*]

Junio ordinatus sum ut ego Canicularis Professor essem, quare etiam XXI. Julii incepti explicare ultima verba Davidis.

[1673. *július*]

23. Julii Senior noster antiquus discessit.

25. Incepti habere lectiones Caniculares publice in Auditorio Aestivo.

29. <29 Julii ... > die Venerandus Dominus Gernlerus mihi misit per Dominum Hottingerum 4 taleros, Deus rependat.

30 lectionibus meis finem imposui.

Ultima die ad thermas Bad Vellerenses. Secundo Rheno Neocomum, et inde Bad Vellerinum veni cum Domino Rosen et Biscoff.

[1673. *augusztus*]

Ubi commoratus sum dies 15. 16to redii Basileam. In thermis consumpsi circiter 4 taleros sed vixi laute satis, adeoque purus redditus sum ab omni scabie.

23. misi literas Bernam et versus pro disputationibus Amicorum meorum Bernensium charissimorum, hos scilicet in loco Rom. 4. v. ultimo.

Domino Charissimo capiti et svavissimo Jacobo Risoldo in verba.

ος παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν [ad Rom. 4.25.]

Posteritas *primi* dum foede peccat *Adami*

Traditur ut solvat morte *secundus Adam*

Illa Deum, coelumque jociis, dextraque levata

Perdit at hic eadem, morte parata refert.

Scilicet ille Deus qui voce potente vocavit

Coelos, prata, solum pro perenne stetit!

Morte Dei stat nostra salus! Tulit hoc

Pentametrum quando scripsi nescio peccatum.

Ergo veni Lector et vitium damnaque Caveque

Et Salvatorem, corpore, merite, cole.

At cum pro culpis nostris moreretur Jesus,

Sol rectus, fissæ est Petra, resedit humus.

Tu lacrymis oculos tege, cor tu divide triste,

Durior aut ipsa, rupe maneto silex

Utraque sollicitis animis penetrare sacrum esto,

Utraque Jacobus tanta Risoldus fuit.

Delectissimo Domino et svavissimo Samuele Wildt in Verba

καὶ ἡγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν [ad Rom. 4.25.]

Excisa quando fuerat sub rupe sepultus

Christus, visa fuit nostra sepulta salus!

Illene enim vicit vitium qui morte tenetur?

Mortem? Quem exangvem clausa sepulcra tenent?

Sic erat in fatis, Christo de morte triumphus

Gustata ut <Christo> staret non nisi morte truci.

Cumque satisfactum divino rite furori.

A sponsore sacro mors superata fuit.

Nempe data summa de carcere debitos exit.

Sic aliisque Rei causa soluta parat.

Aeterni sponsoris justificatio facta est,

Et nostri e terra quando revexit humo.

Utque loco nostri, flevit, sudavit, et alsit
 Sic vixit linquens nuda sepulchra redux.
 Ergo quis damnet Christo surgente fideles ?
 Robora (laetamen) nulla reatus hec.
 Cunque hanc spem Samuel docte tractaveris omnem,
 Sit tua spes Christus poscopetire (?) redux.

[1673. szeptember]

1. Septembris vel vero 3. misi literas Marpurgum Clarissimo Reverendissimo Reynaldo Pauli et Domino Petro Selyki.

6. Septembris accepi literas a Praestantissimo ac Doctissimo Juvene <Jacob> Samuele Wild Bernate qui mihi indusium integre misit, cui Deus bene dicat.

8. Praestantissimus ac doctissimus Dominus Hottingerus mihi donavit, unum indusium bonum et tibialium par bonum, cui Deus opto benedicat.

10. Nobilissimus atque doctissimus Dominus Benoict (!) Bernensis mihi donavit clamydem suam diquantulum gestam, sed optimam, ex optimo panno <ex et> subiectura tota existente (sic!) ex materia sericea tafota ungarice vocata. Item Caligas similiter bonas, cingulum gladii sui ex simili panno, Germanice dege perg vocatum. Item collare insigne et fascias optimas. Cui Deus pro tanta benignitate benedicat, eumque in studiis et vita sua tota, protegat, promoveat. Omnia erant mihi data Parisiis parata.

Item mox detritum aliquod bonum tamen indusium mihi Doctissimus Dominus Gabriel Hoffmannus donavit, qui praeterea quoque plurimis beneficiis, aut sibi obligavit. Vestivi multum cum ipso in lecto privato et eo modo donavit pro vestibus. Deus ipsi benedicat. Idem et calleos, aliquantulum tritos sed bona obtulit.

22. Venerandus Dominus Lucas Gernlerus mihi comparavit stipendium ordinarium, secundum singulos carere anni 30 assium et corvi unius.

Et quoniam praeterito anno nullus erat studiosus destinatus pro isto stipendio sua Claritas modo <mihi> etiam exhiberi curavit praeteriti anni stipendium = 6 libras Basilienses et asses quinque scilicet

taleros duos, et asses 35. Benigne Deus sis in aeternum benedictus, qui me tantopere curas inter externos, quorum linguam non novi. Meque pro innumeris beneficiis Tibi obligatum dirige juva ut tibi soli vita et morte serviam. Respici etiam virum quem in tutelam et Patrem excitasti, serve incoluam benedic ipsi, ipsius posteritati, ipsiusque laboribus in gloria nominis Tui: ut Tua sit laus gloria etiam ab ipso et a me propter misericordiam tuam in filio per omnia secula Amen.

29. Septembris defluxiones cerebri me mire affligerant, intumuerat enim mihi tota facies, magis tamen sinistra, colum etc. ut vel digitum minimum seu auricularem vix inponerim intrudere, sequenti incepti levare usus cura mei Amici Domini Paricz Papai: et postea me detinui in conclavi calido, per integras pene duas septimanas; quo tempore, multa usus sum benignitate Dominae Praepositissae, quae mihi saepe cibum convalescenti misit, et dedit, absque precio. Item miserat etiam <...> (?) Clarissimus Dominus Hoffmannus Concionatorius et virum, et Hospitia mei Amici Domini Papai.

[1679. oktober]

13. Octobris misi literas Bernam.

<10.> 19. Litteras misi Marpurgum.

[1679. november]

Nov. 13. Ad anserem assum comedendum Dominus Hoffmann me invitaverat.

14. Literas misi Clarissimo Viro Domino Leusdenio Ultrajectum. Et scri (sic!)

Ad finem Nov. huc venit Dominus Johannes Copis Kallai.

[1679. december]

4. Decembris opposui Domino Hottingero, qui die sequenti cum Domino Gabrieli Hoffmanno Tigurum abivit. Eodem Dominus Hoffmann me ad coenam tantissimam invitavit. Die vero praecedente idem

mihi, petasum caputium triplex indusium, saccos 5 puria, et alia vestimenta donavit, cui et ego in mei memoriam Psalterium Germanicum donavi.

2. Decembris Ad me venerat miles Kis Mihály vocatus, qui in Angliam <hac> jam dudum invitat: et Wingardi Saxo, quorum in Schola Patakina studueram, et qui aliquoties apud aedes me una mecum Horvatini fuit.

<4.> XVIII. Decembris fui respondens in Collegio hyemali, Theologico more solito publice de <...> capite Ecclesiae ex Loco XIX sub Praesidio Venerandi Antistitis.

28. Decembris fui in Coena apud eundem Venerandum virum Lucam Gernlerum. 29. Item Clarissimum Dominum Buxtorfium.

23. Ejusdem accepi litteras a Praestantissimo Domino Hottingere, <...> cui rescripsi. Item 27. a Domino Samuele Wildt Bernate. Item ego quoque exaravi literas Domino Petro Selyki Marpurgum hoc ipso mense.

Anno 1674.

Quem faxit Deus ut in gloriam ipsius transigere possim in fide et charitate.

[1674. január]

6. Accepi litteras a Domino Johanne Jacobo Hottingero Tiguro secundas jam cui die sequenti statim rescripsi.

18/28 Januarii scripsi litteras in Transilvaniam etc. <d> Spectabili Domino Banffi, Generosissimo Domino Gregorio Keczei et Parentibus.

26. Januarii Venit huc Tiguro Dominus Weresegyhazi Amicus meus gratissimus.

28. Aliquod scatum est mihi negotii, quod si ex Deo fuit (nam scio ex affectu Christiano prodiisse quidem) procedet et dies ostendet.

10. id. Januarii scripsi litteras Spectabili Domino Banfi, Generoso Domino Gregorio Keczei, Clarissimo Domino Episcopo, Clarissimo Domino Stephano Pataki et Parentibus.

13. Accepi litteras a Domino Vásárhelyi Heidelbergae et Stephano Pataki Marpurgo, et Domini Selyki litteras contractas etc. etc.

14. Concionatus sum ex eodem Textu, ex quo alia occasione.

19. Accepi litteras a Generoso Petro Selyki Marpurgo.

[1674. február]

21./11. Februarii Misi litteras Spectabili Domino Patrono Reverendissimo Episcopo Petro Kovásznai, Generosissimo Domino Gregorio Keceli <Step> Clarissimo Domino Stephano Pataki. Nobili Domino Stephano Hegyesi, et Parentibus et penes hos etiam Judici Debrecinensi ut has dis< ... >etur transmittere in Transilvaniam

<22/12 Februarii> accepi

[1674. március]

13. Martii accepi litteras a Spectabili Generosissimo Domino Banfi et Clarissimo Domino Pataki et a Spectabili Domino Banffi missos Francofurtum 200 talleros. Ex quibus concessi mutuos, talleros 28 Domino Selyki et Pataki tunc 10 talleros.

18. Qua occasione 16. Martii misi litteras Clarissimo Pataki et Spectabili Patrono meo.

24. Martii Dominus Veresegyhazi et Dominus P. Paricz eodem die gradum perierunt hic etiam a Decani examen sustinuit ille 27. sustinebit totum examen sustenebit. (sic!)

[1674. április]

3. Aprilis Amicus meus Dominus Thomas Veresegyhazi habuit primam lectionem inauguralem ex Gen. 3. 15. alteram 8. ejusdem ex Heb. 1. 1.

4. Proceres Illustres Helvetiae Reformatae mihi curarunt exhiberi 30 talleros et Domino Thomae talleros 100. Deus ipsis benedicat, et Helvetiae veritatem, unionem pacem sinceritatem largire in aeternum

largiatur. Ex illis solvi debitum Domino Thomae talleros 11, Clarissimo Domino Praeposito Talleros 3 et ad culinam talleros 3.

6. Gratiarum actorias litteras ego concepi ad Illustres Proceres et Consules Helvetiae Reformatae.

Circa <...> 7. die Aprilis Gallicus Exercitus coepit appropinquare huic Urbi Basiliensi, unde clausae erant portae omnes Urbis praeter Eschmer seu cinerum ad Helvetiam, et Spale, versus Gallos, custodia tamen fuit satis mala utrobique. Interea mox incepit plebs tumultuari, et magistratum variis rebus quidam clam, quidam aperte accusare, quare etiam quidem in turrin conjecti sunt. Nominanter senatoris in Urbe minori filius, ductus est in carcerem 40 militibus additis, qui tamen si in Urbe minori fuisset mancipatus fuisset liberatus a civibus et ereptus. Ibidem in Urbe minori Senatorem quendam quasi authoritative imperare incipientem parum aberat, quin de ponte in Rhenum praecipitaverint cives, et alii Senatores. Ita querelis et aliis victus magistratus tormenta aliquot curavit ad moenia educi, vigilias fortiores constituere, (sed mox ad seditionem ibat res) Gallos certo numero mittere (sic!), qui si numerum excesserunt et tamen importui fuerunt ad portas egregie verberabantur, et spoliati subinde <vel> destructis armis abiverunt coacti. Mox sequentis diebus ex pagis 200 viri Basiliensibus scilicet introducti sunt. Et plures Gallo molestias fecerunt subinde, quod rustici erant, Gallos odio prosequentes.

Interea 11. die Proconsul Tigurinus Dominus Hestegpra (?) adest, et alii quidam viri sapientissimi, Humanissimi et prudentissimi ut foederati etiam Christianissimi omnia corrigunt quae hactenus neglecta sunt, Superiores accusant cur tamen 13. viris constant secreta Urbis et non pluribus, cur tamen Senatum 170 viris constantem non conveniant? Et cives petit ne obmurmerent actionibus bonis Magistratum, cum bene se gerunt. Et deliberant quod praesidiis Helveticis Foederatorum Urbs esset munienda, ea tamen ut Pontificiis daretur libertas cultus in Hospitio ducis sub hac conditione, ne ullus hominum alter praeter milites Foederatorum accederet ad cultum illorum. Ita circa 19 inceperunt venire Foederatorum milites, validi, et audaces rusteci sclopetis maximis et gladiis majoribus qui carnifices sunt armati. Ita et Galli non ita ausi sunt vel in Urbem intrare sicut antea vel in urbe debacchari, quippe quicumque is fuerit <si vel> si vel in minimo peccavit a civibus et praecipui a militibus Tigurinibus et Lucernentibus misere

excipiebatur. Reliqui irridebantur quod acus gerant milites existentes ad latus non gladios. Vel potius aciculos.

27. Tigurinus quidam reperit Gallum <in> puellam stuprare volentem, qui compellans ad arma, <...> Helvetium projecit manus. Hic exquisivit ubi ipsum finderet, et voce hac emissa gladio extra verticem ad cerebrum fidit Gallum. Vocatus ad Consulem Tigurinus, latus ivit, dixitque iterato. Hic est primus plures sequuntur. Eodem Generalis Landts Croon, urbem plurimis equitibus intravit. Quem (ut est impiissimus mortalium) ut nebulorum Gallorum Tigurini Lucernates etc. in tota urbe quaesiverunt, repperunt 4. et unus illorum statim ait ad ipsum. Audivi te tu pige haeretice et Septies haeretice gladio non posse caperi en ego meum gladium experiar, ille vix se subripuit, currit, ut potuit claudus, quod caret altero pede, quem <...> in Oppugnatione Maastricht perditum ligno implet, seu potius supplet, Et per occultas januas per vigiles eductus 12. in praetorium publice inducitur. Vix praetorii dignitas, et ferratae januae milites cohibuerunt. Primo reperi- tus est, qui flevit pro cupiditate vindictae. Cogitur repente senatus, et custodia valida data cum suis ex urbe emittitur, tamen additis ipsi minis, ut caveret <ab> sibi nec sequentur ibi versaretur, imo non amplius, quod Nulli possint milites cohibere, ita <...> ipsum exarserunt. Et licet esset in custodia valida cinctus, tamen et ipso et sui, validos a comitantibus militibus ictus debuerunt sufferre.

Hoc mense <circa> 4. die Curienses ex Rhaetia supplices libros huc detulerunt, ut levarentur, ut pote qui 70. domos cum cibus bonis, et ad adhuc multas animas virorum, mulierum, puerorum repente ignis edacitate, et conflagratione perdiderunt. Dati hic sunt mille et 200 talleri, et sequenti die Dominica ante concionem publice ex suggestis civibus pro tanta liberalitate Reverendissimus Vir Dominus Lucas Gernlerus gratias egit. Nota Bene. Hic omnis publicatio, seu fiat de mortuis, seu de <...> nuptiis etc. ante concionem solet fieri post preces primas, proxime <ad> ante textum. Mulieres in Sancta Coena prium communicant et deinde viri. Item, hic in hac pia Republica extra portas quasdam Urbis aedificavit domunculam, ubi singulis pauperibus accedentibus decidunt panem bonum. Et die Paschatis mille et 400 pauperibus distributi sunt bini panes et bini asses. Quanta haec est pietas! Partes ad ultimum (sic!) des<...>ent, et pro paribus singuli asses debentur cum asse non constitisset unus panis, sed 9. vel singulis?

27. Aprilis stylo Veteri. Mutavi statum meum et Alumniam reliqui. Conduxi mensam apud Clarissimum Virum Dominum Balthasarum Kisselbachium Liberalium Artium Magistrum et Medicinae Doctorem, Virum optimum Collegii hujus Praepositum hac conditione ut donec lectum quem aliunde accepi non reddidero, scilicet ad Cantorem hunc finitum 50 asses solvam = tallerum 1 et 5 asses, Cantori hoc finito et lecto ut oportet reddito solvam tallerum et 15 asses. Eodem incepti frequentare, seu potius informare in Hebraicis Dominum Magistrum Johannum Casparum Battierem. Eodem 24. Accepi litteras a Domino Selyki, Pataki et Vasarhelyi Lipsiae 6 scriptas. In quibus scriptum est quod hoc anno vicerint Reformati Caesareanos hic (?) Reformati vero semel erant Caesi ad 400. Inter quos tamen fuere multi Turcae.

[1674. május]

1. Maji Inauguralem disputationem habuit Clarissimus Dominus Thomas Veresegyhazi cui opposui.

2. Maji accepi litteras Clarissimi Domini Johannis Leusden scriptas 20 Martii Anno 1673. Et Domini Petri Selyki, Pataki Francofurto scriptas 27 Martii. Item Domini Samuelis Wildt Berna.

9. Maji accepi pecunias meas per diligentiam Viri venerandi Domini Lucae Gernleri absque ulla defalcatione 172 tall. et 4 talleres pro Domino Petro Vasarhelyi. Ex quibus florenum Imperialem dedi Pedello quod saepius ad me interes (?) a Venerabili Antistite missus est.

Domino Populari et Amico meo Francisco Paricz Papai talleres 23 et 5 asses mutuos exhibui. Apud me retinui pro quibusdam necessitatibus tal. 8 et tradidi Clarissimo Praeposito ut pro me reservaret tal. 140. et 4 Philippicos.

<9> Solvi 9. Maji 7 asses et medium pro vitio antea allato, et candidatis.

9 Mercatus sum poculum argenteum pulchrum tal. 8 et < ... > 11 assibus pro filio Clarissimi Excellentissimi viri Lucae Gernleri ut illi donarem animi grati mei testandi causa erga Patrem: sed non mihi ea verba, eae vires erant ut hoc persuadere possem, igitur meum est poculum. Eodem Die etiam Clarissimo Domino Buxtorfio volebam dare 4 talleres sed et ille omnibus argutis me obtestatus est ut hoc non facerem, imo ut ille me videre quidem voluit, nec vidit poculum oblatum,

ita hic manum meam caepit, et nullo modo promisit ut mensae apponerem pecuniam, quam in manibus habui. Ita autem (?) Dominus Hoffmannus non accepit taleros 2. quos ipsi obtuleram pro informatione Graecae Lingvae etc.

10. Doctor creatus est Dominus Thomas Veresegyhazi in magna praesentia. 11. Interfui convivio nobilissimo doctoratus, quod Facultas Theologica dedit pro meo populari.

[1674. június]

Junii 19/9 Fuit apud me et Dominum Paricz Michael Busz Segesváriensis etc.

<IX> Junii 11/21 disputavi publice in Confessionem Helveticam, pro disputatione solvi tal. 7 et dimidium, curavi 6 mensuras vini, puero asses aliquot pro compactura tal. 1 et asses 5.

Junii 23/13. misi litteras in Transilvaniam ad Spectabilem Dominum Banfi et Generosum Dominum Keczei, < ... > Clarissimum Dominum Stephanum Pataki unumque Dominum Hegyesi, Krizbai, Selyki, Parentes, Petrum Vasarhelyi.

12. Accepi litteras a Domino Johanne Leusdenio, scriptas 11/21 Maji.

13. Junii Vir Venerabilis Lucas Gernlerus pro disputatione dedit tal. 2 et 10 asses.

Circa finem Junii < ... > ingressus sum viam cum quibusdam Bipontinis Bernam versus ut ibi a morbo meo quem in ingvene gero curarer. In via penes Falkenstein arcem in praecipiti rupeo monte aedificata mox occisus sum, quia lapidem non magnum per imprudentiam in ipsius pratium de via demisi.

Sequenti die noctando ibi in ditone soludunensi pessime valui, non edi Solodunum usque ubi bene tractati sumus modico precio soluto. Tertio itinerationis die circa vesperam Bernam appuli et ingressi sumus diversorium ad Coronam. Toto isto triduo pluvias habuimus continuas. Bernae ab amicis meis laute tractatus sum per biduum, tertio die autem ego cum comitibus meis in tribu Pistorum largiter nos tractavimus. Quinto die = die veneris veni ad hospitium viri Venerandi Domini Johannis Nicolai Sacrosanctae Theologiae Professoris primarii.

Tandem conveni cum Chirurgo post multos discursus ut curam adhiberet satis rigidam, quam si adhibuerit, scio me aegrotaturum vehementer, si non lethaliter, igitur si (quod Deus avertat) moreretur per sectionem, sequenter curent piaae animae per hanc meam manum scripta, habeo pecuniam 70 tall. et 4 Phillipicos et argenteum poculum apud Clarissimum Dominum Kisselbachium: ex quibus 1. Sociniano Bölöni siculi reperiatur dentur 10 tall. quos ipsi debeo. 2. Apothecario Basiliensi solvatur cui debeo. 3. Reliquum sit in facultatis Theologicae cura ut dentur illi cui <Dominus> Magnificus <...> Comes Dominus Banfi ordinaverit. Debent mihi, et sunt mei debitores, 1. Petrus Selyki tal. 30, Stephanus Pataki tal. 20, Michael Eperjesi tal. 3, Wiski Paulus tal. 5. ass. 3, Szigethi Georgius tal. 6. ass. 15. Josephus Pasztai tal. 6, Bipontini Müller et Wernyik tal. 25 et flor. Imperialem, Dominus Lamersdorf tal. 1. Dominus Franciscus Paricz tal. 23, Dominus Kopis tal. 4, cui eos donabo. Hi omnes collecti sint in dispositione Magnifici Domini Banfi, nisi quod debitum Bipontinum cedat in honestam mei funerationem et Dominus Paricz Parentibus meis teneatur debitum reddere. Poculum esto Facultatis Theologiae Basiliensis, libri mei eruditi sint ad adjuvandum Ungarum Studiosum Reformatum.

[Album és vegyes feljegyzések]

An si quis atro dente me petiverit
 multus ut flebo puer.
 cui super Chartaginem
 Virtus sepulchrum condidit.
 morte venalis laurus petitur.

Hic dies vere mihi festus atras
 Eximet curas: ego nec tumultum.
 Nec mori per vim metuam tenente
 Caesare terras.

I, pedes quo te rapiunt, et aurae
Dum favet nox et Deus: i, secundo
omine, et nostri memorem sepulchro
 sclape querelam.

Audis, quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra suum tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nivos
 pro numine Jupiter

Pro quo non < ... > metuam mori
Si parcent animae fata superstiti.
Pro quo bis patiar mori
 Si parcent puero fata superstiti.

MEMENTO MORI

Symbolum
Deus providebit

Egregio atque humanissimo
doctissimoque viro
juveni Ioanni Horvat, amico
sibi gratissimo in aeternum
memoriae signum offert

Andreas Heinricus Valecampfius
hospes in aedibus Hanburgensium

Anno 1671. die 27. Maii Hamburgi.

[*Horváti J. kezével:*] in platea dic Soald apud hamburgers hauss.

Hugo Montgomerii
Capitin von princ fredrig zin gard.

[*Horváti J. kezével:*] Hic fuit Capitaneus ille Celsissimi Electoris
qui deferabatur nobiscum per aquas, honestus et familiarissimus vir
sane.

Vita optanda est
ut vita aliquid dignum
efficiamus, sed tua ope o
Vitae dabor.

haec pauca libens meritoque
apponere voluit

Daniel Comenius.

Nemo confidat nimium secundi.
Nemo desperet meliora, lapsus.

libens meritoque
scribebat

Ad Album
St. n. 4 Junii 1671.

Timotheus Felinus,
Sacrae Theologiae Studiosus.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda,
Sobrius aula.
Horat.

[*Horváti János kezével:*] hic Praeceptor spretavit filiorum

Symbolum
Fautorum sat habet,
recte qui facit.

Matthaeus Weisse
L. L. Studiosus.

Marpurgi [1672. július-1673. február]

Pedello Imperialem et 12 albos.
Magnifico pro inmatriculatione tal. 1.
Hospiti Tall. 1.
Hospitae aulae alit Cochlear argenteum tall. 1.
Eidem tall. 2. pro victu
pro compactione duorum librorum et refectione alicue vestis tall. 1.
pro Corio Caligarum albi 40.
pro subductura clamydis albi 30.
pro chirotecis semel atque alias 7.
pro Petaso albos 23.
pro pelle tibialium albos 18.
pro ligalis seu pantlika albos 12.
pro papyro albos 12.
pro refectione clamydis albos 30 et 1.
Emeram candelas albis 18. <ab> a julio huc usque libras 4. stif.
pro hyeme vero tallero 1. et sesqui duobus albis.
hospiti iterum 2. Octobris tall. 1.
hospitae quae alit apud <mercatores> reliqui tall. 2.
emi Grammaticam Graecam Pasoris albis 42.
Item hospiti talleros 5. Item tall. 18.
Lotrici dedi tal. 1.
Decembris 9. hospiti 4, ubi habito. Ita pro semestri solvi.
In duobus ducatis perdidit den. 72.

Gett-mer (di frau mulier) der her bier, fveisses. etc.
Vit hair halters quomodo hoc taxas.

Goth Kriskat. Deus benedicat
 Goth < ... > tange <> euch Isten fogadgya.
 Vohin quo is. Unde venis Vem com.
 Gelt pénz, Raitz Taler Imperialis. < ... >

incs, czaj, draer, fier, finve, zikse, csibene, achte, najne, cene, ilve,
 csilve, dajcen, fiercen, funcen, zekcen, csincsen, acsen, naincen, csavcaik

Vive memor!
 Michael Mathias Modrensis Pannonius.
 Johannes Guetgesell Modrensis.

Ich bin ungers student noc nit camvel spreche gut Tajcs dücs, bel-
 gice

Ego hungarus student, non dum scio bene german.
 Opus muss bel. Mut.
 Vass musst hir becsalehn becalen
 Quid opus hic solve.
 < ... > Auser desested desestad
 Quanto huc distat.
 Das Viszik niss.

9 Maji mensuram 1. vini etc.

Disputationes, Lectiones Hebraicae

Battir /5/ /5/	Werenfels junior - /6/
Burchardus /3/ /5/	Jacobus Eülerus - /4/
Werenfels /5/ /5/	Meyerus - /5/
Bartenschlagius /4/ /5/	Schellenwaldt -
Hermannus /3/ /5/	Robertus - /2/
Falcknerus - /5/	Businus - /5/
Braunius /2/ /4/	Riccus - /4/
Linderus - /5/	Pitchninus - /2/
Walkirch - /5/	Goebeli - /5/

Haegerus - /1/
Mullerus - /3/
Francenius - /3/
Hasseflugius - /5/
Himmelsburgerus - /4/

Lammersdorferus - /4/
Fischerus - /5/
Bischof /1/ /4/
Grynaeus - /5/
Diezius - /3/

In disputationem Domini Hottingeri

Cum genus humanum mortis probrosa fatigat,
Libido, Vita re serenat ad Deum.
Coribus exardet gladius, victusque veneno
Furit, moneta patrios Lares rapit.
At cadat Orbis, habes qui non ruat orbis < ... > (?)
Fovente spiritum Deo fideliter:
Sermo Dei Tibi Lux est. Explanatio fratres
Deo loquent, quae decenter effluit.
Sic est, vera fides Christo Doctore docetur.
Sub hoc Patres, Navique complanat < ... > Tibi.
Perge Deo conatus Teste, Auctore secundos
Solo stupente sedulo Polo dare
Ut Tibi non secus ac Patri surrexerat olim,
Juventa surgat ac senecta gaudeat.
Opto laboranti Vires det Christus ut ipse
Triumphet in nomine (?) gloriosius.

Lectiones Theologicae

Dominus M. Battir /24/
M. Burchardus /24/
M. Verenfels /24/
M. Bartenschlagius /24/
M. Hermannus /9/
M. Falknerus /18/
M. Braunius /17/
M. Linderus /11/

M. Walkirch /8/
M. Verenfels junior /11/
Exterus
M. Jacobus Eülerus /4/
M Sam. Grynaeus /7/
M. Meyerus /17/
M. Schellenwaldt /2/
M. Robertus /5/

M. Buzinus /18/
M. Riccius /12/
M. Pitchninus /14/
M. Goebeli /14/
Haegeus /3/
Müllerus /4/
Francenius /10/

Hassenpflugius /8/
Himmelsburgerus /12/
Lammersdorferus /12/
Fischerus /17/
Bischoffius /16/
Diezius /9/

Johannes Georgius Brandt Philosophiae Magister (et post Pentecosten) Sacro Sanctae Theologiae Licentiatu.

Philippus Conradus Zaunschliferus

Otto Philippus — Fratres et mei Amici charissimi, Hannoviae in Urbe Veteri.

saru tal. 1.

talpallas — 10

Anno 1672.

27 Maji, secundum computum venit, quod Domino Petro Selyki dederim novem Imperiales mutuos.

Et sequenti die Dominis Bernatibus 4 Imp. solverunt.

Domino Petro Iterum 10 weisz penigh Mar

Iterum cum redimeremus coclear juveni casellanum. Item duos Casellanos cum uterini fratres eo venissent.

Etiam Petrus mihi dedit medium Visz penig Domino Petro iterum duos Veisz penigh. Cum spatiatum abiveramus cum Crunsle feris ante et post, Dominus Petrus dedit pro me necessitatem partem imperialis = 15 veispeng.

Accepi mutuo nummos a Domino Veresegyhazi tal. 6. pro pallio, et 5. iterum pro hospite quos nummis meis advenientibus, integra fide reddam, solvi etc.

Domino Eperjesi dedi Imperiales 3. cum appulisset Marpurgum.

[*Otrokocsi Foris Ferenc kezével*]

Anno 1672 diebus diversis partum Trajecti, partim masutt en Otrokocsi Foris Ferencz, kertem fel in summa T. Horvathi János Uramtul kölcsön 5 1/2 id est hatodfel Tallerokat, mellyeknek böcsülettel <m>mentül hamarab valo meg fizetesere magamat ö Kegyelmenek igerem, mig az én fizetesemet nem lattya ados leszek. Idem quam supra, Pro non intelligentibus Hungarici eum idioma, sic sonant latine.

Ego Franciscus F. Otrokocsi Anno 1672 diebus distinctis, partim Trajecti, partim alibi accepi in summa mutuos numeros Tall. 5 1/2 a Domino Johanne Horvathi, ad quos quam citissime persolvendos praedicto Domino amico, me ipsum polliceor. Idem qui supra.

Bon jour et dimy, bom sur e dimi.

Bon Soir ser Monsieur Messieurs plural.

Bona vespera Domine Domini.

<Ag> A' Dieu Messieurs.

Nostre Pere qui es aux cieux (suõ) ton nom soit (soe) sanctifié, ton regne advienne, ta volonté soit faicte (fat) en (an) la terre comme <...> cieter au ciel, donne nous aujourd'hui nostre pain quotidien, et nous pardonne nos offenses (offans) ainsi (ennsi) comme nous pardonnons à tous ceux qui nous ont offensé, ne nous induy point en tentation mais nous deliure du (dü) malin Car à toy (toe) appartient le (lö) regne la puissançes es la gloire (gloer) et siecles des siecles. Amen.

Anno 1673 Solvi pro sequente Cantore Mulieri quae lectum dedit 24 Septembris.

Codex Joma (?) Serighami, Lond.

Clarissimo Domino Paulo Hunyadi dedi mutuo imperiales 18 cum redux esset ex Academiis hollandicis Vratislaviae ea spe ut sequente (!) anno scilicet 1672 cum reliqua promotione mea mittet mihi vel modo Celsissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius hungarus Jacobus Harsanyi mihi reddet. Qui non reddidit. Anno 1671. 5. Maji Novo stylo,

solvit Dominus Kolosvari debitum Anno 1672. 9/19. Martii. Domino Josepho Paszthai dedi Imperiales 9. Unum gratis, 8 mutuis ut quamp-rimum venerit salvus in hungariam statim remittat sine damno mihi. Anno 1671. 21. Junii stylo Novo Veteri vero 11. Junii.

Majmonides per Wostrium.

Prideaux opera Theol.

Nota Bene. Egy jó kardot kel, valaha mikor Isten engedi Buxtorfius Janos Jacab Uramnak.

Ciborum parandorum ratio.

1. Tehen hust meg kel főzni, és midőn közel lesz fővéséhez hagymát de veresset bele aprítani, aszt fel kel az levében forralni és megborsolni.

2. Ismet azon módon midőn meg kezd főni az veres hagyma, eczetet kel beleje tőteni.

3. Kaszás levét így kel csinálni.

Az hust meg kel főzni, és az meg főtt husnak levét külön tölt-vén, <ism> azomban mas fazecskában az tyukmonyat meg habarván és eczettel edgyűt fel eresztven az egész levét, tölcsék az husára etc. Nem árt ha mind ezekben petreselyem lészen.

[1671. március-június]

pro viatico dedi in commune flor. 24.

pro comitibus flor. 2.

pro re aliqua den. 6.

pro viatico Ujhelyiensi flor. 2.

pro caligis flor 2. den. 12. etc.

pro cetera den. 78.

<pro> Vectori flor. 2.

Hospiti vehenti Vratislaviam Imper. octo cum dimidio.

Kesmarkini consumpsi flor. 3. den. 92. <...>

In via Kesmarkino Vratislaviam usque privatim flor. 1. den. 74.

Vratislaviae pro cellula vinaria grossos 100 = flor. 6.

Ad aliam quandam duos imperiales et flor. 4. grossos 18. = flor. 1.
den. 15. nempe interdum ad cibum, potum, eas continens chaly-
bem, fomitem, silicem et pro iisdem et locrici, hospitae pro cubiculo etc.
Kesmarkino Vratislaviam usque pro viatico in commune flor. 2/10.
Summa flor. 25. den. 87. et Imperiales 10. cum dimidio.

Ursium mercatus sum den. 51.

Leutschoviae pro mensa flor. 1.

pro hospitio Leutschoviae quantum nescio.

pro hospitio et mensa duarum septimanarum Kesmarkini 2/63.

summa flor. 41/4.

pro vestibus Germanicis Vratislaviae circiter talleros 8.

pro armis germanicis Imper. 6. grossos 24.

pro chirotecis grossos 7.

pro dari grossos 10.

20 quod me ad morem praeparabam et lectionem

<22 quod solum ego comitatus sum senioremi antiquum>

Domino Roberto assem 1. iterum 2.

<Domino Buzino asses 2>

Domino Lamersdorfio tall. 1.

<Domino < ... >llero tall. 1.>

Domino Copis tall. 1. Anno 1674. 19/29. Maji cum antea rapha-
nos edissemus

Iterum 3, mense Junii 2/12.

Domino Francisco Paricz Papai tall. 23 mutuos dedi.

Nomina Librorum meorum Johannis Horvath

- Biblia Interlinearia correctissima Imperiales 6. stifer 15.
Cocceji Lexicon Talleros 4.
Cocceji Theologiae summa Talleros 2.
Coccejus in Epistolas Pauli ad Colosseos ad Timotheum ad Titum
floreos 3. stifer 6.
Coccejus in Cantica stifer 28.
Synopsis Burmanni tallerum 1. stifer 20.
Cluverii Epitome historiarum talleros 2.
Hoorrembechi(!) Socinianismum confutatum Talleros 3. stifer 10.
in tribus voluminibus.
Systema Theologicum Essenii in duobus voluminibus Talleros 1.
stifer 40.
Philologus Mixtus Leusdeni stifer 37. döstis 4.
Ejusdem Philologus hebraeus in exemplari Tallerum 1.
Ejusdem Philologus Graecus stifer 19.
Maresii in Tillnum prior tomus stifer 25.
Brightmannum in Apocalypsin stifer 20.
Biblia hebraica talleris 3.
Emi Stresonum ad hebraeos florenis 3. stifer 3. - ducatione
Coccejum in minores Prophetas talleros 2. excepto stifer 5. sine
compactione
Pro Burmanni altera Synopseos parte solvi imperialem 1.
Pro Compactione Philologi Graeci et hebraei stifer 9.
Pro lexico Graeco Pasoris stifer 26. imperialem medium et stifer 1.
Pro Grammatica Syraica stifer 16.
Pro hebraicis Bibliis non punctatis stifer 28.
Pro Joele illustrato stifer 18. licet maculato.
Pro Catechesi Cocceji quam misi Clarissimo Pataki stifer 22.
Pro Ulysse peregrinante stifer 24.
Pro Erasmi Colloquiis stifer 20.
Pro clave Graeca Petro Kereszturi missa stifer 31.
Pro compactione Minorum Prophetarum stifer 29.
Pro Lucano stifer 6.

In universum jam Taleri 50. stifer 40. cum illis quos Sommero dedi.

Biblia hungarica

Scripta in Exodum Leviticum, Mathaeum etc. domo latos

Scripta in Proverbia

Martofalvium in Amesium

Librum concionum

Ursini Cartesium (!)

Justinianum grossis 3 Hamburgi

Grammaticam Golii stifer 9.

Virgilium Hamburgi grossis 8.

Enervatum Bellarminum stifer 15.

Ovidii opera omnia stifer 25.

Elenciticam Ryssenii stifer 15.

Historiam Ecclesiasticam Hornii stifer 18.

Lexicon hebraicum Leusden stifer 16.

Essenii Compendium cum

Altingii Grammatica hebraea tallerum 1. stifer 13.

Foedus Cocceji antiquum stifer 14.

Testamentum Graecum stifer 10.

Psalterium hebraicum Menasse ben Izrael stifer 6.

Maresium scriptum Tallerum 1. stifer 40.

Biblia Latina Londinensia tallerum 1.

Oliveri Bowles Pastor Evangelicus

Jacobus Primerosius doctor Medicinae de Vulgi erroribus.

Animadversiones in libros V. T. omnes Ludovici de Dieu Lugduni expressus 1648.

Nota Bene. Optimus quidam artifex mensarius, sculptor (qui saltem manubrium <ex> gladii ex ebore constat 18 <...> taleris, et speculi cujusdam circuitum ex ligno fecit pro 40 taleris propter artificiosissimas sculpturam) quia erat dilapidator egregius, conclusus est in domum disciplinarum Basileae est inclusus, una cum uxore aequae dilapidatrice donec debitum exolverit omne. Neque vir cum uxore committitur. Ecce bona Respublica!

Manserunt apud Clarissimum Virum Dominum Praepositum mihi
tal. 70 et 4 philippici.

En Szenci Pál küldök Horvati uramtul ducatos 7. kiket kel adni
Adamus Francus Uramnak Amsterdamban. Conradus az magyarok
gazdája, ki lakik Amsterdamban by Kerk Harling nevü uczában közel az
Harlingai portushoz, ez embernek hazat megh tudgya mondani < ... >
Solvi etc.

Monsieur Michael Gavai Woonachtigh ten huijse van Dirrck Vos-
kens lettergieter op de Bloemgraft (sic!) naest de Druckerij van de heer
Scheepen Johan Blau tot Amsterdam.

Aen de heer Johannes Leusden Professor der Academia tegenover
Paus Huysen tot Utrecht.

Eperjest az derek utsában Veber Janos Uram Patikájában Regeczi
Samuel Uramat kel megh keresni.

πῆρ ungarice pene idem Madcsagh Zona et ὕψῳ est nyalni

Nota Bene

Suo tempore Jacobus Prime rosius Doctor Medicus de Vulgi erro-
ribus comparandus.

Hoorrembeck de conversione Indorum et Gentium.

Domino Seniori.

pro pileo den. 72.

pro comitibus flo. 1. den. 98.

pro viatico den. 75.

pro equi soleis den. 24.

FÜGGELEK

Horváti Békés János levele Bánffy Déneshez

Spectatissime atque Generosissime Domine

Dei manus me percussit Bernae in Helvetia, et magnus ille Figulus me opus suum figlinum hic contrivit. Quinquaginta circiter Taleri ex libera tua Donatione, supermanserunt mihi, quas una cum adventientibus mittendis per cambium relinquo in tuto loco nempe apud Facultatem Theologicam Basileensem. Dato Magnificentissime et Pietissime Comes, cui vis ita ordinare ut detur. Ego contentus perverso hoc saeculo, quod etiam me seduxit, spe recta ad Deum discedo te ibidem exspectaturus. Vigila pro anima tua, et rogo per commiserationes Jesu Christi, ut misericors sis, quia in ultimo die non nisi misericordia valet. Transit mundus et gloria mundi, et ille solus est beatus, qui propter misericordiam misericordiam consequitur. Matth. 24. 2. Tim. 1. Diviti divitiae suae in tempore ultimo non animam servant, nec Dei oculus ea aspicit quae hominis sunt. Plus placuit Deo Lazarus ulcerosus, quam dives purpuratus. Certe erat mihi in animo, ut cum famulitio Dei apud te Deum tecum glorificarem, sed quia secus placuit Deo, qui animam meam hic voluit a me reposcere, fiat voluntas Dei. Faxit Deus ut sua magnificentia me in regnum coelorum sequatur. Morior lingua menteque valentibus; et si in coelo cum Dei Heroibus esse non possim, est mihi ea certa spes, ut cum latrone aut publicano aut filio prodigo gratiam Dei consequi possim. Nec majoribus crutiatibus latro in cruce mortuus est quam ego in lecto. Ego tibi recomendo sanctimoniam, fidem, pietatem; His vestiti reperiuntur inter agnos. Osores, crudelēs, luxuriosi, superbi, quae omnia absint a te Magnifice Domine inter hoedos ad sinistram stabunt. Vale et ex tuis servis unum in coelum praemisisse gaude. Tuus servus fuit in Domino,

Joh: Horváti Békés János
sed nunc illius modo,
qui omnium est Dominus.

Igen nagytekintetű és nagybecsű Úram!

Rámnehezedett az Isten keze itt Bernben, Helvéciában, lesújtott rám a Hatalmas Fazekas és összetörte bennem, saját törekeny cserépedényét. Kegyes adományodból még maradt 50 tallérom, melyet a hitellelél útján a még érkezendő küldeményekkel együtt biztos helyen, és pedig a Bázeli Theológiai Fakultáson hagyok letétbe. Add annak, nagyságos és békeszerető gróf, akinek akarod, rendelkezze vele legjobb belátásod szerint.

Megcsömöröltem e gonosz világtól, mely engem is magához vont, és most feltámadott reménnyel térek meg Istenhez, s ott Nála fogok Reád várakozni. Őrizd meg lelkedet, és Jézus Krisztus irgalmára kérek, légy könyörületes, mert az utolsó ítélet napján csak az irgalomnak lesz értéke.

Így múlik el a világ és annak minden dicsősége! Mert egyedül csak az boldog, aki könyörületessége fejében könyörületet nyer. (Máté 24:2. Timót 1.) Az utolsó ítéletkor a gazdag kincsei nem szolgálják az ő lelkét, mert Isten szeme nem azokat nézi, amik az emberéi. Inkább tetszett Istennek a fekélyes Lázár, mint a bíborban öltözött gazdag.

Az volt az eltökélt szándékom, hogy majdan Nálad Isten szolgálatában Veled együtt dicsőítsük az Urat; de mivel Istennek másként tetszett, és itt akarja számonkérni lelkemet, legyen meg az Ő akarata. Adja Isten, hogy az ő nagy jósága kísérjen engem a mennyek fényes országába. Egészséges nyelvvel és ép ésszel halok meg, és ha az égben nem is jutok rögvest Isten hősei közé, megvan az a biztos reményem, hogy a latorral, a vámossal és a tékozló fiúval együtt elnyerhetem Isten kegyelmét. A lator sem halt meg nagyobb gyötrelmek közepette a kereszten, mint én az ágyban.

Lelkedre kötöm a szent életet, a hitet, a kegyes jámborságot. Aki ezeket az erényeket magára ölti, annak helye a bárányok között van. A gyűlölködők, kegyetlenkedők, paráznák és kevélyek — legyenek Tőled távol eme bűnök — balról állnak majd a bakok között.

Isten Veled és örvendj, hogy szolgálid közül egyet előreküldtél az égbe.

Szolgád volt az Úrban

Horváti Békés János
de most már csak annak szolgája,
ki mindeneknek az Ura

Üdvözlőverse Vereseyházi Tamáshoz
(RMK III. 2647)

XX

XI.

שמחה מלבב

האיר את חרש	אין נותן אלהים
ואל אין חרש	לכר הרשעים :
על יונה צהלו	לנצח : כי רעים
כל רעה פעלו	אשר לה אויבים
אשר לא ישן	יש גואל אביונים :
מצמים דשן :	ישוע ער עלמים
מתי חסי בו	יש מועד לאלהים :
אם חפץ לבו :	יגיל מרדפים
ושטן הגיל :	נלחצנו מפפיור
והוגים החיל :	גלחים כרו בור
עתה ברחוקים	אמנם שדי אשר
לעמו תנחומים :	הוא יבא : ויבשר
ישלח עמים :	הן לנוגים נביא
יפול הצמים	לנחם אז לכיא
וישיב עמו	זה השם יברך :
לחכם למו :	שלאנן : בדרך
יעטר ביקר :	כי הן זה מלמד
כי הוא רב כבוד	גם מכל עם נכבד
אותו הלו יה :	הכבוד לאלהים :
אותו הלו יה :	אמרו מרמו עמים :

*Ita Clarissimo, atq; Doctissimo D. Candidato, in honoribus iustissimae
Doctoratus, ex corde sincero cecinit laetus, & animo ag-
gratulante impulsus vota sua fecit*

JOHANNES BEKES, Horváti Ungarus.

J V S T A

PIIS MANIBUS

CLARISSIMI AC ERUDITI VIRI

D. JOHANNIS BEKES HORVATI

Ungari, S.S. Theol. Studiosi, Illustriss. & Magnifici
Comitis D.D. Dionysii Bánffy de Lofoncz, &c. &c. Alumni & Con-
cionatoris Aulici designati, variis virtutibus, pietate inprimis &
modestia, Rerumq; Theologicarum ac Linguarum He-
braice, Græcæ, Latinae peritiâ indefesso studio
acquisitâ commendatissimi.

QUI

*Postquam e patria profectus, variâq; per Hollandiam
at Germaniam perëgrinatione & hostium fugâ terrâ mariq; defunctus, in
incolyta Basilea multiplici suo asylo biennium circiter cum laude exegisset, Genavam
meditatus, sanitati curanda causâ Bernæ Helvetiorum substitit, ibiq; præter
omnem spem paulò post diem suum benè actum melius clausit,
æternam laborum panacæam adeptus.*

ANNO ÆRæ Christianæ clō Idc LXXIV.

XII. Calendas Sextileis.

S O L U T A

PRÆCEPTORIBVS, FAVORIBVS

ET AMICIS

Cum lacrymis desiderantibus.

*Tarkas Lajos
Könyvárádol
1843. Dec. 11.*

B A S I L E Æ,

Ex Officina GENATHIANA.

Christophorus

I.

E P I C E D I V M.

*Pietate, Virtute, Doctrinâ & Eruditione variâ
Præstanti, Ornatissimoq; Juveni-Viro*

DN. J O H A N N I B E K E S,
Horváti Ungaro

Auditori suo inprimis dilecto.

Eu miserum ! dicunt, peregrinâ occumbere terrâ,
Extremum hautq; suis dicere posse Vale.
Inspidé. nonne est *DO MIN I tota* undique *Tellus* ?
Non *peregrinamur* hêic procul à *DO MIN O* ?
Numquid idem Cœlum Terram spatio ambit eodem,
Illaq; ab hoc parili distat ubique gradu ?
In Cœlo Patria est *CHRISTVM*-sectantibus : isthic
Et triste & varium nos premit exilium.
Si peregrinari miserum est ; felix erit ille,
Cui Patria obtingit cœlica sorte brevi.
Tam licet hûc, ubi Sol cadit, ac ubi surgit, Amicis
Fundere vota suis : audit ubique *DEVS*.
Quis Te igitur, *BEKES*, cœlesti sede beatum,
Dicat adhuc miserum, *CHRISTVM* apud atq; *PATREM* ?

Supremi honoris M. P.

J O H. R O D O L F V S W E T S T E N I V S,
SS. Th. D. Nov. Test. in alma Basil. Prof.
atque Ord. Theol. Senior.

A 2

In

II.

In Obitum

*Praestantissimi, Doctissimi, Pii & maxima spei,
si vixisset, Juvenis-Viri,*

D. JOHANNIS BEKES HORVATI,
Hungari, nuper discipuli sui in Acad.
Ultrajectina charissimi & diligentiss.

Occidis Horvati charissime noster Amice,
Methusalemaos vivere digne dies!
Totus sedulitas fueras, hinc inde virentes
Delibans flores, more sonantis apis.
Doctrina flores, quos Gracia, terra Latina,
Et sacrata Deo quos Cananaa tulit.
Hortos Masora, Talmudis & horrida prata
Involutas, sacra quò discere rite queas.
Insignis Doctor potuisses fercula sacra
Mellea doctrina proposuisse tuis.
Noluit hoc Dominus, qui te nunc transtulit ad se,
Et gustare dedit nectar & ambrosiam,

Lugens posuit

JOHANNES LEUSDEN, Linguae
Sanctæ Professor P.

III.

Quòd procul à Patria situs es, Doctissime BEKES,
Seu potius cineres quisquiliæque tuæ,
Translatâ in Patrium meliori parte Lyceum,
Hoc non est decoris portio parva tui.
Una pro Patriâ nam sic Tibi Patria triplex
Obtigit, & triplici luce beatus ovas.
Prima dedit cineres, cineres gremio altera condit,
Tertia Te supero sidus in orbe locat.

JOH. JACOBVS BUXTORFIVS.
Hic

IV.

Hic Flos Pannonia natus, succrèvit in horto
 Pieridum, Cæli fatus amore sui.
 Mox Belga hunc clarus, celebris mox Teuto rigavit,
 Moxq; hunc Rauricii perpluit aura Poli.
 Sic surgens docta Pietatis fudit odorem,
 Aetherei inscriptus nomina sola Dei.
 Pollicitus majora: sed heu! jam carptus acerbo
 Immitis Fati pollice marcet humi.
 Pannonides lugete Virum, lugete Parentes,
 Et quidquid sacra Palladis ora colit.
 Ast lachrymis quid opus? Pietas vos præcipit ipsa,
 Adq; hujus cineres officiosa scdet.

J. J. HOFMANNI, G. L. in Acad. Bas. P. P.

~~~~~

V.

Mutat longinquas peregrina Ciconia sedes,
 Ad Patriæ revolans dulcia tecta domus.
 Bistonis externas sic ales deferit oras
 Atque suâ notos voce salutat agros.
 Pergis ad ignotas BEKES doctissime gentes,
 Et longæ perfers tædia longa viæ,
 Nec tamèn incolumem patriis te reddere terris,
 Ut fuit in votis per tua fata licet.
 Scilicet is nostros qui dirigit undique gressus,
 Qui jubet insuetas ire redire vias,
 Singula qui coelis hominum vestigia solus
 Spectat, præfixos impedit ire gradus.
 Sic est! propterea sed quis sine crimine sortem
 Hanc miseram dicat suavis amice tuam.
 In Patriam tendis, melior tibi patria coelum,
 Ad quam te CHRISTVS nunc bone serve vocat.

A 3.

Felix

Felix ô nimium felix quem diva potestas
 Hæredem Regni sic jubet esse sui.
 Hactenus in terris arsit pietatis amore
 Mens tua, sectando dogmata sacra Dei.
 Utque bonus custos CHRISTI venerabilis aræ,
 Ejus mox animus pandere sensa fuit,
 Nunc CHRISTI faciem spectans super astra triumphas,
 Æterni laudem nunc sine fine canis.

In memoriam piæ defuncti

Commensalis dum viveret gratissimi
 lugente calamo

scripsit Basilea

BALTHASARVS KISSELBACHIVS,
 Phil. & Med. D.

VI.

N Æ N I Æ

In lugubres exequias Clariss. & Eruditi Viri

D. JOHANNIS BEKES HORVATI

Bernæ-Helvetiorum inter ardentes preces
 piæ denati.

Ἀρχαλή ὡς μοῖρα Θεοῦ σάφα λοζὰ πίπνε
 Ὀμμαῖα, πημάτων πλῆθος ποταμός τε διδάσκει.
 ΦλαῖσεⓈ Ἐναλίς πάντη καὶ πάντα κιχαίνει
 ΠερθόμενⓈ, γονέων πολυειδέα πίνθηα τίχων.
 ΟΥΓΓΑΡΙΔΩΝ παράδειγμα τὸ νῦν πολυδάκρυον εἶρω,
 Νείκη ἤδη εἴσεις καὶ πᾶλλα κε μύερα ἄλλη.

ἌρεⓈ αὐτὰρ ἐγὼ τί κλαύσω ἔργα κάκιστα;
 Ἀμφιπολεῖ φήμη κραδίῳ καὶ θυμὸν ἐλῆσα
 Πάθοςμῃ ὅππῃ φίλον θανάτῳ ὤρῃ σᾶμα νέοντα,
 Μοιραῖα τε βία ἔκοντα θελήμονι πτόμῳ

ΩΤΒΑ-

ὈΨΒΑΤΙΟΝ τύπον ὄν' ὀρετᾶν, Γαλακάρδιον αὐδρα
οἶον ἀσιγήτη ἀντίξιον ὄργανον αὐδῆς.

Ὅσγε ἀπαλλάττων τηλὲς διπὸ πατρὶδος αἶης
εἶναι ἔβη θῆπι' ἀλλοδαπῶν χθόνα εἶπα καὶ εἶπα,
ἀΐσα πολλά ἰδὼν αὐδρας τε καὶ ὑγρὰ κέλδουτι,
Πανταχόθεν ζαθέων ῥα ἀμελγόμενοι γάλα βίβλων,
Ἡ' δὲ διδασκαλέων ζαθέων καλὰ λείρα δρέψας
ἐκ σῶμαίῳ, πηγῆς ζώσης τε μελισσιγῆς ὕδωρ.
Πρῶτον ἐν ὈΛΛΑΝΔΟΙΣ σεμνῆς ἡ δῶμα Αἰθῆνης.
Κῆθεν ὅταν ΓΑΛΛΟΣ μισαίων πέδρε διωγμὸν,
βῆ φεύγων θῆπι' πόντον, ἐπεὶ πολὺ φέρτερον εἶναι,
μέγρε ΓΕΡΜΑΝΩΝ κλεινὸν πέδον εἶτα ἐκίχη·
Ἡ' λθε τέλῳ διὲ σοφῶν εἰς φροντιστήριον αἰσὶ
ΕΛΒΕΤΙΑΝ, ὑγαινόσης ἔδραν διδασχῆς τε.

Ἀλλὰ νυκτὶ διηρὸν πρὸς νόστιμον ἡμᾶρ ἐπέειγαν
ὥστε μελισσάων ἐκ σμύλλῃ ἀφθονα λείας
κῆρα, δειφύωαι φίλως κεδνὴς τε πικῆς,
λεπτὰ διφκερμένον θεσπιδῶν ὄργανα θραφῶν
εἶναι θυμῶν εἰδῶς, ἀγίων καὶ διῶρα διδασχθῆς
ἐλπίμενοι χαλεπῇ πιναὶ διέξα καμάτοιο
κῆται λουγαλέω τε μόρῳ καὶ ἀεικέει πότμῳ,
Ἡ' δὲ νέον περ εἶόντα, φρεσὶ καὶ χερσὶ κρατῶντα
ἐν ΒΕΡΝΑΙΣ νύξ μάρψε κακὴ καὶ πότμῳ ἐδάμνα.

Ὡς πόπι, ὅσα πάτερη Ἡ' ΡΩΙ τε ἄλγ' ἔδωκε
κῆρ μορμῆ, πατέρη τε γόνυ καὶ κῆδεα ματέρη.
Κῆσαι ἀπὼν, φίλῃ μητρὶ δι' ἄχῃ αἰσὶ ἄλαστον,
Ἡ' δὲ κασιγνήτῳ περὶ καὶ κῆδ' ὀρετᾶν,
καίπερ ἐμοὶ φίλῳ πικρὸς τίθησκας ἀδελφεῖ,
νόσφιν ἐμοῖο κε τῆλε φίλων καὶ πατρὶδος αἶης.
οὐ γὰρ μοὶ θνήσκων λεχέων ἐκ χεῖρε ὀρεξας
ἔχατον ἔπε ἔπ' μεμονώμενοι, ἀλλὰ τί κλαίω
μεμφόμενοι; κρατερῇ ἐπλήετο πᾶγμα ΘΕΟΙΟ.

Εἶσι

Ἔσσι μάκαρ, μακάρων ἔστι νέκταρ & ἔμμορ & ἔστι,
 Χρυσίαν δὲ τέλειαν τέφρον ἢ καὶ μᾶλλον ἀδελφοί
 ΘΕΙΟΛΟΓΟΙ κλυτοί, κεχαρισμένοι, ἡδὲ καὶ ἄλλοι
 ΘΕΙΟΛΟΓΩΝ παῖδες, κῆδ' & τε τέφραν δὲ φέρουτες
 Θυράων, ξείνων τε δέμας κρητὶδα φέροντες,
 ἩΨΩΙ κε χάριν καὶ πατρὶδι ἡδὲ γονεῦσι.

Ἡμεῖς, μετ' ὑμῶν γερφάς τε καὶ ἔνομα δῶμεν,
 Ἀμψωσεν μογεῖν σὺ δὲ μαλ' ἵππ' ἀγαθὰ γῆα πόνοιο!

Basilæ Rauracorum

*Acerbo funeri Popularis Amici suavissimi, Comitibus p̄regri-
 nationis fidelissimi & Convictu gratissimi, mœstas
 illachrymabas*

FRANCISCVS PARIZ Pápai, Med. D.
 Transylvano-Ungarus.

VII.

HOrvate, *Hebraum* liceat te dicere nomen
 In te vix aliud verius esse potest.
 Multus in *Hebræo* fueras idiomate, noctu
 Atque die legem volvere cura fuit.
 Auscultare *Deo* poteras, interprete nullo
 Indigus, in primo fonte peritus eras.
Transitus Hebrais nam fecit nomen & omen;
 Sed dederat nomen non minùs ille tibi.
 Patria *Pannoniæ* transisti jugera terræ,
 Sic te *Divinæ* jusserrat artis Amor.
 Ingressus *Batavas* transisti rursus *Athenas*;
 Ostendit variam transitus iste viam.
 In nostros tandem te fata tulère *Penates*;
 Flebilis at nimium transitus inde fuit.
 Cum *Lare Rauricio* florentia tempora vitæ
 Transisti, è toto transitus orbe fuit.

Transis,

Transis, at Cœlo duras *Horvate*, beato
Hebræoque DEI laudibus ore vacas.

Basileæ, 15. Septembr. An. 1674.

Ita prematurum aſt beatum amici luget obitum

M. GERMANVS HERMANNVS Baſilienſis,
SS. Miniſt. Cand.

VITI.

Certa venit Mors dira, ſed eſt incertior hora,
Quâ Lachæſis tumulto corpus inane regit.
Huic ſenium mors eſt, primâ cadit ille juventâ;
Annorum in mediis viribus alter obit.
Incertus locus eſt: gelidos qui ſuſcipit artus:
Hos patriâ in terra condere ſæpe nefas.
Vivimus in Mundi regnis, hinc inde vagantes,
Et ſedem immotam deniq; buſta parant.
Horvatum peperit longinqui Pannonis ora;
Sed rupit juvenes Helveta Berna dies.
Plangite qui miſeros noviſtis plangere caſus!
En! ſcandens properis grefſibus alta, cadit.
Si Mortem fugeret Doctrina, Modeſtia, Virtus,
Viveret heu! quem nunc occubiſſe vides.
Zoile num dubitas, facilis frendeſcere linguâ,
Non tibi deſuncti corporis umbra nocet?
Tu quis es, elatâ tumidus cur mente ſuperbis?
Omnia tu proprio captus amore facis?
Omnibus Horvatus ſe credidit eſſe minorem,
Doctrinâ magnis par tamen ipſe Viris.

Baſileæ Rauracorum 15. Sept. A. 1674.

Hæc pauca in Amici deſuncti honorem

L. M. Q. appoſuit

VINCENT. PARAVICINVS, Volteranus,
SS. Min. Cand.

B

Ad

IX.

AD TON MAKAPI'THN.

CLaram alij lacrymis spargant, quâ condere, tumbam
 Lesumq; fundant lugubrem.
 Non ego. Quem Pietas rapuit, quem plurima Pallas
 Polo locavit arduo,
 Exemplo hic praiisse aliis ad sidera gaudet.
 Imitatio placet magis!

GODOFREDUS URSINUS.

~~~~~

X.

Sic Libitina, licet: crudeli perdere falce
 Quos jubet insanus perdere cunque furor?
 Sic Libitina, libet: nostris extrudere rebus,
 Quosquos invidiæ discruciare tuæ
 Decernis stimulo? Simili grassarier ausu
 In Florem juvenum, decrepitosque senes?
 Ecce, malum, facinus! Illorum perdere primum
 Quos veri studium detinet assiduum!
 Non satiata malis, quorum centuria fortes
 Pannonias gentes obruit atque premit;
 Funera funeribus cumulat; populusve salutis
 Ne cernat radium, his finibus insequeris!
 Magnatumque Virum, Doctorum, spesq; seniles
 Patrum, tu subitis heu! rapis ex oculis.
 Pervigilisque labos, doctrina recondita, virtus,
 (conditum pectus, queis mihi candidum erat.)
 Non flocci fierent? Hem dic! num fas tibi visum
 Sacrilegâ clavâ, non tua sed Domini
 Sternere? Sed lethum quid conqueror? Omni-
 potentis
 Subductus jussu est! Manibus atque suis.
 Nostras

Nostras quæ maneant curas, & fragilitatis
Fit præco nostræ: Tandem; Homo, *testa*, fuit.

Tiguri-Helvet. VI. Idib. Sextil.

*Pie defuncto nullam alienigenæ amicitia tesseram
negaturus, hanc maestissimus exhibet*

JOH. JACOBVS HOTTINGERVVS, S.S. Th. St.

~~~~~

XI.

DEFUNCTVS LOQVITVR.

Ergone sic moriar? Deus Optime! sicne relinquam
Et Patrem, & Patriam, sic sociosne meos?
Invida mors, tua tela inhibe, mihi parce, recede,
Aspice, quàm pectus sit juvenile mihi.
Tunc ferox adeo? vel sunt adeone tibi non
Viscera, quæis sortem commiserere meam?
An non cum docto veneraris Apolline Musas,
An non virtuti cum pietate faves.
Parce proinde mihi, tua spicula redde pharetra,
Pæniteat tenerum te feruisse caput.
Flagito te cunctis, ac insto, rogo, obsecro votis,
Parcere, si nolis, quæso, morare parùm.
Vos voco, ô Fratres, vos pectora amica, venite,
Extremum vobis debeo ferre Vale.
Mi Pater, eja vale! non præstolabere gnatum
In Patriam reducem: Mi Pater eja! vale.
O Patria alma, Vale! demum prodesse docendo
Credere tibi volui, nuncce sed, alma, vale!
Vosq; valete mei, quicumq; fuistis, Amici,
Vos, ajo, fratres mille, valete mei.
Has ego, quas patriis ego ferre penatibus agris
Intendi, Vos nunc ferre docendo vices.
Quò nos fata trahunt, retrahuntq; sequamur oportet,
Ergò resistendum num Tibi, Numen, erit?

*Magne Deus, si non hoc de me poculum abibit,
Perge voluntatem, Jova, replere Tuam.
Hanc animam tibi nunc, Pater optime, Maxime, trado,
Hancce mihi dederas, hancce resume, Deus.*

Abbatiscellæ Helvetiorum 10. Sept. A. 1674.

GABRIEL WALSERVS, Tieffâ-Abbatiscell.

XII.

A Tra dies, atris hæc est signanda lapillis,
Addere quæ HORVATUM manibus ausa fuit.
Pannoniæ germen detondit nobile; merfit
Funere, quem veller vivere quisque bonus.
Si rabiem cohibere suam mors invida nosset,
Angusta Horvatum non retineret humus.
Si coleret doctos, virtuti præmia si quæ
Cederet, Horvatus viveret usque meus.
Sed nequeo hanc revocare viam: quæ vivere vellem,
Absit, adest animo vividus ille meo.
Fugerit è vivis hominum compagibus exul,
Nunc tamen omnino Musa perisse vetat.

M. NICOLAI GÜRTLERI, Basiliensis.

XIII.

N Εἶον ἑδάριον ἐγὼ πολλὰ φρεσὶ μερμηρίζων,
Καὶ ἰδ' ἃ δαΐμων ΒΕΚΕΣ ἔστη μοι ἐν ὀνείροις,
Ὅς μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα:
Αὐτὰρ ἐγὼ κλαῖον καὶ ἐκώκυον εὖ περ ὀνείρω,
Στυγνὸς πιν' ἤτησα: τίς ἔ ζωῶσι μετέσση;
Πᾶ δαὶ νηὺς ἔστηκε θοῇ, ἥ σ' ἤγαγε δαΐρο
Πρώϊα, εἰς τὸ ἀπείναι τῆς ζωῆς παχὺ ἔτρωε,
Ὅς δ' ἐὺ γένοιαι ζήτησας, τῶς δ' εἰ σε μητὴρ

Κλαῦσε

Κλαῦσε πρὸς εἰλασε, πατὴρ ἔσθ'· οἱ σὲ τίκοντες;
 Ἡ' πολὺδ' ὠρ' αἶψ'· πολὺμήλεις, καρθερόθυμοι,
 Νῦν τί ποτ' ἀσφαλὲως τίς σοῖσι πολὺ ξυνέφρησας,
 καὶ ἡδ' εἰς δόλπους καθ' ἑταίρην Περσεφονίδης;
 Ἡλθες μὴ δὲ εἰς ἡμέτερον, βραχέως ἰνὰ φίλῳ
 Ὀφθαλμοῖς κατελῶ, τόδ' εἰς γάρ γέρας ἐστὶ θανόντων;
 Σκύθρῳ πιν δὲ ἄχε' νεφέλῃ μ' ἐκάλυψε μελαίνα,
 Πενθ' ἔνθ' ἄδινον κατεκλάσθη μοὶ φίλον ἦτορ.
 Μὴν δὲ παρήγορος, ἔτ' ἐπ' ἔφατ', ἐκ τ' ὀνόμαζε·
 Δάκρυα θερμὰ χεῖρας τίς πολύστονα κήδε' ἀπαῖρε,
 Μὴ ἄρ' ἐμοίγε μεγαίρεις, μοὶ ὅπ' νήδυμος ὕπνου,
 Νήχρετ'; ἥδ' ἴσθ' περὶ βλεφάροις ἐππῆεις;
 Νῦν δὲ ἴσχεο κλαυθμοῖο γοοῖο περὶ δακρυόεντος,
 Εἶπεν ἄρα πρὸς τῷ ἐξεληθῆν μ' ὅπ' ἐπὶ λυπῆμαι
 θυμὸν ἀποπνέειν δύνῃ τηλόθι πατρίδ' αἰῆς;
 Τῶς ἀποκείπῃ ἐκ αἰδίδος, ἔσθ' μ' ἥπαφε δαίμων,
 Εἰρλήνῃ δὲ κρατῶ καὶ ὀλβιόχειρον ὑγίην,
 Εἰμὶ γάρ ἐν μακάρεσσιν, τοὶ ἔρανδον δούρῳ ἔχουσι·
 Ὡς περὶ σοχάζεσθ' ἐδωήτης ἐκ βί' ἐμείο,
 Ἐκ περὶ πρῶτον ἔγωγε πίησα λυπηρὴν ὄρχησιν·
 Θάοσον ξυῖ σὺ φίλοις ἔπει, ξυῖ μοῖσι γονέδοι,
 Ὑμέας ἔσθ' ἔξει μετ' ἀμέλεια. Χαίρεις ἦδη.

Cujus. Somnii Translatio hæc ferè ad Verbum.

ME subiit nuper volutantem plurima somnus;
 Adstat & ecce! BEKES felix mihi somnia agentis,
 Qui me compellans dixit volitantia verba.
 Ast ego tristatus stertens multum lachrymabar,
 Quærens: Cum vivis an non eris amplius ergò?
 Quæ terras navis volucris te vexit in hæce
 Nuper, ut exires fugitivâ tam citò vitâ,
 Illam quæsierasque tamen, ita nec genitrix te

B 3

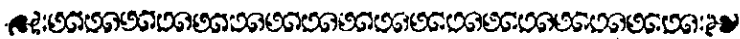
Flevit

Flevit pollinctum, genitor nec te generantes?
 Tàm dotatus eras, tàm prudens, menteque fortis,
 Ut prodesse tuis multum certè potuisses,
 Et jam descendis præceps Proserpinæ in ædes?
 Ad nos anne ideò venisti, ut tàm brevi amico,
 Qui postremus honos defunctis, clauderem ocellos?
 Tristem sic luctûs nubes me texit opaca,
 Lugenti que magis contractum est cor dilectum.
 Ille sed alloquitur me isthoc solamine mulcens:
 Quid calidas fundis lachrymas? Devolve dolorem;
 Persne agrè, quoniam mihi jucundus sopor, ex quo
 Excitor haud, suavis palpebras incidit hæce?
 Abstineas igitur fletu, luctu lachrymoso;
 Nonne rogam ante meum dixi me nolle dolere,
 Quòd procul à patria tenear mea fata subire?
 Sic & erat statum, me non fortuna scellit;
 Possideo pacem nunc, omnimodamque salutem,
 Sum siquidem cum cœlitibus, queis regia cœlum;
 Quod facile ex acta potis es deducere vita
 Ex precibusque piis, quas fudi duro in agone:
 Tu me mox sequitor fautorum cumque cohorte
 Cumque meo patre; haud tædebit. Sicque Valebis.

*Quod vidit Bernæ Helvetiorum, ubi à hæc die diem
 suum obiit, Amicus tertius ipsius agonis testis*

JOH. NICOLAVS SS. Th. Stud. Bern.

XIV.

AD DEFUNCTVM.

Numinis in facie mors est pretiosa piorum:
Quàm tua mors igitur sit pretiosa Deo?
Quantus eras, illustris eras, pietatis imago;
Principium probitas, finis ubique fuit:

Mors

*Mors pretiosa tua est, & quem doctrina creasset
Doctorem, cælis incola Doctor adest.*

Basileæ.

M. BONIFACIUS BURCKARDVS.

¶

XV.

P R O T A S I S.

DUM *Sol* in tristi spatiat^r sydere *Cancrī*
Dum vexat nostros aspera Bruma Lares.
Phœbus compatitur rutilans, *Hircumq;* relinquens,
Cancrī ferventes tendit adire Domos.
Ergo prius madidi perlustrat Sydus *Aquarī*,
Postq; *Sagittiferi* candida Tecta *Viri*,
Aethereos Pīscēs, lethalia sydera *Scorpī*
Visitat, & *Libram Lanigerumq;* *Pecus*.
Sed quoniam segetes nec dum recreare calore
Posset, præduras suscipit *Ille* vias.
Virginis Astra premit, quærit *Taurumq;* bicornem,
Post *Geminos*, signum visitat *Æstiferum*.
Tandem post multos cursus, multosq; labores,
Optatas *Cancrī* visitat *Ille* domos.
Sed dum quæsit *Cancrī* pervenit ad oras,
Jamq; triumphali regnat in Axe Poli.
Dum verbo optatam potuit comprehendere Metam,
Cogitur inventas linquere *Stella* Domos.
Dum *Phæbus* Nostrū blandus conscendit Olympum,
Cogitur ad tristes *Ipse* redire vias.

A P O D O S I S.

Sic *Horvate Tui* calcas dum limina Patris
Tristi Natales corde habitasq; domos.
Tum Patrios fines, natalia linquere tecta
Constituīs, Doctos & penetrare Lares.

Consti-

Constituis gravibus *Mentem* submittere curis,
 Et vis *Palladiæ* scandere Tecta Dex.
 Ergo prius doctas Patachenses Ipse sorores
 Invisis, Musas, Siceliasque domos.
 Hicque *Tua* dextræ tanta est Lux reddita *Mentis*
 Ut *Tibi* Pieriæ sint data sceptrâ scholæ.
 Hinc Transylvânas visisti Horvate Camœnas,
 Ut beet *ingenium* Cœlica Musa *Tuum*.
 Hic recolis veri cœlestia dogmata Christi,
 O *Juvenis* raris inveniende Locis.
 Et post Teutonicis Sylvanas jungere Musis
 Instituis; quare Belgica Rura petis.
 Quas dum constituis nexu sociare jugali,
 Gallica tum Musas Lilia nube tegunt.
 Elato Tragicus Gallo Furor arma ministrat,
 Et te Marpurgum Francica Turba fugat.
 Tandem post multos casus, multosque labores
 Laudat Doctrinam Rauraca terra *Tuam*.
 Sed quando es clarum sapientis nomen adeptus
 Et vis Pannonios, jam remeare Lares.
 Dumque Triumphales Lauros Arcesque tepebas,
 Finibus Helvetiis Tristia Fata subis.
 Ergo precor: *Tua mens* dum cœli sede locatur,
 Finibus Helvetiis molliter ossa cubent.

Hæc

PAVLVS K. LISZNYAI, Transylv. Siculus,
 Groningæ Omlandorum tristis canebat.

XVI.

Sæva sim rupes nisi divider. ô mortales,
 Postquam per vastos olfeci funus amicum
 Longosq; tractus, adeo mihi mortis amara
 Mentio; nemo etenim terras impune petivit,
Insidi.

*Insidiæ hîc surgunt, ibi se ferus objicit ensis,
Et tinctam Mavors in arenam cogit aperius.*

*Unica sed superest adversis hisce medela,
Non obluetari, superum nec vertere velle
Consilium, DOMINI fiat decreta voluntas.
Et cur tam mollem temerem clamore quietem?
Cur querar impatiens? cur aethra murmure ladam?
Quin franata premant aterna silentia labra.*

Supremum tumulo scribam mage carmen inani:

SI VIRTUS POSSIT FATALI CLAUDIER VRNA,
MORTUUS EST BEKES, NULLA ET SOLATIA
NOBIS:

SI VIRTUS NULLO SUPERAT DELEBILIS ÆVO,
HORVATUS VIVIT, VIRTUTEM DISCE VIATOR.

Lugduni in Batavis, A. clb lbc LXXIV. xx. Sept.

STEPHANVS K. KOLOSVARI, Ungarus,
Amico Monumentum lugens p.

~~~~~

XVII

Lacrymæ Fratris, Amici, Popularis peregrini:

PRælia Gilboæ, dulcisque Jehonathanis
Quùm puer enumerat corde stupente necem
David Rex Unctus Domini, Divusq; Propheta
Solvitur in lacrymas ore tremente graves.
Deslet, jejunat, cineres prolapsus odorat,
Vestimenta quatit, sformata ponè trahit,
Dicens: O montes Gilboæ! vos super almus
Non ros, non imber surgat ab axe recens;
Te super arcus edax scidit ossa Jehonathanis
Et sudore necis terfit utrumque latus.
Frater mi! propter Te, Tecum fœdere junctæ
Pectus amicitiae cura noverca cavat.

C

Fœ-

Fœdere proh jucunde ! mihi furtiva dedisti
 Oscula Fœmineis non superanda joci:
 Ecce mihi quoque chari terque quaterque *Johannis*
 Enumerat tristem muta tabella necem.
O Montes Berna! quòd vestris sectus in umbris
 — Alter *Jonathan* sub cava busta ruit;
 In lacrymas solvor justas, mœrore voraci
 Longos in soles cor tremulumque terar;
 Amplius ast quid agam ? nùm vobis dira minabor ?
 Numne negabo jugem roris & imbris opem ?
 Ah faciam minimè ! sed vestræ sunt perennes
 Divitiæ coeli, divitiæque soli.
 Non cœlum faciem mutet, non terra vigorem;
 Sed vestrum semper fœdus utrumque colat.
 Castra nociva poli: bruchus, melolontha, locusta
 Non vestras gemmas, nonve terunto comas.
 Colle super vestro faustis vindemia labris
 Spumet, non ullas fraudet oliva manus!
 Pastor oves numeret millenis nisibus auctas
 De totidem bœbus narret Arator ovans!
 Illustres tanquam plantæ crescunt puelli,
 Diffundat roseas Filia vestra comas.
 Non vobis hostis fera trux annunciet arma !
 In plateis vestris nulla querela sonet !
 Lite procul vestras hæreditet aurea turres
Pax, Jus, intensus Relligionis Amor!
 Constat argentò peregrinis *Macpella Patri*
Abraha terris immoriente *Sarâ*;
 Ast pia *Berna* meum minimè vel constitit ære
Fratrem sub tectis occubuisse Tuis,
 Felices cineres quibus immiscetur *Amici*
 Pulvis, sit felix ipsaque gleba regens !
Mi Frater suavissime ! mi dilecte *Johannes*
 Certè Fœmineis æquiparande labris !

Nùm

Nùm discessisti *Bernam* moriturus, ut à mè
 Absentis costas urnula clausa tegat?
 O Utinam mea dextra Tuos pressisset ocellos,
 Et Tibi luctanti fida tulisset opem!
 Membra truces tenuère cruces ut, & ossa dolores,
 Extortus sed jam Spiritus astra petit.
 Indubius credo Te, qui revidebo præisti,
 Majorique Tuus fronde redibit Amor!

An. 1674. 18. Octobr.

JOHANNIS COPIS de Cállo Ungari,
*Basileæ Helvetiorum, debitorum in foro
 lamentarum fusa.*

~~~~~

XVIII.

IN lachrymas undare sinus, bustoq; rigenti
 Est animus litare mihi nam tristia pontus
 Concinit: hinc inde attonitas percelluit aures
 Et Patria rogos & funus miserabile Amici.
 Heu terrâ ignotâ fati perculse sinistris?
 In tumba miserrande jaces, tumulatus ad aras
 Extorres, nec te ad Fatorum jura remissum
 Affari extremum cuiquam data copia nostrum.
 Heu quæ nunc tellus habet! aut quis frigida busto
 Membra dedit? Cur non te nec tua funera Mater
 Produxit? pressitq; oculos? Cur visere patres
 Non licuit, tristi solamen ferre senectæ!
 Sicq; tuis patriæq; tuæ sua solvere iusta.
 Siccine Parcarum stabilis delirat amussis?
 Sicne inquam miserrande tibi cum lata venires,
 Invidit fortuna gradum, ne vellere onustus
 Victor ad optatas remeares Pannonis oras?
 Hicne Scopus? finis? mensura & meta laborum?

C 2

Page

Post cæli pontiq; minas, post horrida quaq;
Hoc superest? hocne es terraq; mariq; securus?
Per juga per syrtes, quâ sors ducebat euntem,
Ultima jam passus, vix non tellure potius
Naufraga in obsecro symptomata littore visas?
Hi nostri reditus expectatiq; triumphii!

Sed cur sic lachrymor? cur questibus aëra pulso?
Commune hoc fatum, patriæ communis Erynnis,
Everso iuvat orbe mori. Quid Sarmata discors,
Hunni quid sperant? ubi classica personat ather.
Exitium commune manet, nî Jupiter aquas
Martia conclusis compeſcat secula bellis.
Ergo tibi quoniam cælo terraq; remotus,
Hem funus lacerum! tua quomodo iusta resolvam?
Memnonida volucres ex Cuscho Pergama sape
Invisunt, Regisq; rogo sic iusta parentant;
Hoc mihi non potis est. Quare mea Musa gemiscens
Siccine cum lachrymis litat pennaq; rigenti,
Sicq; tuo fractis lentavit in aquore remis,

Franecker Frislorum.

Ita fatum Amici complorabat Popularis
peregrinus.

JOSEPHVS NAGYARI, Ungarus, SS. Th. St.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XIX.

Vixisti, cursum quem Sors & Fata dedêre,
Eminus, patrias voluisti visere terras,
Expectata dies aderat, quâ fessus ad ipsum
Finem adventares metam figendo labori,
Mystica sat nôras minùs at Geometrica nôsti,
In patriam non illa via est, præponderat illâ
Hæc, hæc inquam te errantem deduxit Apollo,
Hic patriam, hic orbem, melioraq; secula vises,
Aurea

Aurea progenies coelis ubi Delphica lampas
 Omnibus ex æquo lucem largitur opimam.
 Non statio, non ulla quies, non figere sedem
 Hic potis est: quoniam sunt lubrica quæq; teruntur
 Lunari subiecta globo: Quare astra petenda,
 Post varios casus tragicas rerumque catastas,
 (Ales ut undantes orbes emissa Noachi
 Fronde levi vulsa) patriam remeare necesse est:
 Carpsisti ramum sic Tu frondentis olivæ,
 Quo firmata fides Superum pertingeret oras.
 Quare age quid restat? Caput ut necetur oliva,
 Sudorisque tui jam præmia digna capeffas
 Ergo vale quoniam te oriens afflavit anhelus.

Frankeræ Epifiorum, A. MDC LXXIV. 15. Sept.

J O H. F Ü L K E I, Ungarus, lugens p.

~ ~ ~ ~ ~

XX.

○ Cyus ite pedes spatiis semota remotis
 D A G I A, vox subiti mecum prænuncia casus,
 Ocyus ite precor turrata palatia cerno
 B A N F I A D V M procul, & primo panduntur Eoo
 Portæ, quas Celeres servant noctesque diesque.
 Est benè. Sunt aditus. Aperi. C. Quis. N. Nuncius.
 C. Intra.
 P. Non solitum strepitur, quis tam crepitante Co-
 thurno?
 Læva nimis tinnit, vereor ne triste feratur
 Unde mihi lacrymis oculos perfundar obortis.
 Non lætum est. N. Nimis est lethum. P. Ecquid, fare
 age, cessas?
 N. Ah tot congestos noctesque diesque labores
 Una dies hausit Theta maculanda nigrante.
 H O R V A T I, Vati, reliquis & amabilis ossa

C 3

Incl-

Inclyta composuit terrestri in fornice BERNÆ,
 Sindonē quem queritur niveos velata capillos
 Pallas, Suada sibi JANVM suspirat ademptum
 Et ter tres lugent cygnæa voce Sorores.
 Credo *Anima illustris* Capitis dispendia tanti
 Mœsta Tibi, credo variè fugiente moveris
 HORVATIO, *variâq; simul virtute sepulta.*
 Mitte hæc, & stabili potiùs subscribe Deorum
Velle. Sacer JANi qui viscera torruit ardor,
 Amplius ille suis ipsum superesse negavit.
Hôc tamen ipse rogô mox Phoenix nascitur atro.
Fama canens volitat passim stridentibus alis,
 Magnâq; BANFIADVM locat inter nomina Nomen.

AD PARENTES.

AZ szomorú halált haki meg szemlélte,
 Ez nagy Tyrannusnak akarom Törvénye,
 Nemtelent nemessel vét csak egy mértékbe,
 Nem excipialhacz, nyakadonn segyvere.
 Ha szép könyörgéssel vered füle dobját,
 Hajtani akard hozzád a közsziklát,
 Meg szakasztja sírók supplicatioját
 El nem fordithatod ő sententiáját.
 Néktek öreg Szülék ezaránt mit irjak?
 Meg hervatt orczája kévánt támasztoknak,
 El költ az. eszköze vigasztalástoknak,
 Oda van szép színe BEKES JANOSTOKNAK.
 Ki bujdosásábann járt és költ békével
 Meg nem körmöltetett Oroszlány körmével,
 Rhénus Mœnus vizét látta egészséggel
 Im meg fogta ravasz madarász törzével.
 Még az bús Tengeris hátán jól hordozta,
 Két izbenn halaknak torkábann nem adta,
 Mint meg rakodott méh midönn Udvarába
 Urának készülné, meg hala BERNAB A.

Bará

Barátomnál valék örömdetesb poszta.
 Mikor irnám néki ezt Basileába
 Hogy édes Szulái élnek ez világba.
 De mostann Fiatok fekszik koporsóba.
 De ezen felettéb kérlek ne sírjatok,
 Ne üzzék az bokros jajokat az jajok,
 Keresztények vádlok, szünnyék meg sírástok,
 Im hol jelen vagyok ti vigasztalástok.

Mert Tudós Fiatok, sűrű könyörgések
 Közöt ajánlotta lelkét Istenének,
 Baráti fogták bé szemét s Keresztények
 Tisztes BERNALIAK ajánlották földnek.

Nem csak néktek nehéz hanem fái sokaknak;
 Ez véletlen sorsa, fái Nagy BANFI Háznak,
 Fáj híres és tudos nagy Tanítóinak,
 Fáj, nehéz, szomorú bujdosó társinak.

De mind meg nyugoszuunk Isten reczésében
 Inkáb magunk sorsát mostani időben
 Fajgattyuk, mert talám ő nagy gonosz ellen
 Vitettezett amax örök fényességben.

Rheno-Trajecti, X. Octobr. An. 1674.

Populari suo moestus parentabar,
 JOHANNES DE RACZ BESZERMENY, Ung.

F I N I S.

Személy- és helynévmutató

- Abádi István 6, 33
Aerte prof. 11, 42
Alberthoma, Petrus 11, 43, 44
Alting, Jacob 36, 83
Amsterdam (Amstelodami) 7, 10, 12, 18, 26, 29, 35, 54, 57, 84
Anderson, Georg 59, 60
Apácai Csere János 10
Apafi Mihály (Abafius, Apafius) 10, 51, 52
Apafi Mihályné Bornemisza Anna 25, 51
Argentoratum → *Strasbourg*
Auriacus Wilhelmus herceg 47

Balassa Imre 44
Bán Imre 19
Bánffy Dénes 5, 14, 16, 18, 20, 25, 46, 50, 51, 58, 66, 67, 71, 72, 91
Bánffy Dénesné Bornemisza Kata 25
Bánffy György 50
Baraszló → *Wrocław*
Barczy Máté 40
Bartenschlag, Georg 76, 77
Basel (Basilea) 13–15, 59, 61, 62
Bassecour, Nicolaus de 29
Bátorkeszi Szegi János 40
Battier, Johann Caspar 70, 76, 77
Baur 58
Becski György 31
Bellarminus, Robertus 37, 83
Benoict 64
Berlin (Berolinum) 6, 7, 28, 33
Bern 15, 62, 65, 70, 71, 91

Bethlen Miklós 8
 Bethlen Péter 6
 Bischoff, Johann 62, 77, 78
Bleckede (Blek) 34
 Bocskai István 44
 Bod Péter 21
 Bornemisza Anna → Apafi Mihályné
 Bornemisza Kata → Bánffy Dénesné
Boroszló → *Wrocław*
Borszó (Borsom) 29
 Bowles, Oliver 83
 Bölöni Bedő Pál 19, 58, 72
 Bölöni Benkő Sámuel 19, 58
Brandenburg 34
 Brandt, Johann Georg 78
Branyicska völgy 31
 Braunius, Johannes 76, 77
Breda 18
Breisach am Rhein (Brisach) 60
Bresslau → *Wrocław*
 Brightmann 39, 82
Brzeg (Briga) 27, 32
 Burckhardt, Bonifacius 46, 76, 77, 104
 Burmannus, Franciscus 10, 11, 36, 37, 41, 44, 46, 51, 82
 Buss, Michael 71
 Buxdorf, Johann Jacob 14, 36, 61, 66, 70, 80, 93
 Buzinkai Mihály 48
 Buzinus, Johannes 76, 78, 81

Cassilia → *Kassel*
Chavelberg → *Havelberg*
Claudiopolis → *Kolozsvár*
Cloga, Clogovia → *Głogów*
 Cluverius, Philippus 36, 82
 Coccejus, Johannes 10, 36, 46, 82, 83
 Comenius, Daniel 29, 36, 74

Comogettinum 31
 Condé herceg 58
 Conradus fogadás 84
 Copis → Kállai Kopis
Crasna → *Krosno Odrańskie*
 Czeglédi Pál 39

Csacza 27, 32
 Csernátoni Pál 30, 32
 Csernel György 40
 Csikesz Sándor 18
 Csirke Ferenc 30
 Csokos Erzsébet → Keczei Gergelyné
 Csuzi Cseh Jakab 40, 46

 Dabreviczius → Drabik
 Dálnoki János 19, 58
Darmstadt 13, 59
 Debreceni Syderius István 6
Dés (Desinum) 29
 Descartes, René 10
Deventer 18
 Dezsényi Béla 5, 17
 Diez, Johann Jacob 77, 78
 Divini Péter 31
 Dlikkenus, Georgius 35
 Domszalaer, Gerardus 42
Dordrecht 18
Dömitz (Dömöcz) 7, 34, 35
 Drabik (Dabreviczius), Nicolaus 39, 40

Egermező 40
 Eiler, Jacob 76, 77
Elze (Helsen, Hilsenium) 57
 Enyedi János 7, 35, 48
Eperjes 6, 31, 26, 27

Eperjesi Mihály 19, 37, 40, 53, 72, 78, 84
Erama 32
Erasmus, Roterodamus 14, 82
Erdőhorváti 5, 17, 66
Essenius, Andreas 11, 36, 43, 44, 46, 82, 83

Fai László 40
Falckner 76, 77
Falkenstein vára 71
Felinus, Timotheus 74
Fischer, Michael 77, 78
Frankfurt am Main (Francofurtum) 57, 59, 67, 70
Frankfurt an der Oder (Francofurtum) 6, 28
Franecker 18
Franke, Adam 26, 84
Frantzen, Peter 77, 78
Freiburg im Breisgau (Friburgum) 60
Friedberg (Friburgum) 59
Futius → Voetius
Fülkei János 110
Fürstenwalde (Früsbon Valdd) 33

Gáspár Pál 48
Gávai Mihály 49, 50, 84
Gelle 57
Gernler, Lucas 13, 14, 20, 60–62, 64, 66, 69–71
Giessen (Giessa, Gissa) 59
Głogów (Cloga, Clogovia, Kloga) 28, 33, 35
Glückstadt (Lynsd Stad) 55
Goebeli, Gabriel 76, 78
Goldziher Ignác 19
Golins 39, 83
Gombos, tiszttartó 29
Göchene, Antonius 7, 35
Graaf, Henk von de, G., 19
Groningen 18, 48, 49

Grynaeus, Samuel 77
 Gulyás József 17
 Gutgesell, Johann 76
 Gürtler, Nicolaus 101
 Gyöngyösi Péter 7, 11, 35, 41, 46
Györke (Györkeinum) 30, 31

 Häger, Heinrich 77, 78
 Halmágyi István 31, 50
Hamburg 7, 12, 28, 29, 35, 54, 56–58, 73
Hannover 57
Harderwijk 18
Harlingen (Harlinga) 55
 Harsányi Jakab 6, 28, 33, 58, 79
 Hassenpflug, Johann 77, 78
Havelberg (Chävelberg) 34
 Hegyesi István 67, 71
Heidelberg (Hejdelberga) 13, 59, 61, 67
Helsen → Elze
 Henderik, Hans 57
 Herepei János 17, 18
 Hermann, German Michael 98
 Hermann, Johann Conrad 76, 77
's-Hertogenbosch 18
 Hestegpra, zürichi prokonzul 68
Hibbe (Hibe) 32
 Himmelsburger, Albert 77, 78
 Hoffer Endre 18
 Hoffmann, Gabriel 62, 64, 65, 71
 Hofmann, Johann Jacob 94
 Hohenstein, Heinrich 13, 57, 61
 Hoorrenbech, Johannes 38, 82, 84
 Hornius, Georgius 83
 Horti István 26
 Horváti Békés János 5–10, 12–16, 18–21, 79, 82, 84, 91–94, 95, 98, 101,
 102, 104, 106, 107, 110–112

Hosszumező (Hoszu mezeinum) 30
 Hottinger, Johann Jacob 21, 62, 64–66, 77, 100
Hitzaker (Hötskő) 34
 Hunyadi Pál 6, 33, 49, 79
Huszt (Husztium) 30

Ilosva (Ilosvainum) 30
 Ilosvai Ferenc 30
 Ilosvai Gábor 30

Jablunkov (Jablonko, Jablonkinum) 6, 27, 32
 Josa István 25
 Justinianus 36, 83

 Kállai Kopis János (Copis) 15, 20, 21, 65, 72, 81, 108
Karacsonyfalvainum → Kracsfalva
Kassel (Cassilia) 12, 57
 Katona János 30
 Keceli Gergely 25, 30, 50, 51, 66, 67, 71
 Keceli Gergelyné Csokos Erzsébet 25
Kehl (Keel) 60
 Keresztési József 8, 14, 18, 20
 Kereszturi Péter 82
Késmárk (Kesmarkinum) 30–32, 80–81
Királyhelmece (Helmecinum) 30
 Kis Mihály 66
 Kisselbach, Balthasar 70, 72, 95
Kloga → Głogów
Kolcsva (Kolcs) 31
Kolozsvár (Claudiopolis) 5–7, 29, 30
 Kolozsvári István 49, 80, 106
 Kolozsvári Sárospataki István 18, 19
 Komlósi Tamás 30
 Koncz József 20
Korotnok (Korotnek) 31
 Korotnoki Ferenc 31

Kovács Sándor Iván 20
 Kovásznai I. Péter 6, 32, 49, 58, 66, 67
 Kovásznai Péter, ifj. 50
 Kovásznai Péterné Putnoki Judit 25
Kozma (Kozmainum) 30
Kővár (Kővarinum) 29
Kracsfalva (Karacsonyfalvainum) 30
Krosno Odrzańskie (Crasna) 33
 Krizbai Mihály 71
 Kulcsár Péter 20
Kvarcs 32

 Lamersdorf, Johann Heinrich 72, 77, 78, 81
 Landsron (Landts Croon), generális 69
 Langius, prof. 15
Lauenburg (Saslenburg) 35
Leiden (Lugdunum) 18, 28, 37
Leipzig → Lipsiae 70
Lenzen (Lencz) 34
 Le Roy, Hendrik (Regius) 42
 Leusden, Johannes 10, 11, 19, 36, 37, 41, 44, 46, 48–50, 52, 65, 70, 71, 82–84, 93
Leutschovia → Lőcse
 Linder, Nicolaus 76, 77
Lipsiae → Leipzig
 Lisznyai Pál 48, 105
London (Londinum) 50
Loskovicsinum 32
 Losonczi István 7, 35
Lőcse (Leutschovia) 27, 31, 81
Lugdunum → Leiden
Lüneburg 57
Lynsd Stad → Glückstadt

Maastricht 18, 51, 53, 69
Marburg 12, 56–59, 61, 64–67, 75, 78

Maresius, Samuel 48, 82, 83
Martonfalvi György (Martonfalvium) 83
Masny 53
Mathias, Michael 76
Meyer, Jeremias 76, 77
Middelburg 18
Milik Zsigmond 31
Mohácsi György 25, 30
Monok István 17
Montgomeri, Hugo 74
Munkács (Munkacsinum) 30
Müller, Johann Heinrich 72, 77, 78

Nagy András 40
Nagy Géza 17
Nagyari József 109
Nagybánya (Rivulinum) 6, 26, 48
Nagyidai István 30
Nagyilonda (Nagy Ilondaiunum) 29
Neckar (Nekker) 59
Némethi Mihály 31
Neocomum → *Neuenburg*
Neomagus, Theodorus 44
Neuenburg (Neocomum) 62
Nicolaus, Johannes 15, 71, 103

Oderfortinum → *Ostrava*
Oppenheim (Oppenheimum) 59
Ostrava (Oderfortinum) 32
Otrokócsi (Otrokoczi) Főris Ferenc 5, 18, 21, 58, 79
Ovidius Naso, Publius 36, 83

Panyoki P. Mihály 5, 18, 49
Pápai Páriz Ferenc 13, 15–17, 20, 21, 58, 59, 61, 65, 67, 70–72, 81, 97
Paravicin, Vincent 98
Pászthai József 80

Pataki István 13, 18, 20, 31, 46, 50, 51, 58, 66, 67, 70–72, 82
Philippsburg 59
 Pitschnin, Jacob 76, 78
Plane (Plan) 33
 Pogány Gáspár 30
 Poloni Dániel 30
Poprád 32
 Pósa-házi János 48
Pozsony (Posonium) 39
 Primerosius, Jacobus 84
 Putnoki Judit → Kovásznai Péterné

 Ráczbőszörményi János 111
 Radi István 26
 Rákóczi Ferenc 40, 48, 49
 Regéczi Sámuel 84
 Regius → Le Roy
 Reinaldus, Paulus 64
 Riccius, Petrus Nicolaus 76, 78
 Rijssen (Ryssenius) Leonhard van 83
 Risoldus, Jacobus 21, 54, 63
Rivulinum → *Nagybánya*
 Robertus, Joshua 76, 77, 81
 Rosen 62
Rotterdam 18
Rozgony (Rozgoninum) 31
Rózsahegy (Rosenberg, Rosengerchum) 32
 Römer, Johannes 33
 Ryssenius → Rijssen

Sárospatak 5, 17, 21
Sasleunburg → *Lauenburg*
Sátorajáújhely (Uy hely, Ujhelyinum) 5, 6, 17, 26, 30
 Schellenwaldt, Petrus 76, 77
 Schemann, Ernest 6
 Schemann, Georg 6

Schipbergen, Petrus 47
Schmettau 27, 28
Segesváry Lajos 18, 19
Selyki Péter 5, 13, 18, 19, 64, 66, 67, 70–72, 78
Simon, Georg fia 46
Siroka (Sirainum) 31
Snoeck, Gerardus 42
Solna → *Zsolna*
Somos (Somosinum) 31
Spandau 33
Stade 55
Strasbourg (Argentoratum) 8, 13, 60, 61

Szalay László 5, 17
Szaltusz László 29
Szécsén Pászthai József 35, 58, 72
Széki Sándor 29
Szenczi Pál 6, 33, 84
Szepeskáptalan (Capitulum) 31
Szepesvár (Sepes arz) 31
Szepesváralja (Sepes varallya) 31
Szepsi András 48
Szepsi Csombor Márton 6, 8, 20
Szerednye (Szeregnyeinum) 30
Szerfalva (Szer falvainum) 30
Szigethi György 51, 72
Szilágyi Sándor 18
Szoboszlai Sámuel 6, 33

Tállya 48
Tállyai Mihály 31
Tánczos János 30
Tarczali P. Pál 11, 44, 46
Técső (Theczinum) 30
Teleki Mihály 10, 19, 27, 30
Teleki Mihályné Veér Judit 25

Thesenyinum → *Třinec*
Tigurum → *Zürich*
 Titius 42
 Tolnai Mihály 29
 Tóth Mihály 30
 Török István 18
Třinec (Thersenyinum, Thesenyinum) 32
 de Turene marsall 58

 Ursinus, Godofredus 36, 83, 99
Utrecht (Trajectum, Ultrajectum 7–9, 12, 13, 18, 19, 29, 35, 40, 42, 44,
 51, 53, 55, 65

 Vadászi Simon 26
 Valecampf, Heinrich 73
 Valemannphius, fogadós 35
 Váraljai Miklós (Warallyai) 40
 Varsányi András 30
 Varsányi Dániel 7, 35
 Varsvai László 30
 Vásárhelyi György 19, 58, 70
 Vásárhelyi M. György 67
 Vásárhelyi Péter 70, 71
 Véber János 84
Vellerat (Bad Vellerinum) 14, 62
 Verenfels, Samuel 14, 62
 Veresegyházi Tamás 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 58–60, 66–68, 70, 71, 78
 Veyk, Dirckt van 52
 Vergilius Maro, Publius 36, 83
Vianen (Vienna ultra Rhenum) 48
Vingárd (Wingard) 66
 Viski Pál 7, 11, 35, 46, 50, 58, 72
 Voetius, (Futius) Gisbertus 9, 10, 29, 37, 40, 46
 Voskens, Dirkx 49
 Vouters Anton 28, 29, 35, 58
Vratislaviae → *Wrocław*

Waldkirch, prof. 75, 77
 Walser, Gabriel 101
 Wasberg, nyomdász 29
 Weisse, Matthaeus 75
 Werenfels, Samuel 76, 77
 Werenfels, Samuel, ifj. 76, 77
 Wernyik 72
Wesel 53
 Wetsten, Johann Rudolf 92
Wicz Marck 56
 Wildt, Samuel 21, 54, 63, 64, 66, 70
Wittenberg (Vittenberg) 34
Wrocław (Baraszló, Boroszló, Bresslau, Vratislaviae) 6, 26, 27, 31, 32, 79-81

 Zaunslifer, Otto Philipp 59, 78
 Zaunslifer, Philipp Conrad 59, 78
 Zoványi Jenő 20
 Zrínyi (Zerini) Miklós 40
 Zsindely Endre 5, 17, 20
 Zsinka Ferenc 18
Zsolna (Solna) 6, 27
Zutphen 18
Zürich (Tigürum) 60, 66

Studententagebuch
von János Horváti Békés
1671–1674

Der Verfasser des in der Bibliothek der Universität Basel aufbewahrten Manuskript wurde um 1648 vermutlich in dem Dorf Erdőhorváti in Oberungarn geboren. Nachdem er seine Schulen in der Heimat (Sárospatak, Kolozsvár) beendet hatte, trat er mit vier weiteren Studenten im März 1671 seine Auslandsstudien in Westeuropa an.

Er besuchte drei Universitäten: die in Utrecht, in Marburg und in Basel. Sein Unterstützer und Patron war der hervorragende Repräsentant der siebenbürgischen Aristokratie, Dénes Bánffy.

Der Tagebuch setzt mit den vom siebenbürgischen reformierten Bischof stammenden Reiseinstruktionen an. Die eigenen Aufzeichnungen faßt er lateinisch ab. Er berichtet ausführlich über seine Reisen, Studien und Erlebnisse.

Utrecht, wo Voetius, Leusden und Burmann seine Lehrer waren, mußte er im Sommer 1672 wegen der Angriffe der Franzosen verlassen. Über seine Aufenthalt in Marburg zeichnete er wenig auf. Ab 1673 studierte er Medizin und Theologie in Basel. Am 21. Juni 1674 verteidigte er seine theologische Dissertation, deren Erscheinen er noch erleben konnte. Am 20. Juli 1674 starb Horváti nämlich an nach einer Bruchoperation auftretenden Wundfieber in Bern.

Sein Freund und Kommilitone, der später berühmt gewordene Ferenc Pápai Páriz gedenkt seiner in seinem Tagebuch: „in ihm verloren wir einen hervorragenden Mann, einen ausgezeichneten Theologen, einen auf dem Gebiet der lateinischen, griechischen und hebräischen Sprache außerordentlich bewanderten... Gelehrten, einen beredsamen Prediger, ... einen frommen, ehrfürchtigen, bescheidenen Menschen.“

Tartalom

Bevezetés	5
Diáknapló	23
Instructio pro itinere Belgico	26
Napló	29
Album és vegyes feljegyzések	72
Függelék	
Horváti Békés János levele Bánffy Déneshez	87
Üdvözlőverse Veresegyházi Tamáshoz	89
Justa Piis Manibus... J. Bekes Horvati	91
Személy- és helynévmutató	113
Zusammenfassung	125

Felelős kiadó: Mikola Tibor
A nyomdai munkákat az Európa Alapítvány közreműködésével
a Tajfun Kft nyomdája végezte
ISBN 963 481 845 5
ISSN 0238-7948

PEREGRINATIO HUNGARORUM

Szerkeszti/Redigit

Herner János

1. Széchenyi Zsigmond itáliai körútja 1699–1700. (Szeged, 1988.)
2. Batthyány Kristóf európai utazása 1657–1658. (Szeged, 1988.)
3. „Vitéz-e avagy ájtatos” I. Batthyány Ádám sajátkezű bűnlajstroma s „némely fontos kicsiség”. (Szeged, 1989.)
4. Kérészi István omniárium. (Szeged, 1989.)
5. A. H. Röell und seine ungarischen Studenten. (Szeged, 1990.)
6. Horváti Békés János diáknaplója (Szeged, 1990.)
7. Pápai szemináriumok magyarországi alumnusai. Adalék a jezsuita iskoláztatás kezdeteihez. (Szeged, 1990.)